

№3 2018 (93)

Видається з жовтня 1999 року
Реєстраційне свідоцтво:
серія КВ № 16592–5064 ПР
від 30 квітня 2010 року.
ISSN 1562–529X
Передплатний індекс: 22863

ЗАСНОВНИКИ:

Харківський національний
університет радіоелектроніки

Харківський національний
педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

ВИДАВЕЦЬ
ПФ «Колегіум»

РЕДАКЦІЯ
І. Ф. ПРОКОПЕНКО,
головний редактор

О. П. КОТУХ,
відповідальний редактор

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ
Україна, 61166, Харків,
просп. Науки, 14. ХНУРЕ

тел.: +38 (093) 688–43–30,
+38 (057) 70–20–830

E-mail: newcollegium.journal@gmail.com

Затверджено вченою радою
ХНПУ ім. Г. С. Сковороди,
протокол № 79 від 25.09.2018

**Журнал внесено до переліку
наукових фахових видань України
з педагогічних наук**

**Видається за сприяння
Ради ректорів вищих навчальних
закладів Харківської області
та Харківського університетського
консорціуму,
за підтримки Департаменту науки
і освіти Харківської обласної
державної адміністрації**

НОВИЙ Колегіум

НАУКОВИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЖУРНАЛ

ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

РЕДАКЦІЙНА РАДА

В. І. АСТАХОВА, доктор історичних наук, професор
А. В. БАБІЧЕВ, кандидат наук з державного управління, заступник
голови – керівник апарату Харківської обласної державної адміністрації
В. С. БАКІРОВ, доктор соціологічних наук, професор, академік
НАН України, член-кореспондент НАПН України
Л. О. БЕЛОВА, доктор соціологічних наук, професор
Ю. Д. БОЙЧУК, доктор педагогічних наук, професор
В. М. ГРИНЬОВА, доктор педагогічних наук, професор
В. Я. ДАНИЛЕНКО, доктор мистецтвознавства, професор, академік
Національної академії мистецтв України
М. Б. ЄВТУХ, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України
С. Т. ЗОЛОТУХІНА, доктор педагогічних наук, професор
О. М. ІОНОВА, доктор педагогічних наук, професор
О. Е. КОВАЛЕНКО, доктор педагогічних наук, професор
В. М. ЛІСОВИЙ, доктор медичних наук, професор, член-кореспондент
Національної медичної академії України
О. В. НАНКА, кандидат технічних наук, доцент, академік Української
національної академії наук екологічних технологій
С. В. ПАНЧЕНКО, доктор технічних наук, професор
В. С. ПОНОМАРЕНКО, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Г. Ф. ПОНОМАРЬОВА, доктор педагогічних наук, професор, академік
Міжнародної академії наук педагогічної освіти
І. Ф. ПРОКОПЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, академік
НАПН України
В. П. САДКОВИЙ, доктор наук з державного управління, професор
О. Л. СИДОРЕНКО, доктор соціологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
В. В. СЕМЕНЕЦЬ, доктор технічних наук, професор
Є. І. СОКОЛ, доктор технічних наук, професор, член-кореспондент
НАН України
В. В. СОКУРЕНКО, доктор юридичних наук, доцент
В. Я. ТАЦІЙ, доктор юридичних наук, професор, академік НАН України
А. М. ТУРЕНКО, доктор технічних наук, професор, академік
Транспортної академії України
О. І. ЧЕРЕВКО, доктор технічних наук, професор, академік Української
академії наук, академік Міжнародної академії холоду, академік
Інженерної академії України
Ю. М. ШКОДОВСЬКИЙ, доктор архітектури, професор, дійсний член
академії архітектури України

ЗМІСТ

ОСВІТА ТА СУСПІЛЬСТВО

Туренко А., Каслін М. Формування мережі університетів-лідерів як центрів досконалої освіти	3
Пономарьов О., Романовський О., Черемський М. Вчений, педагог, особистість	8
Мошинська О. Мовні перипетії сучасності	14

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Нанка О., Моїсєєва Н. Національно-патріотичне виховання студентської молоді (з досвіду виховної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка)	20
Капустник В., Завгородній І., Краснікова С., Лісова Г. та ін. Педагогічні, психологічні та соціологічні підходи щодо управління якістю додипломної освіти в ХНМУ	27
Золотухіна С., Пташній О. Практичні заняття як форма контролю навчальних досягнень студентів (історичний аспект)	32
Северин В. Генеза виставкової діяльності в Україні	38

МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

«МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ТРЕНДИ ТА ФОРМАТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ»

Міжнародна науково-методична конференція,
Харківський національний університет будівництва та архітектури,
20 — 21 лютого 2018 р.

Череднік Д.Л., Даньшева С.О. Інноваційні процеси в освіті	44
Колодяжна М., Польова В. Безперервний моніторинг якості університетської освіти як фактор забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг	48
Пакуліна А., Янченко Н., Благой В., Блага В. Формування професіонала з економіки в університеті в умовах трансформації освітніх систем.	52
Калініченко Л., Смачило В., Халіна В., Колмакова О. Компетентності майбутніх підприємців: вітчизняний досвід та європейські тренди формування	57
Солошенко О. Використання методики ресурсно-орієнтованого навчання при викладанні дисциплін гуманітарного циклу: теоретичний аспект	62
Кошкіна О. Патріотичне та духовно-моральне виховання студентської молоді на сучасному етапі реформування системи освіти	68
Бредіхін В., Гелеверя Є. Креативні педагогічні технології в епоху інноваційної економіки	74
Волосюк М., Проценко О., Печерцев О. Формування предметних компетенцій в умовах іншомовного навчального середовища	80
Дитюк С., Тесаловська О. Особистість викладача як фактор оптимізації навчально-виховного процесу у ВНЗ	85

ІНФОРМАЦІЯ

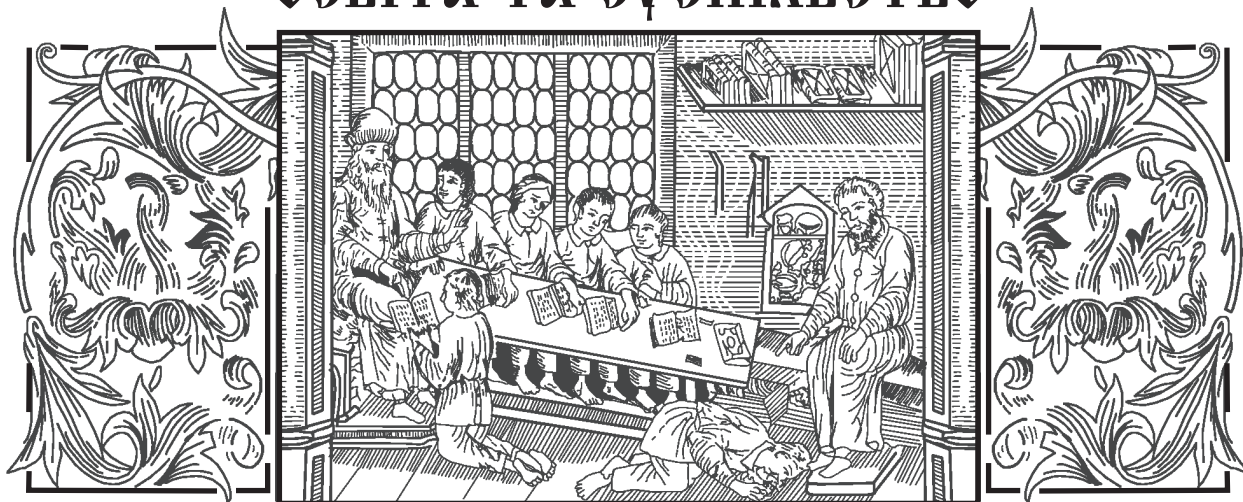
Анотації	89
----------------	----

Мова видання – українська, російська, англійська.
Художник обкладинки О. Дербілова.
Виконавець комп'ютерної верстки В. Тарасенко.
При використанні матеріалів журналу посилання на «НК» обов'язкове.
Точка зору редакції може не співпадати з точкою зору авторів.
Підп. до друку 25.09.2018. Формат 84×108/8. Папір офсетний.
Друк на ризографі. Умов. друк. арк. 9,2. Облік.-вид. арк. 12,4.
Тираж 300 прим. Зам. № 78. Ціна договірна.
Частина тиражу розповсюджується безкоштовно.

Адреса редакції: Україна, 61166, Харків, просп. Науки, 14, Харківський національний університет радіоелектроніки. Тел. (057) 702-08-30. E-mail: newcollegium.journal@gmail.com
Оригінал-макет підготовлено і тираж надруковано в ПФ «Колегіум», 61093, Харків, вул. Іллінська, 57/121, тел. (057) 703-53-74. Свідоцтво про держреєстрацію: серія КВ № 16592-5064ПР від 23.04.2010.

© Харківський національний університет радіоелектроніки, 2018.
© «Новий Колегіум», 2018.

ОСВІТА ТА СУСПІЛЬСТВО

УДК 378.093.5.091

Формування мережі університетів-лідерів як центрів досконалої освіти

Анатолій Туренко,
доктор технічних наук, професор, ректор,

Микола Каслін,
кандидат технічних наук, доцент,
начальник навчального відділу,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Ш практично одночасно з набуттям незалежності на початку 90-х в країні почало обговорюватися питання про кількість навчальних закладів, їх профіль і відповідність потребам ринку. Віра у вільні ринкові регулятори розвитку економіки дозволила відкрити в той час десятки нових навчальних закладів, у т.ч. приватних, комерційних, комунальних, спеціалізованих і т. ін. Але надія на конкуренцію у галузі освіти не виправдалася. Тільки через два десятиліття почали робити спроби «оптимізувати мережу навчальних закладів». При цьому в Україні тричі переглядався «Перелік спеціальностей» (1997, 2006, 2015 рр.). Це призвело до суттєвого їх скорочення (майже вчет-

веро), а ЗВО втратили свою специфіку, стали схожими один на одного за пропонуваними напрямками підготовки. Це ще більше посилює безглузду конкуренцію. Крім того, всюди стали ліцензуватися начебто популярні спеціальності у «непрофільних» ЗВО. Фактично кожен ЗВО здійснював підготовку економістів і менеджерів, боровся за логістів і електронщиків, ІТ-фахівців і т.д. Відкривалися філії та спільні факультети; укладалися угоди з іноземними навчальними закладами; формувалися навчально-виробничі комплекси. Одним словом, робилося все, щоб втриматися на ринку освітніх послуг.

Чого ж в результаті ми досягли за ці 25 років?

Нині мають місце: розпорошеність підготовки при наборі по 5–7 осіб на спеціальність; дублювання підготовки фахівців при різкому зниженні її якості; незавантаженисть аудиторного фонду та студентських гуртожитків через малокомплектні групи, а про потоки у 300 осіб ЗВО взагалі забули.

У підсумку — нестача коштів на оплату комунальних послуг; катастрофічно старі матеріальна база; нескінченні скорочення викладачів і співробітників; поява будь-яких МАКів, ДАКів, ЄДЕБО, НАЗЯВО, ДІНЗів, «ІнфоРесурсів», «Іміджевих центрів» МОНУ та багато чого іншого.

«Хто винен?» — зрозуміло, залишається відповісти на запитання: «Що робити?».

Орієнтуючись на рішення Колегії МОН України від 26.01.2018 р., найближчим часом слід очікувати «освіту регульованих професій; модернізацію освітніх програм; атестацію науково-технічної діяльності ЗВО та акредитацію підготовки фахівців за третім рівнем (PhD) підготовки».

Все це в кінцевому підсумку здійснюється заради створення груп університетів-лідерів і так званих центрів досконалості з метою підвищення ефективності вищої школи. Навіть перейменування ВНЗ в ЗВО (заклад вищої освіти) має подолати розрив з потребами ринку праці в нашій країні. І підготовка за схемою «молодший бакалавр — магістр» (тобто зменшення контингенту бакалаврів) теж має підвищити якість підготовки наших випускників.

А дуальна освіта (тобто «учись і працюй») при розформуванні заочної форми навчання — теж на користь? Особливо надихає те, що ЗВО тепер мають право створювати Ендаументи (див. п. 2.6 доповідної записки згаданої вище Колегії МОНУ).

Чи робилися спроби що-небудь змінити і якось розв'язувати проблеми, що виникли? Так, деякі міністри освіти намагалися займатися реформуванням вищої школи. Наприклад, у Харкові намагали-

ся об'єднати три сільськогосподарських ЗВО, був навіть відповідний Указ Президента України; були посилені вимоги до ліцензування та акредитації освітньої діяльності; в наказовому порядку приєднувалися технікуми; закривалися філії та відокремлені структурні підрозділи; розформовувалися навчально-науково-виробничі комплекси і об'єднання; частішали і посилювалися інспекційні перевірки. Однак особливих позитивних результатів це не давало. Демографічна ситуація з року в рік погіршувалася, але при зменшенні кількості повнолітніх абітурієнтів ще більшою мірою знижувалася кількість осіб, що здають ЗНО. Ця тенденція зберігається і в поточному 2018 році.

Яка ж подальша перспектива усіляких об'єднань та оптимізацій? Наш погляд, потрібно намагатися зберегти профільність підготовки фахівців. Не можна випускати універсальних майстрів широкого профілю навіть у будівництві, сільському господарстві, на транспорті, тим більше у медицині, педагогіці, правовій та гуманітарній сферах діяльності. Погодьтеся, є різниця в технологіях будівництва доріг і житлових будівель, трубопроводів і промислових споруд, як не буває універсальних лікарів, учителів і юристів. Транспортні перевезення також мають свою специфіку (залізничні, авто-, авіа- та ін.).

Актуальною залишається і проблема укрупнення закладів вищої освіти. Але не шляхом їх злиття і розформування, а шляхом формування освітніх холдингів за регіонально-галузевими принципами. Причому, деякий досвід у створенні таких об'єднань є і в Харкові. І таке об'єднання ведеться як по вертикалі (дитсадок — ліцей — академія), так і у внутрішньо-освітній галузі серед закладів освіти різного рівня акредитації (училище — технікум — коледж — ЗВО), але однопрофільних і споріднених за напрямками підготовки.

Яка ж специфіка холдингу в освіті?

Холдинг — це об'єднання, що створюється для здійснення мережевої взає-

модії в роботі зі студентами і педагогами на основі єдиного управлінського апарата, концентрації на важливих напрямках фінансових коштів і кадрових ресурсів, раціонального використання потенціалу кожної установи в загальних інтересах.

Мета цієї діяльності — підвищення якості освіти студента за рахунок переходу від управління витратами до управління результатами.

Об'єднання ресурсної бази декількох установ з різних напрямків освітньої діяльності дозволяє зміцнити позиції як кожного з них окремо, так і всього холдингу в цілому на ринку освітніх послуг, зробити це об'єднання конкурентоспроможним.

Серед переваг холдингової форми інтеграції можна назвати такі:

1. Можливість сформуванню на чолі холдингу об'єднану адміністративно-управлінську структуру (АУП, бухгалтерію, відділ кадрів, загальне діловодство).

2. Можливість створення в холдингу єдиних забезпечувальних підрозділів: методичної, психологічної, маркетингової та кадрової служб; бібліотеки; редакційно-видавничого відділу; служби матеріально-технічного забезпечення.

3. Оптимізація ресурсів, використання для всього холдингу загальних фондів — банку освітніх програм, фонду методичних і дидактичних розробок, комп'ютерних класів, спеціалізованих лабораторій, загального аудиторного фонду і т. ін.

4. Можливість об'єднання інтелектуального потенціалу педагогічного складу установ-учасників холдингу, організації роботи педагогів, методистів і допоміжного персоналу на постійній штатній основі.

5. Можливість витрачання коштів, вивільнених при скороченні управлінських штатів, на потреби холдингу та на підвищення якості наданих освітніх послуг.

Важливими є і питання управління освітнім холдингом при реальному територіальному розташуванні ЗВО.

Першочерговим завданням адміністрації холдингу має бути забезпечення цен-

тралізованого фінансування у його рамках, а також знаходження балансу між керованістю і самостійністю установ-учасників освітнього холдингу.

Умовою випередження вирішення цих та інших завдань є створення єдиного правового простору. Важливим фактором розвитку об'єданого багатопрофільного комплексу-холдингу може стати перехід до суспільного управління за рахунок становлення громадських рад, у результаті діяльності яких можливе створення справжньої автономії і фінансово-господарської самостійності з дієвою системою самоврядування.

Це можливо завдяки нормативній передачі громадським радам частини компетенцій у прийнятті управлінських та економічних рішень, в тому числі затвердження кошторисів прибутків і витрат позабюджетних коштів, контролю над їх виконанням, права на безперешкодний доступ до будь-якої фінансово-господарської документації; створення системи незалежного громадського моніторингу; підтримки груп, які збиратимуть, аналізуватимуть і поширюватимуть суспільно значиму інформацію з освітньої тематики та для розв'язання різних проблем суб'єктів під час мережевої взаємодії.

При цьому голова (президент) громадської ради ректорів холдингу обирається на 2-3 роки (або як буде встановлено його установчими документами). Що це дасть, наприклад, у Харківській області, де загальна кількість навчальних закладів I — IV рівнів становить на 2018 рік майже сто, включаючи філії та структури ЗВО інших областей? Три-чотири з цих навчальних закладів можна вважати міжгалузевими (НТУ «ХПІ», ХНУ імені В.Н. Каразіна, НЮУ імені Ярослава Мудрого та ін.). Решта цілком можуть бути об'єдані в галузеві холдинги, такі як медичний, будівельний, транспортний, педагогічний, сільськогосподарський, військовий, мистецтва і культури. До структури кожного з них увійдуть по 3-4 ЗВО і всі профільні технікуми, коледжі та училища. Звичайно, залишаться деякі «неохоплені» ЗВО,

наприклад Харківський національний університет радіоелектроніки, Харківський державний університет харчування та торгівлі, а також деякі приватні, але в цілому їх загальна кількість скоротиться в 5-6 разів, а контингент у кожному з них буде становити 20–25 тис. студентів.

Розглянемо викладені пропозиції на прикладі формування освітнього холдингу з умовною назвою: «Східно-український університет транспортної інфраструктури».

До його складу можуть увійти Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «ХАІ», Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Український державний університет залізничного транспорту і ще п'ять профільних технікумів і коледжів. У цих навчальних закладах з 28 — 36 освітніх програм, на які здійснюється прийом студентів, по 10 — 15 з них ідентичні, тобто такі, що дублюють одна одну на 35 — 40%. Це стосується економіки, менеджменту, автоматички, перевезень, будівництва, механізації, сервісу та інших напрямів підготовки.

Контингент у кожному з них становить 5 — 8 тисяч осіб. При збережених нормативних співвідношеннях (НПП: УВП: АУП) істотно збільшиться штатна чисельність кафедр, особливо загальнотехнічного і соціально-гуманітарного блоків підготовки. А кількість управлінського персоналу при об'єднанні повинна скоротитися (кадри, бухгалтерія, госпчастина, архіви, обчислювальні центри, навчальні та методичні відділи і багато іншого). Оптимізуються факультети (інститути), де будуть до 1,5 тис. студентів на кожному і по 7-8 кафедр з чисельністю викладацького складу до 25 осіб, а значить, збільшиться лаборантський склад, кількість майстрів навчального процесу, методистів і т. ін.

Структура ЗВО десь на одну третину формується загальноосвітніми кафедрами, які всередині навчального закладу важко об'єднати (мовна підготовка, фізика, математика, графіка, безпека та

охорона праці, фізичне виховання). Але вони і є якраз найбільш вразливими за кількістю НПП і УВП. Це пояснюється тим, що за останні 30 років загальна кількість дисциплін у навчальних планах практично подвоїлася головним чином за рахунок спеціальностей і професійної підготовки. Тому, при збереженні тривалості навчання і загального бюджету часу на бакалаврських і магістерських програмах, частка дисциплін за обсягом годин загальнотехнічної і соціально-гуманітарної підготовки серйозно скоротилася (до 30 %).

Вірогідно, що при створенні холдингу, швидше за все, реформуються кафедри загальнотехнічної підготовки при збереженні відносної самостійності випускових кафедр з огляду на специфічний характер їх діяльності. Реорганізація контингенту студентів буде практично непомітною, особливо на старших курсах і в магістратурі.

У підсумку слід очікувати вивільнення навчальних та адміністративних площ, більш ефективного використання лабораторного обладнання, обчислювальної техніки і багато іншого.

Пріоритетними напрямками об'єднаного багатопрофільного комплексу-холдингу стають:

- вибудовування єдиної освітньої політики, концентрування ресурсів; позиціонування в освітньому просторі міста, області;
- створення умов для всебічної реалізації освітніх потреб студентів шляхом розширення спектра освітніх послуг і створення умов для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії кожного студента;
- розширення соціального партнерства та соціокультурної діяльності з установами освіти і культури для створення єдиного культурно-освітнього простору;
- підвищення професійного рівня педагогів об'єднаного багатопрофільного комплексу-холдингу, їх додаткової освіти та підтримки талановитої педагогічної громадськості регіону.

Але щоб запустити механізми реструктуризації освітньої галузі, очікувати ініціативи з низів немає ніякого сенсу. Всі чекатимуть дива і самозникнення, змінюючи профіль діяльності, здаючи щось в оренду, займаючись науково-дослідною роботою (без освітньої) і тим самим продовжуючи своє існування.

Завдання має вирішуватися шляхом створення відповідної нормативно-правової бази; підготовки кадрів і попереднього їх навчання; концентрації фінансів з метою їх максимальної економії та раціонального використання.

Освітня сфера послуг — це адекватне відображення рівня розвитку галузей економіки в країні.

Незатребуваний фахівець — це не тільки марно витрачені кошти, але і втрачений час, зіпсована доля і нереалізовані можливості. Але таких втрат можна уникнути, якщо безпомилково діяти в подальшому.

Література

1. *Відякіна О.В.* Оцінка інтелектуальної власності університетських комплексів // Університетське управління. — 2008. — № 1. — С. 58-64.
2. *Навазова Т.Г.* Освітній холдинг як інноваційна організація системи неперервної професійної освіти // Людина і освіта. — 2005. — № 2. — С. 20-24.
3. *Кремень В.Г.* Проблеми якості управління освітою в контексті сучасних цивілізаційних змін // Педагогіка і психологія. — 2014. — № 4. — С. 5-11.
4. *Опанасюк Ю.І.* Формування інформаційної філософії освіти в умовах глобалізації // Вища освіта України. — 2015. — № 2. — С. 44-49.

29.03.2018

УДК 37.018.1 (091)

Вчений, педагог, особистість

Олександр Пономарьов,

кандидат технічних наук, професор,

Олександр Романовський,

доктор педагогічних наук, професор,

Максим Черемський,

асистент,

Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”

До 80-річчя від дня народження І. А. Зязюна

Так сталося, що поточний рік виявився багатим на ювілеї видатних діячів української педагогічної думки. Дійсно, в цьому році виповнюється 80 років від народження Івана Андрійовича Зязюна, 100 років від народження Василя Олександровича Сухомлинського, 130 років від народження Антона Семеновича Макаренка, 140 років від народження Григорія Григоровича Ващенко. Істотний внесок кожного з них у розвиток педагогічної теорії і освітньої практики широко визнаний не лише в нашій країні, але й далеко за її межами. Сьогодні ми б хотіли віддати належну шану нашому сучасникові, видатному вченому і справжньому другові Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» І. А. Зязюну, широко знаному педагогу і філософу, доктору філософських наук, професору, академіку Національної академії педагогічних наук України. На жаль, цій чудовій людині не судилося дожити до свого ювілею, бо чотири роки тому він передчасно пішов з життя.

Спогади про нього як вченого, педагога і особистість живуть в нашій пам'яті й у пам'яті багатьох політехніків. Талановита, духовно багата і добре освічена людина з широким кругозором і глибиною мислення,

він, відомий і загально визнаний вчений, відрізнявся уважним і доброзичливим ставленням до людей і своєю щирою готовністю прийти на допомогу тому, хто її потребував, дати мудру і слухну пораду.

Для нашого університету він був добрим другом і близькою людиною, з особливою теплотою ставився до нього і до його колективу. Іван Андрійович завжди цінував можливість поспілкуватися не тільки з керівництвом, а й викладачами та студентами. Тому далеко не випадково його ім'я сьогодні гідно носить кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами нашого університету, яка свого часу була організована при безпосередньому його сприянні. На кафедрі існує спеціальний стенд «Розум і душа академіка І. А. Зязюна в НТУ «ХПІ». Щорічно в університеті проводиться міжнародна наукова конференція «Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів».

Як вчений, Іван Андрійович залишив у спадщину величезну кількість монографій, наукових статей і яскравих за формою й глибоких за своїм змістом доповідей на багатьох міжнародних конференціях. В тому числі він з великим задоволенням брав участь в конференціях, які проводив наш

університет, бо він цінував наші традиції і здобутки, гідно ставився до розвитку наших не тільки науково-технічних, але й суто педагогічних шкіл та їх досліджень. Яскраві та глибоко змістовні виступи вченого незмінно привертати не тільки інтерес та увагу слухачів, а й їх щире захоплення, оскільки ці виступи завжди несли у собі його глибокі роздуми про суспільну місію і проблеми освіти та можливості і шляхи їх успішного подолання [1].

Педагог від Бога, Іван Андрійович вважав своїм головним досягненням звання справжнього Вчителя. Йому належать дійсно інноваційні для системи освіти ідеї педагогіки добра, сутності і значення педагогічної майстерності. Сьогодні не тільки численні його студенти й аспіранти, але й навіть кандидати та доктори наук по праву вважають себе вірними учнями й послідовниками академіка І. А. Зязюна та його наукової школи.

Як з душевною теплотою згадує колишній ректор університету Леонід Леонідович ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, «мені пощастило знати Івана Андрійовича особисто і товаришувати з ним, спілкуватися під час численних ділових і дружніх зустрічей. Ми детально обговорювали з ним гострі проблеми сучасної освіти, напрямки розвитку педагогіки вищої школи, в тому числі й інженерної освіти. Надзвичайно ерудована людина з широким кругозором і цікавий приємний співбесідник, Іван Андрійович умів уважно вислухати іншого, підтримати думки, які він поділяв, м'яко, делікатно, але глибоко аргументовано викласти своє бачення проблеми, де наші погляди розходилися».

Відомий вчений-педагог і прекрасний оратор, І. А. Зязюн толерантно ставився до думки іншої людини і визнавав її право на своє бачення проблем і вибір шляхів їх розв'язання. Іншими словами, він був справжнім взірцем вченого, інтелігента і педагога, палкого патріота і лідера у сфері інноваційних пошуків в педагогіці та розробки перспективної освітньої парадигми, яка б сприяла подоланню кризи сучасної освіти.

Іван Андрійович високо цінував кадровий склад нашого університету і його добре знані далеко за межами України наукові здобутки. Він з великим задоволенням приїздив в Харків і Алушту на конференції, які організовувалися в університеті. До речі, саме за його пропозицією алуштинські конференції отримали виразну й точну назву «Кримські педагогічні читання». Яскрава ораторська майстерність вченого проявлялася у виступах на цих конференціях з надзвичайно цікавими і змістовними доповідями

Помітна постать на небосхилі вітчизняної педагогічної науки, І. А. Зязюн народився в селі Пашківка Ніжинського району Чернігівської області в родині простих колгоспників. Він рано пізнав життя і трудову діяльність: по закінченні середньої школи працював колгоспником, завідувачем сільського клубу. У складі молодіжного загону поїхав на будівництво шахт Донбасу. Закінчивши гірничо-промислове училище в місті Свердловськ Луганської області, був залишений в цьому училищі на посаді вихователя, потім заступника директора з культурно-масової роботи. Уявляється, що вже тоді керівництво помітило виразну схильність юнака до діяльності у сфері культури і педагогіки. Саме ця сфера діяльності згодом стане його доленосною справою протягом всього його яскравого й повноцінного життя.

Яскрава особистість і талановита людина, Іван Андрійович розумів, що середньої освіти недостатньо і в 1959 році став студентом філософського факультету Київського університету імені Т. Г. Шевченка. По його закінченні став аспірантом цього провідного закладу освіти України. За призначенням він певний час працював викладачем кафедри філософії Дніпропетровського сільськогосподарського інституту. Повернувшись до Києва, створив у Національному театрі опери та балету імені Миколи Лисенка соціологічну лабораторію, а на кафедрі філософії Київського інституту театрального мистецтва імені І. К. Карпенка-Карого розпочав перші наукові дослідження

з естетичних проблем та педагогічної майстерності. Він блискуче захистив кандидатську, а дещо згодом і докторську дисертацію на тему «Формування і сфери впливу естетичного досвіду людини».

Однак його талант педагога, вченого та організатора найяскравіше всього проявився в Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка, якому на посаді ректора він віддав 15 років свого життя. Саме тут він не просто активно вів свої творчі пошуки, але й наполегливо втілював їх результати в педагогічну практику. Інноваційний характер його мислення, принциповість і розвинені вольові якості сприяли утвердженню й розвитку принципово нових, нетрадиційних підходів до організації педагогічної освіти.

Надзвичайна вимогливість І. А. Зязюна до себе допомогла йому запалити енергією педагогічний колектив інституту, зорієнтувати його на плекання справжніх педагогічних талантів. Інститут провів унікальний експеримент з формування педагогічної майстерності вчителя, був підготовлений і виданий підручник «Основи педагогічної майстерності». Успіх експерименту сприяв організації мережі кафедр педагогічної майстерності в усіх педагогічних інститутах України і всього колишнього Радянського Союзу. Цей досвід став добре відомим в Японії, Китаї, Німеччині, Франції, Польщі, Чехії, Болгарії та в багатьох інших країнах.

Як справжній вчений, Іван Андрійович з чітких логіко-методологічних позицій детально ознайомився з сутністю і сенсом розробленої в нашому університеті Концепції формування гуманітарно-технічної та управлінської еліти [2]. Він відразу доволі високо оцінив її зміст, цілі й загальну спрямованість та рекомендував активно впроваджувати її в освітній процес професійної підготовки інженерів.

І. А. Зязюну було притаманне цікаве гармонійне поєднання логічності та філософської глибини мислення з його практичною спрямованістю. Проявом цього

поєднанням можна вважати ту пильну увагу, яку він постійно приділяв проблемам розвитку освіти як специфічного соціального феномену і вкрай важливого суспільного інституту. Коли йому, відносно молодій на той час людині, довірили очолити Полтавський педагогічний інститут, Іван Андрійович глибоко усвідомив потребу у формуванні та практичній реалізації принципово нових підходів до організації професійно-педагогічної підготовки вчителів. Він чітко розумів, що саме від вчителя істотно залежать знання і культура учнів, їх готовність і здатність успішно застосувати ці знання і культуру в житті й практичній діяльності.

Доброзичлива за своєю природою людина, молодий ректор усвідомлював свою відповідальність за якість освітньої підготовки майбутніх педагогів та за рівень їх професійної і соціальної компетентності, за їх кругозір та інтелігентність. Він добре розумів, що успішне досягнення цих важливих цілей визначальною мірою залежить від науково-педагогічного складу інституту. Ось чому він перш за все сформулював чітку систему вимог до професорсько-викладацьких кадрів. Вона охоплювала їх професіоналізм та постійне підвищення його рівня, їх високу загальну і професійну культуру, творчий характер мислення, почуття відповідальності й доброзичливе ставлення до студентів при організації та практичній реалізації освітнього процесу.

Вчений був глибоко переконаний в тому, що цілі, зміст і характер суспільно-політичного, соціально-економічного, науково-технічного і духовно-культурного розвитку країни визначальною мірою залежать від якості освіти. Її ж основним, системотвірним чинником є рівень професійної і соціальної компетентності, педагогічної майстерності, загальної і педагогічної культури шкільних учителів та викладачів вищої школи. Філософ за базовою освітою і педагог за покликом душі, Іван Андрійович не просто приділяв істотну увагу якості підготовки фахівців, а з позицій філософії освіти висунув і

всесібно обґрунтував інноваційну на той час концепцію педагогічної майстерності.

Вона фактично знаменувала появу принципово нового в теоретичному і прикладному плані напрямку філософії освіти і розвитку педагогічної науки. Її практичним втіленням стала розробка під керівництвом І. А. Зязюна і за його безпосередньої участі спеціальної навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність» і створення необхідного навчально-методичного її забезпечення [3]. Апробована в Полтавському педагогічному інституті, ця концепція згодом була впроваджена у всі заклади педагогічної освіти України та за її межами, причому не тільки на пострадянському просторі, а й в Японії та країнах Східної й Центральної Європи. Основні її ідеї були плідно використані нами в процесі розробки унікального за своїм змістом і цільовим призначенням навчального посібника з педагогіки управління соціальними системами [4].

Вагомий внесок належить Івану Андрійовичу в розробку теорії і практики освіти такого важливого напрямку, як естетичне виховання дітей, молоді й дорослих, розвиток ідей краси педагогічної дії та педагогіки добра [5]. Творчо осмисливши цінну педагогічну спадщину своїх великих попередників Антона Макаренка та Василя Сухомлинського, він зробив їх ідеї одним з наріжних каменів своєї науково-дослідної і практично-педагогічної діяльності. Хочеться навести такий цікавий і водночас показовий факт: Полтавський національний педагогічний університет, ректором якого працював І. А. Зязюн, свого часу закінчив Василь Сухомлинський.

Цілком природно, що молодого енергійного ректора-новатора призначили Міністром освіти України. Другий київський період життя й діяльності Івана Андрійовича виявився далеко непростим, але надзвичайно плідним і корисним. Тут він став широко відомим вченим, знаним і шанованим у педагогічному просторі, академіком Національної академії педагогічних наук, директором Інституту педагогічної

освіти та освіти дорослих НАПН України, головою спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій у галузі педагогіки і психології.

Але не тільки звання і посади, а передусім його плідні ідеї й численні наукові праці згадуються, коли йдеться про І. А. Зязюна. Він є автором понад 350 ґрунтовних наукових праць, серед яких оригінальні підручники, навчальні та навчально-методичні посібники, монографії. Вони присвячені проблемам педагогічної майстерності, неперервної професійної освіти, етики та естетики, теорії української та зарубіжної культури. Самі тільки назви праць академіка вже говорять про його неповторну особистість вченого і педагога: «Основы педагогического мастерства»; «Педагогічна майстерність»; «Краса педагогічної дії»; «Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи»; «Педагогіка добра» тощо.

Інший видатний український вчений, академік НАН та НАПН України, президент НАПН України В. Г. Кремень свого часу з теплотою писав про Івана Андрійовича, що «яскрава науково-педагогічна діяльність поставила його в ряд найпомітніших постатей сучасної української педагогіки. Величезний життєвий досвід, потужний інтелектуальний та творчий потенціал, виняткова цілеспрямованість та ентузіазм протягом багатьох років допомагають йому згуртовувати і вести за собою педагогів і науковців, сповнених прагнення до розвитку й удосконалення освітянської справи в нашій державі». Складно щось додати до цієї вичерпної характеристики особистості І. А. Зязюна, його місця і ролі у вітчизняній педагогічній науці і практиці. Тож не випадково у 1998 році Американським біографічним інститутом він був визнаний «Людиною року».

Притаманний Івану Андрійовичу яскравий таланти вченого і організатора науки особливо чітко розкрився в період організації і наступної надзвичайно успішної діяльності Інституту педагогіки та психології професійно-технічної освіти АПН України (тепер — Інститут педагогічної

освіти та освіти дорослих). Він значну увагу приділяв розвитку педагогічної науки й підготовці науково-педагогічних кадрів для вищої і професійно-технічної школи.

І. А. Зязюн вважав діяльність педагога не професією, а покликом душі і привнесив у педагогічну теорію й освітню практику ціннісні, моральнісні та естетичні моменти. Про це свідчать вже самі назви його книг: «Педагогіка добра» або «Краса педагогічної дії».

Іван Андрійович надзвичайно вимогливо ставився до процесу підготовки педагогів як людей, від компетентності й відповідальності яких не просто істотною мірою залежать майбутні країни і стан суспільства та соціокультурного простору, але і впровадження гуманістичних життєвих цінностей, характер міжособистісних взаємовідносин. Адже саме Вчитель, на глибоке переконання І. А. Зязюна, є провідником переможної сили Добра і Любові, Істини і Краси.

Саме тому педагог так переймався тим, щоб вчитель був передусім особистістю, здатною виражати власну думку, почуття, фантазію та волю. На жаль, через авторитарний характер нашої освіти вчитель часто, чи то через страх втратити роботу, чи то через інертність власного мислення, не має власної позиції, внаслідок чого навчальний процес часто носить рутинний, натаскувальний характер. У статті «Немає педагогіки без педагога» Іван Андрійович зазначає, що «безучительська» педагогіка, «педагогіка стандартів і технологій», в якій не залишається місця для особистої позиції, індивідуального внеску вчителя — це шлях у глухий кут і для педагогічної теорії, і для педагогічної практики» [6, с. 19].

Проте сьогодні, в часи євроінтеграції, як ніколи потрібна творча ініціатива вчителя, здатність нестандартно мислити. Головним плацдармом педагогічної творчості, на думку Зязюна, є шкільний урок, під час якого вчитель і виявляє свою творчість. Проте, замість того, щоб «учити школярів самостійно розмірковувати або в ході дискусій, обговорень шукати відповіді на питання, перевага віддається «озву-

чуванню» тексту підручника, в кращому випадку — «своїми словами» [7, с. 210].

Враж власної позиції є наслідком браку практичного досвіду, з якого народжуються творчі ідеї та формується, за словами Антона Макаренка, своєрідний стиль виховання, який є візитною карткою справжнього педагога. Іван Андрійович вважав, що вміння навчати та виховувати — це таке ж мистецтво, як і добре грати на скрипці чи роялі, гарно малювати картини або бути добрим фрезерувальником чи токарем. «Не можна навчити людину бути гарним художником, музикантом, фрезерувальником, якщо дати йому лише книжку в руки, якщо він не буде бачити фарб, не візьме інструмент, не стане за станок. Біда мистецтва виховання в тому, що навчити виховувати можна лише в практиці на прикладі... Як би людина успішно не закінчила педагогічний вищий навчальний заклад, якою б вона не була талановитою, але якщо не буде вчитися на досвіді, ніколи не буде гарним педагогом», — зазначав педагог [8, с. 137].

Важливу проблему освіти Зязюн вбачав у тому, що педагог часто не може знайти спільної мови зі своїми підопіченими, ігноруючи їх бажання та прагнення. Через власну авторитарність вчитель часом не бачить живу неповторну особистість, яка, говорячи словами В. Сухомлинського, «по-своєму бачить навколишній світ, по-своєму сприймає речі та явища, по-своєму думає» [9, с. 93].

Переважаючі авторитарні методи навчання й виховання перешкоджає взаємодії та взаєморозумінню між двома сторонами. Розуміючи дану проблему, Іван Андрійович розробив спеціальний Курс з підвищення педагогічної майстерності та творчості. Як відомо, в основу даного Курсу педагог поклав славнозвісну «систему Станіславського», покликану пробудити у вчителя його творчі сили, що досі лишалися без дії. «Слід звернути увагу на те, що педагогічне мистецтво має багато спільного з театральним мистецтвом, — зазначав Іван Зязюн. Тому для педагога

важливо знати принципи театральної дії, її закони... Система К. С. Станіславського — не лише наука про акторську творчість, але й наука про те, як, спираючись на об'єктивні закони, вирощувати, розвивати, збагачувати різні здібності, а не лише сценічні. Вона — спосіб підвищувати в творчій діяльності “коефіцієнт корисної дії” кожного обдарування” [8, с. 82].

Система Станіславського дає змогу педагогу, ставши на місце іншої людини, краще зрозуміти її духовний світ, характер та поведінку. Тому в рамках Курсу вчителі оволодівали акторською майстерністю, розігруючи, зокрема, різні типи і нетипові ситуації з життя школи. Такі вистави давали можливість педагогу краще зрозуміти правильність чи неправильність своїх дій та їх наслідки [5, с. 133].

Добре відомо, що талановита людина є талановитою у всьому. Постать Івана Андрійовича може слугувати яскравим підтвердження цієї тези. При всій своїй великій завантаженості науковою, педагогічною та організаторською роботою, при всьому своєму високому науковому авторитеті він не цурався доброї компанії, любив поговорити на різні теми. Його широкий кругозір, який він постійно поповнював, робив Івана Андрійовича цікавим співбесідником для самих різних людей. Тим більш, що йому було притаманне розуміння інтересів і можливостей кожного, з ким доводилося спілкуватися.

Сам був дотепною людиною, любив як влучно пожартувати, так і вислухати оригінальну думку чи вислів. Всі, кому пощастило близько знати Івана Андрійовича, з теплотою згадують його прекрасний голос і численні українські пісні, які він з великим задоволенням виконував, зокрема, під час Кримських педагогічних читань. Любив і хорові співи увечері на березі моря.

Безсумнівною заслугою академіка І. А. Зязюна слід вважати й те, що він залучив до плідної співпраці з науковцями нашого університету кращих представників вітчизняної психолого-педагогіч-

ної думки. Як прийнято говорити, з його легкої руки наукова школа з педагогіки і психології лідерства Національного технічного університету «ХПІ» по праву посіла сьогодні провідні позиції не тільки в Україні, але й далеко за її межами. Великобританія, Фінляндія, Польща, Румунія, Литва, Латвія — далеко не повний перелік країн, з науковими установами та університетами яких у нас склалася плідна співпраця.

Література

1. Зязюн І. А. Освітня парадигма — тип культурно-історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи. — К., 2003. — С. 15-30.
2. Товажнянський Л. Л. Концепція формування гуманітарно-технічної еліти в НТУ «ХПІ» та шляхи її реалізації / Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов. — Харків : НТУ «ХПІ», 2004. — 416 с.
3. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. — К. : Вища шк., 1997. — 349 с.
4. Товажнянський Л. Л. Педагогіка управління / Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, З. О. Черваньова. — Харків : НТУ «ХПІ», 2003. — 408 с.
5. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. — К. : МАУП, 2000. — 312 с.
6. Зязюн І. Немає педагогіки без педагога // Рідна шк. — 2012. — №4-5. — С. 19-23.
7. Зязюн І. А. Основы педагогического мастерства. — Москва : Просвещение, 1989. — 304 с.
8. Зязюн І. А. Основы педагогического мастерства. — К. : Вища шк., 1987. — 208 с.
9. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. — К. : Рад. шк., 1988. — 272 с.

30.05.2018

УДК 304.5:130.2

Мовні перипетії сучасності

Олена Мошинська,

кандидат філософських наук, доцент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Харків

Сучасна епоха маніфестує себе різноманітними характеристиками: постіндустріальна, інформаційна, суспільство знань, ризику, технологічна, постколоніальна і т. ін., що підкреслює її складність, динамічність, нерівномірність розвитку. Складність епохи пов'язується в сучасних умовах з такими процесами як глобалізація та технологізація, які торкаючись усіх сфер суспільного життя і життя окремої людини, визивають різні наслідки в контексті історичних особливостей тієї чи іншої країни або держави. Сталися зрушення і в міжкультурних відносинах. Значна роль у цих процесах належить мові. Завдяки мові у сучасному світі людство розвивається в щільній взаємодії різних народів, країн, культур. Сучасний світ — світ різнобарвних комунікацій як на рівні держав, країн, спільнот, так і на рівні особистості. В мові знаходять своє відображення не лише менталітет, але й особливості життєдіяльності людини. Вона, як зазначив М. Гайдеггер, «є домівкою буття людини». Як домівка буття людини, мова є мовленевою дією і мовленевою практикою. Саме ці обставини дозволяють розглядати її як мовну реальність і як «мінливий орган думки» (О. Потебня). Сучасна мовна реальність презентує себе в різноманітних соціокультурних просторах, виступаючи «простором співбуття людей». В цьому сенсі доцільною є думка Ліотара — «Все є мова».

Глобалізація актуалізувала серед науковців різних гуманітарних галузей пи-

тання про монологічність та полілогічність існування мови в сучасному світі в умовах технологічної культури, технологізації суспільного і особистого життя.

В просторі технологічного суспільства як ніколи загострився дискурс щодо існування «живої» і «штучної» мови, її одномовного чи багатомовного простору. Науковці ставлять питання: чи усі мови рівні, як співвідносяться мова, культура та національна ідентичність [3]. З'ясування таких питань доцільно почати з фактичної констатації наявної мовної картини. Енциклопедичні та статистичні довідники стверджують, що сьогодні на Землі має 7000 «живих» мов. В середньому в світі скорочується одна мова протягом двох тижнів. 40 мов стають мовою 2/3 усього населення Землі. Більш вживаними в світі є такі: китайська, хінді, англійська, іспанська, арабська, російська, португальська. В цій площині виникає питання про національні та державні мови. Як зазначає Е. Хобсбаум, зазначене питання виникає тому, що в державах, в яких ми живемо, політичні рішення стосовно умов публічного використання мов (наприклад, в школах) має великий сенс. Це, на його думку, пов'язано з тим, що держави сьогодні зазвичай ототожнюються з нацією. Така плутанина загрозна [10, с.49]. Прогностичний висновок вченого, на жаль, не завжди враховується в реальній мовній політиці. Про це свідчить ситуація навколо мовного пункту в « Законі про освіту », що був прийнятий Верховною Радою України в 2017

році. Дискусії щодо абсолютизації в школі навчання українською мовою, незважаючи на той факт, що в Україні існує більше 100 національних меншин, призвели до погіршення міжнародних відносин з Угорщиною, Польщею, Словаччиною, Росією. Ситуація стала надто тривожною, тому Кабінет Міністрів України змушений був подати у Верховну Раду проект постанови про відстрочення до 2020 р. виконання цього закону. Україна — багатомовна держава і неприпустимо не враховувати появу нових аспектів у діалозі держав, культур, мультикультурного діалогу, створення мультикультурних спільнот, зростає потреба у фахівцях різного профілю, які володіють іноземними мовами. Виникають на підставі технологічно опрацьованого процесу штучні мови, «інструментальні мови» за визначенням М. Фуко.

Шалітра мов, що існує в світі, і її аналіз в сучасних реаліях дозволила Є. Хобсбауму зробити декілька важливих зауважень: 1) в сьогоденні мають місце не рівноцінні, а взаємодоповнюючі мови незалежно від наявності або відсутності їх офіційного статусу; 2) має місце розповсюдження різного роду *lingva franca* в різних країнах і регіонах; 3) розповсюджується англійська мова як *lingua franca* засіб спілкування, який стає домінуючим, стає правлячим «жаргоном»; 4) виникають політичні мови, тобто мови, національно створені в якості символів націоналістичних або регіоналістичних та сепаратистських задумів, які можуть стати «живими» мовами або одержати «провал»; 5) усі мови мають у собі елементи політичного самоствердження, оскільки в епоху національного або регіонального сепаратизму природно існування тенденцій до доповнення політичної незалежності також і мовним сепаратизмом, в основу мовних маніпуляцій покладено політику, а не культуру; 6) якщо мова не буде чітко відокремлена від держави, вона буде залишатись постійним, штучним витоком міжусобиць [10, с. 57–58]. Вчений окреслив ту нову мовну ситуацію, яка є реаліями сьогодення, виклики та ризики, що виникають.

У науковій літературі з питань філософії мови та мовознавства аналіз мови «глобіш» подається недостатньо. Ця тема окреслюється, але дослідження в українському науковому дискурсі майже відсутні. Чи актуальні такі дослідження? Вважаємо що так, особливо в контексті дихотомії одномовності/багатомовності, переносу однієї мовленевої практики на іншу мовленеву практику іншого соціального ґрунту.

Інтенсивні зв'язки між державами набули ознак технологічно опрацьованого процесу створення і впровадження в життя цінностей, сигнально-знакових систем, що їх відбивають, соціокультурних практик, які керуються через системи економічної доцільності і ринкового регулювання. На підставі означених факторів з'являється потреба не лише в національних мовах, діалектах, державних і політичних мовах, набуває поширення *lingua franca* в різних країнах і регіонах, а також англійської мови як *lingua franca* засобу спілкування. Буття англійської мови як домінуючої сприймається досить неоднозначно, про що свідчить поява таких доктрин, як «мовний імперіалізм», «лінгвістична глобалізація», «соціолінгвістика», «лінгвістичний антиглобалізм» [1].

В цьому контексті вважаємо доцільним зупинитися на появі нових мовних концепцій, які стали поширюваними в сучасному світі, а саме концепціях мови «глобіш» та «мовного імперіалізму».

Як свідчить довідкова література, мова глобіш — версія англійської мови, що була запропонована і репрезентована Ж.-П. Нерьєрс на підставі англійської граматики і лексики в кількості 1500 слів. Ж.-П. Нерьєрс кваліфікував презентовану мову як природню, присвятив їй підручники, а у 2009 році разом з Д. Хоном надрукував роботу *Globish The World Over* — першу книгу, написану глобіш, яка далі була перекладена на дванадцять мов.

В працях закордонних дослідників з цього приводу (а їх в нашому українсько-

му дослідницькому полі досить незначна кількість) наголошується, що поява цих концепцій пов'язана, по-перше, з домінуванням двох імперій Британії та Америки. По-друге — мовою Інтернету є саме англійська. Дослідження показують, що 80 % інформації зберігається у всесвітній мережі саме англійською мовою, об'єм її подвоюється через кожні 18 місяців [1]. На думку А. Хоменко, «позиції англійської мови як *lingva franca* ще довго залишаться непохитними» [9]. Дослідник, стверджуючи таку позицію, ставить питання, на які неможливо подати однозначної відповіді: Чи є гарантії непохитності англійської мови як найбільш популярної мови на міжнародній арені? Чи не зміниться в світі ця реальність, якщо США втратять свою лідуючу позицію?

Англійська мова поширюється в світі, модифікуючись у різноманітні діалекти, пенеджи, що, як визначають дослідники, одержали назву *englishes* — англійські мови, або *glocal English* — глокальна англійська. Як зазначає Н. Пелегеша, в сучасному світі виникли *spanglish*, *greekish*, *singlish*, *tanglish*. На власному діалекті — європейській англійській — розмовляють в ЕС. Особливість її у тому, що така мова володіє обмеженим словником, простим і корисним у використанні. Англійською європейською мовою ЕС в наш час спілкуються більш ніж 51 %. В Україні, за інформацією інституту соціології НАН, — лише 1,3 % населення.

Англійська стає «глобіш мовою» або стандартним світовим англійським, і в такій якості вона вже не пов'язується з носіями мови, а існує окремо, самостійно, вже не як американська або британська. Вона є другою мовою для громадян ЕС з населенням майже 500 млн. Нею розмовляють втричі більше тих, для яких вона нерідна. Спеціалісти зазначають, що англомовний світ складає майже 1,5 мільярда людей. Всі наведені обставини пояснюють ствердження англійської мови в світі, її особливості, функціонування в якості *lingva franca* [2], як мови «глобіш».

В глобалізованому світі для задоволення мовних потреб людей мова «глобіш» стає мовою універсальної комунікації. Цю мову визначають як іноземну домінуючу в сьогоденні, як «глобальний інгліш», як лінгвістичний гібрид. Автор-творець мови «глобіш» Ж.-П. Неррер, на запитання кореспондента радіо «Свобода» визначив особливості цієї мови: 1) вона відрізняється від англійської, якою спілкуються у США та Британії, це зовсім інша англійська, якою спілкуються в інших країнах: Японії, Україні, Іспанії, Кореї, на усій земній кулі; 2) «глобіш» — задля спрощення спілкування, не окрема мова, вона запобігає культурних зазначень; 3) мова «глобіш» складається з 1500 слів, вона використовує короткі речення, а в реченні повинно бути не більше 20 слів; 4) «глобіш» — форма англійської, інглишлайт, дієтична англійська, вона спрощена, в ній менше слів, спрощена граматики [6]. Як зазначається в наукових публікаціях, на хвилі глобалізації і розвитку технологій англійська підкорила світ так, як ще не змогла зробити ні одна з мов в історії людства. Цьому процесу сприяв постмодернізм, який кардинально змінив світовий лінгвістичний лад епохи модерну, а глобальна англійська — стає політичною і культурною реальністю ХХІ століття [6].

Глобалізація стає тією обставиною, що висуває необхідність взаємодії між народами та країнами, усунення ізоляції між ними. Комунікація є одним із засобів взаємозв'язку в означеному процесі. Спеціалісти зазначають, що з'являються нові формати засобів комунікацій. Процес глобального зближення та взаємодії важко уявити без наявності комунікативних засобів, які сприятимуть такій взаємодії, зокрема без лінгва франка — мови посередника, яка слугуватиме засобом спілкування і взаєморозуміння між суб'єктами глобалізаційних стосунків [9, с.204].

Зазначимо, що в українському публічному просторі розгорнулася дискусія про необхідність популярної гуманітарної науки розмовляти простою і зрозумілою мовою з суспільством без перевантаження

специфічною термінологією, найповніше пояснюючи, що означає той чи інший вжитий термін, категорію або поняття. Така тенденція вже має місце на Заході. Мова йдеться про нон-фікшн як стиль мови, як засіб мови.

Спрощення мови, мовленевих практик в сучасному суспільстві пов'язане з розвитком технічних засобів спілкування. Але цей факт не повинен суттєво впливати на культуру мови, знижувати рівень суспільних вимог до неї, оскільки вона впливає на стан усіх соціальних практик: освіти, науки, політику, мораль, мистецтво, які функціонують завдяки мові.

Глобальна мова в її різновидах носить дискусійний характер в контексті концепції «мовленевого імперіалізму» або «лінгвістичного імперіалізму». Цей термін став вживатися після появи у 1992 році наукової роботи Роберта Філіпсона «Лінгвістичний імперіалізм».

В науковому вітчизняному полі як з філософії мови, так і з питань соціолінгвістики та мовознавства майже відсутні праці з аналізу «мовного імперіалізму». Хоча, з нашої точки зору, наявність цього феномену має місце як в минулому, так і в сьогоденні: в минулому — русифікація, домінування російської мови як державної мови на терені усіх союзних республік, в сьогоденні — впровадження англійської мови як мови глобіш. Звертаючись до Вікіпедії, визначим «мовленевий імперіалізм» в декількох аспектах: 1) «мовленевий імперіалізм» складова «культурного імперіалізму»; 2) домінування і підтримка культурної нерівності між англійською та іншими мовами; 3) маргіналізація місцевих мов і витіснення їх з вжитку; 4) загроза мовному та культурному розмаїттю; 5) засіб культурної гегемонії за допомогою мови.

Одномовність замість багатомовності, гегемонія англійської мови в сучасному суспільстві, поява глобіш-мови стають явищами «мовного імперіалізму», більш того, ці тенденції свідчать про досить складні мовні перипетії в сучасному різноманітному етнічному суспільстві.

Розглянемо фактичність стану володіння англійською мовою як мовою глобального спілкування в українському освітньому просторі за результатами тестування в 2017 році. За статистикою Міносвіти 8466 осіб не подолали запропонований бар'єр оцінки знань. Середній бал з англійської мови склав 147,88. По Харківській області — 147,57 бала, по Київській області — 155,66. По Україні в цілому 160 балів одержали 20961 абітурієнт, більше 170 балів — 12304, 190 балів одержали лише 3063 абітурієнта, 200 балів з англійської мови одержали лише 9 осіб з Київської області, 8 — з Запорізької, 6 — з Львівської, 2 — з Харківської. Наведена картина — це свідчення низького рівня володіння англійською мовою.

Дійсно, бажаємо чи ні, але в наш час англійська мова, її втілення починає грати у всьому світі таку ж роль, яку відігравала латинська в Середньовіччі. Вона, на думку дослідників, стає «новою латинською», азбукою освіти. Англійською розмовляють комп'ютери, і це, як вважає А. Кармін, дає їй пріоритет в осяжному майбутньому над усіма іншими мовленевими практиками. Він зазначає, що масу англійських текстів творять ті, для яких англійська не є рідною мовою. В якості міжнародної мови вона презентує себе у вигляді так званою «мак-мови», «Mclanguage» — спрощеної, редуцированої поза схованих коннотацій та граматичних тонкощів. В такому вигляді вона не може стати повноцінною мовою світової культури, здатної змінити, замінити національні мови [5, с.57]. В Україні нею володіють 76 % населення, за цим показником ми перебуваємо на 10-му місці у світі.

Зовсім інакше бачиться цифра 76 %, якщо зіставити її з часткою українців, які знають англійську мову й можуть нею вільно спілкуватися. За результатами онлайн-дослідження TNS, лише 18 % наших громадян володіють англійською на вищому та середньому рівні. Для порівняння: у Данії, Швеції, Нідерландах вільно говорить нею близько 70 % населення. Згідно

зі щорічним рейтингом рівня володіння англійською мовою English Proficiency Index Україна посідає 41-ше місце із 72 країн, а рівень володіння визначається як низький [7, с. 6-12].

Виникає стурбованість не лише спеціалістів-фахівців, вчених, але й громадська думка вже голосно заявляє про кризу освіти. Щоб розірвати порочне коло і йти в напрямку виховання справді освіченої нації, потрібно докорінно змінити акцент в освіті. Не втовкмачувати в мізки тонни інформації, а вчити користуватися нею на практиці [7, с.12]. З таким висновком Д. Казанського не можна не погодитися.

Результати тестування з англійської мови дозволяють зробити припущення, що англійська мова як навчальна дисципліна, як предмет не уособлюється суб'єктами освіти (учнями, студентами) як вимога часу, як складова компетентності в царині майбутньої професійної діяльності. На жаль, і до цього часу до вивчення мови в навчальних закладах ставляться за настановою «склав» і досить.

Немає мотивації вивчення іноземних мов. Яка може бути мотивація, якщо, наприклад, 86 % безробітних, що зареєстровані в Харківській області, — це люди з вищою освітою? Люди, що вивчали іноземну мову, — батьки, сестри, друзі сучасних школярів та студентів.

З'являється зовсім новий суспільний феномен — вивчення іноземних мов стає товаром: товар в якості репетиторства, товар в наявності одержання за знання хабарів, товар для компаній з пропозиціями навчання мовами.

Вважаємо за доцільне порівняти стан вивчення англійської мови з українською. Не можуть задовольнити суспільство результати тестування з української мови — рідної мови, державної мови, яку молодь вивчає протягом всього навчання в школі. Результати ось такі. Всього склали іспити з мови 191421 чол. Не подолали поріг — 14900 абітурієнтів. Середній бал 147,38; більше 175 балів одержали 36989; більше 190 балів — 9618; 200 балів Київсь-

ка область — 1, Івано-Франківська — 1, Львівська — 1. В Харківській області жоден із абітурієнтів, підкреслимо — жоден, не набрав 200 балів. Сумна картина аналогічна ситуації з англійською мовою. Неможливо, щоб в «суспільстві знань» існував дефіцит розумних людей, які досконало володіють своєю рідною мовою, як і мовами міжнародного спілкування. Володіння рідною та іноземними мовами стає не лише лінгвістичною проблемою, але і політичною, про що свідчать міжнародні дискусії.

Школа, і ЗВО — державні інституції одержання освітніх знань. В противагу їм вже поширеними стають і інші форми мовного навчання, але вони в більшості комерційні. Прикро, але справедливо, звучать слова Юрія Макарова: «Загальний рівень вищої, а надто середньої освіти, в країні залишається буквально печерним. Наша школа за своєю моделлю залишається пруською гімназією часів Бісмарка, яку запозичила Російська імперія в момент рідкісного протверезіння. Відтоді ця модель пройшла кілька ребрендингів, органічно відкидаючи будь-які новації й зберігаючи недоторканим своє авторитарне, інерційне ядро. Ніякої інтелектуальної спраги, тим більше сучасного критичного світогляду вона прищепити не здатна (втім, це не означає, що її треба розвалити, тут має бути довга гра)» [7, с. 21].

Кожного свідомого українця в умовах сьогодення турбує питання: чому, навчаючись декілька років у школі та виші, він не в змозі володіти вільно не лише іноземними мовами, але й своєю рідною мовою? Чому за рейтингом видатки на освіту в Україні випереджують Німеччину, Японію та Південну Корею, а прориву не маємо? Світоглядні цінності проти пива й попкорну — таким бачиться сьогодні цивілізаційний вибір України [7, с.21]. Чи в змозі цю настанову не лише почути, а й змінити бюрократичні спеціалісти від освіти та педагогіки? Гірко і сумно визнавати ситуацію, що відбувається в сучасній гуманітаристиці в Україні. Як зазначає Ю. Макаров, «не те що не пасемо задніх —

ми взагалі нікого не пасемо, на світовій науковій мапі філософії, лінгвістики, антропології, мистецтвознавства нас не видно» [7, с. 21].

Сучасний світ презентує себе як полімовний простір. В технологічному світі за допомогою Інтернету людське спілкування створює все більшу кількість мовних світів і використовує в них весь арсенал мовного виробництва як позитивно, так і негативно. Слушною в такому контексті є думка Л. Карпець: «Надмірна відкритість комунікаційних каналів (Інтернет, ЗМІ, мобільний зв'язок, які обумовлюють незахищеність людини, провокуючи дегуманізацію суспільства, здійснюючи негативний вплив на свідомість й національну самосвідомість суспільства в цілому (в тому числі й безпосередніх учасників освітнього процесу). У сучасному соціумі позитивний потенціал полімовності може бути використаний як один із можливих засобів нейтралізації негативних наслідків глобалістики й надвідкритості соціокультурного простору» [4, с. 281]. Авторка поставила досить важливе питання — амбівалентності мови, її наслідків.

В науковій літературі зазначається, що кількість мов, якими розмовляє людство, буде скорочуватися. Лінгвісти вважають, що вже на початку ХХІІ століття зникне з ужитку до 9/10 з існуючих в наш час декількох тисяч мов, хоча підкреслюється, що англійська мова буде збережена. Фахівці ставлять питання: чи є необхідність і сенс в багатомовності або в мономовності людства задля перспектив подальшого розвитку світової культури? Мовленеві перипетії динамічні та різноманітні, вони потребують поліпарадигмального розгляду, який не абсолютизує їх розгляд в координатах або/або. Тут має бути поважне ставлення в координатах і/і, що відтворює полімовний простір як сукупність, взаємодію, взаємодоповню-

ваність, інтерактивність, полімовність. Мова — соціальний капітал, без якого неможливий розвиток сучасного суспільства і людини. Для людини сьогодення прикладом мають бути Г. Сковорода, Т. Шевченко, Л. Українка, О. Гончар та інші корифеї української культури, що зробили безсумнівний внесок в розвиток української мови як виявлення культури української нації, а не персонажі Ірени Карпи, для яких здатність «вчитися і мислити» не складають цінність буття/життя людини.

Література

1. *Crystal D.* The Cambridge Encyclopedia of the English Language. 2nd edition. — Cambridge : CUP, 2003. — 506 p.
2. *Crystal D.* English as a Global Language. 2nd edition. Cambridge : CUP, 2003. — 288 p.
3. *Eric Hobsbawm.* All Tongues Equal? Language, culture, and national identity // *Livingas Equals* / Ed. by Paul Barker. Oxford UP, 1997. P. 85-98.
4. *Карпець Л.* Освітня реальність інформаційного суспільства. — Харків : Оберіг, 2015. С. 325.
5. *Кармин А.* Философия культуры в информационном обществе: проблемы и перспективы // *Вопросы философии.* 2006. №5. С. 52-61.
6. *Радио Свобода.* 2018, січень
7. *Український тиждень.* № 40(516) 06. 12.10. 2017.
8. *ZN UA Зеркало недели.* № 788. 25.02-15.03. 2017.
9. *Хоменко А.* Роль англійської мови в умовах глобалізації // *Вища шк.,* 2013. — Вип. LX1.
10. *Хобсбаум Э.* Все ли языки равны? Язык, культура и национальная идентичность? // *Логос.* 2005. № 4(42).

03.05.2018

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ

УДК 378.6.035.6 (477)

Національно-патріотичне виховання студентської молоді (з досвіду виховної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка)

Олександр Нанка,

кандидат технічних наук, доцент, ректор,

Наталія Моїсєєва,

кандидат філософських наук, доцент,

завідувач кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»

та соціально-гуманітарних дисциплін

Харківський національний технічний університет

сільського господарства імені Петра Василенка

*Патріотичне виховання — це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить
і ненавидить людина, яка формується.*

В. О. Сухомлинський

*Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього.
Хто не шанує видатних людей свого народу, той сам не гідний
пошани.*

М. Рильський

Найважливішою місією вищої школи є підготовка покоління інтелектуально розвинених, високоморальних, творчо працюючих професіоналів — громадян України, патріотів, інтелігентів.

Виховання інтелектуальної еліти суспільства має здійснюватися на основі цілеспрямованого формування національно-громадянських засад, професійних знань, умінь та навичок студентів як майбутніх фахівців. Проблема виховання

особистості — одна з найголовніших проблем сучасності. І це зрозуміло: новому суспільству потрібна нова людина — високоосвічена, інтелігентна, національно свідома. Пріоритетним напрямком у вихованні є всебічний та гармонійний розвиток особистості, здатної до саморозвитку, самовиховання і самореалізації у суспільстві, яка керується загальнолюдськими цінностями, глибоко розуміє традиції свого народу та приумножує їх. Це людина, яка поєднує в собі професіоналізм, високу духовність, людську чистоту, громадянську позицію і фізичну досконалість.

Національно-патріотичне виховання — це засвоєння молодшими поколіннями соціально-культурного досвіду, успадкування духовного надбання українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних і міждержавних відносин, формування у молоді кращих рис громадян української держави.

Національно-патріотичне виховання підпорядковане цілеспрямованому втіленню в життя української ідеї державотворення, національної консолідації народу України та національної злагоди як провідних ідейних доміант цивілізованого розвитку суспільства.

Глибоке пізнання історичного минулого рідного народу, оволодіння його національними, духовними цінностями, вищими здобутками в різних галузях — важливі компоненти національно-патріотичного виховання студентської молоді, без яких неможливе збереження історичної пам'яті, розвиток духовності.

Ідея національно-патріотичного виховання особистості втілена в державних документах, зокрема в Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, у Концепції національного виховання.

Враховуючи основоположні нормативні акти щодо здійснення виховного процесу у вищих навчальних закладах, виховна робота ХНТУСГ спрямована на форму-

вання й розвиток у студентства поваги до прав і свобод людини та громадянина України, Конституції України, державної символіки, прищеплення молодим людям віри у верховенство Закону; опанування культурного надбання українського народу; виховання чіткої громадянської позиції; патріотизму, патріотичної ідеї, поваги до історичного минулого українського народу; впровадження у суспільну свідомість молоді загальнолюдських моральних цінностей; формування здорового способу життя; виховання поваги до обраної професії, до традицій свого навчального закладу, оптимізму та впевненості у своєму майбутньому; виховання національно-культурної спрямованості, органічного зв'язку з історією українського народу, мовою, культурою, родинними традиціями, народним мистецтвом з врахуванням культурної, географічної, економічної, професійно-демографічної специфіки міста, області та Слобожанщини в цілому.

Зміст патріотичного виховання в університеті — формування особистості, зорієнтованої на національні цінності, прагнучої розбудови демократичної, незалежної української держави, дієве служіння Батьківщині, що передбачає не тільки визнання поваги і любові до всього рідного (територія, предки, мова, історія), а й готовність самовіддано працювати в ім'я і на благо України.

Пріоритетні напрями національно-патріотичного виховання в ХНТУСГ імені Петра Василенка: формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати на благо держави; виховання готовності захищати рідну землю та рідну культуру; формування високої мовної національної культури; виховання дбайливого ставлення до культурних традицій Слобідського краю та готовності до примноження його культурної спадщини; підготовка студентів до активної участі у виборі майбутнього місця роботи як з урахуванням власних бажань та індивідуальних здібностей, так і з урахуванням потреб регіону, що

є вимогою часу та запорукою працевлаштування випускників; формування готовності до активного обміну здобутками духовної культури між всіма народами, які проживають в Україні та за її межами, подолання комплексів провінціалізму та національної меншовартості.

Основні форми національно-патріотичного виховання: поглиблення знань з історії України, вітчизняної філософії та культури, витоків та розвитку національного державотворення; володіння українською мовною культурою та свідоме відтворення в навчальному процесі і за його межами україномовного середовища; засвоєння національно-історичних, соціально-культурних та фольклорних традицій українського народу взагалі та Слобожанщини зокрема; проведення круглих столів, засідань дискусійних клубів, екскурсій до музеїв, пам'ятних місць, зустрічей з ветеранами праці та бойових дій, ветеранами збройних сил України, проведення бесід з історії українського війська тощо.

Згідно із законодавством, **основними завданнями національно-патріотичного виховання** студентів є формування свідомого громадянина — патріота своєї держави, активного провідника української національної ідеї, людини, що зберігає та пропагує духовні надбання нашого народу минулих століть, виховання почуття вірності традиціям свого народу, виховання у студентів моральних якостей та духовної культури на основі національних та християнських цінностей; формування політичної, економічної та правової культури, поваги до Законів України, державної символіки, рідної мови; впровадження сучасних демократичних відносин між викладачем та студентом як одного із засобів формування вільної людини.

Виховна робота університету здійснюється відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, що затверджена Наказом МОН № 641 від 16.06.15.

Конкретизація проведення виховної роботи базується на Концепції виховної

роботи ХНТУСГ, Комплексному плані виховної роботи на навчальний рік, Плані національно-патріотичного виховання ХНТУСГ.

Програма організаційно-виховних заходів Концепції виховної діяльності щорічно переглядається відповідно до календаря знаменних і пам'ятних дат, в План виховної роботи вносяться певні заходи і затверджується на засіданні комітету у справах молоді і спорту.

В університеті створена і діє цілісна система, яка надає можливість впливати на розвиток особистості всіх студентів.

Національно-патріотичне виховання здійснюється усіма структурними підрозділами університету, але особлива роль належить комітету у справах молоді і спорту, заступникам директорів навчально-наукових інститутів з виховної роботи, гуманітарним кафедрам, музейно-виставковому комплексу, науковій бібліотеці, профспілковому комітету, студентському самоврядуванню, кураторам академічних груп.

Національно-патріотичне виховання проводиться за окремим планом, участь у складанні плану та проведенні відповідних заходів беруть викладачі кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін. При кафедрі працюють студентський філософський семінар «Ейдос» та історико-політологічний дискусійний клуб «Діалог». Студенти готують наукові роботи, беруть участь у наукових конференціях, засіданнях круглих столів щодо обговорення актуальних проблем сьогодення. Цього року вперше проведено конкурс юних істориків, що викликало велику зацікавленість та активну участь студентів.

Реалізація системи патріотичного виховання починається з залучення студентів до участі у загальнодержавних, обласних, міських, районних, університетських та інститутських заходах, зокрема, студенти беруть участь: у Всеукраїнській акції «Незгасима свічка» (вшанування жертв Голо-

домору); міських акціях до Дня Пам'яті та Примирення; урочистостях з нагоди Дня незалежності, Дня прапора, Дня визволення Харкова; міських заходах до Дня партизанської слави; міських заходах до Дня соборності України; етнографічному святі Івана Купала в Національному літературно-меморіальному музеї Г. Сковороди; Всеукраїнському конкурсі «Мальовнича Україна»; фотоконкурсі «Наша країна — Україна» тощо. В університеті проводяться тематичні години «Герої нашого часу», «Вони боролися і борються за Україну», лекції-бесіди, круглі столи до державних свят: Дня Гідності, Дня українського війська, Дня Державного гімну України, Дня Державного прапора, Дня Соборності України, Дня партизанської слави, Вшанування жертв Голодомору, Дня Пам'яті та Примирення тощо.

Шротягом навчального року в межах університетської програми «Я люблю Україну» проводились вікторини, виставки, написання та захист рефератів, мультимедійні інформини, фотоконкурси, віртуальні огляди, конкурс студентських творчих робіт «Я спілкуюсь рідною мовою», конкурс студентських творів-есе «Ми — діти незалежної України», конкурс «Я українець, я українка — і тим пишаюсь», студентський поетичний конкурс «Рідна Україно, вишневий мій краю»; вікторина «Чи знаєш ти рідну мову?» лекції-бесіди «Наш пісенний слобожанський край», «Видатні філологи Харківщини»; заходи до Дня сім'ї, Дня української писемності, Дня рідної мови, Шевченківських днів, ювілеїв письменників та державних діячів тощо. Цього року в університеті започатковані виставка-дегустація пасок до свята Великодня та День вишиванки. До Дня матері та Дня сім'ї створено фотовиставку «Образи людського спілкування» зі світлинами з сімейних архівів від XIX століття до сьогодення.

Студенти щорічно беруть участь у Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика та конкурсі імені Тараса Шевченка.

Національно-патріотичне виховання посідає одне з пріоритетних напрямків у роботі наукової бібліотеки, яка координує її з кафедрами університету, з культурними центрами та освітянськими установами Харківщини. Бібліотека сприяє відродженню національних і культурних традицій, використовуючи для цього перегляди літератури, бесіди в гуртожитках, літературні, поетичні, тематичні вечори, присвячені життю та творчості письменників, художників, видатних осіб, історичним подіям, лекції-огляди, вікторини, мультимедійні віртуальні уроки, зустрічі з творчими людьми міста тощо. В читальних залах постійно функціонують книжкові тематичні виставки, що відображають актуальні питання нашого часу: «Поезія, опалена війною», «Подвиг, невіддільний часу», «Шляхами безсмертних Перемог», «Заповідна Україна», «Пам'ять про вас в нашій серці жива», «Мандрівний філософ Г. Сковорода», «Письменники — ювіляри року», «Класики української літератури», «Наш прапор», «Україна — незалежна!», «Великі гетьмани України», «Символіка української держави»; мультимедійні презентації «Пам'ятники Тарасу Шевченку в світі та в Україні, «Історія назв вулиць Харкова», «Знайомтесь, Харків!», «Видатні харків'яни», Вчені-аграрії в назвах вулиць Харкова», віртуальні уроки «Посмішка маестро», присвячений Л. Бикову, «Душа співає», присвячений К. Шульженку, «Людина, що творила місто», присвячений М. Бекетову, «Православні свята і обряди українського народу», «Невідомий Харків», «Їх імена в назвах вулиць нашого міста», «Володарі гетьманської булави» тощо.

Гуманітарні кафедри проводять виховну роботу зі студентами як під час занять, так і в позаурочний час в навчальних корпусах та гуртожитках. Перед гуманітарними кафедрами стоїть важливе завдання з виховання майбутніх спеціалістів АПК як людей з високою політичною культурою, патріотів своєї Батьківщини. Гуманітарні кафедри активно працюють в

даному напрямку — це:

- пропаганда сучасних політичних, економічних та соціальних реформ в Україні;
- виховання у студентів патріотичної, національної свідомості, широкого знайомства та залучення до цінностей європейської та світової демократії. Даний напрямок реалізується через навчальний процес: проведення семінарів, «круглих столів», дискусій з політико-правових проблем розбудови демократичної держави та виборчого процесу в Україні та світі. Викладачі кафедр проводять в студентській аудиторії та гуртожитках лекції та бесіди просвітницького характеру: «Вибори та виборчі системи у сучасному суспільстві», «Соціальні проблеми сільської молоді України», «Реформи в Україні — шлях до демократизації суспільства», «Соціально-політичні проблеми трансформації суспільства і розвиток системи освіти», «Моральні аспекти християнського вчення», «Історія хрещення Русі», «Цінності, якими ми живемо», «Український народ: походження, формування нації», «Богдан Хмельницький. Створення української державності», «Релігія в Україні. Традиції та сучасність», «Козацька християнська республіка», «Українська мова: коріння і сучасність», «Єдина соборна Україна», «Українська народна медицина як відображення народного світогляду», «Розстріляне «Відродження» (на матеріалах Харківщини), «Жінка в контексті українського менталітету», «Менталітет сучасного українця», «Україна між минулим і майбутнім», «Конкретна філософія сучасності» тощо.

Кожна гуманітарна кафедра розробила тематику рефератів з національно-громадянського виховання: історії, культури та побуту українського народу, виховання патріотизму та гордості за свою державу «Моя земля — земля моїх батьків». Студенти молодших курсів готують ре-

ферати: «Мій рідний край», «Історія та побут українського народу», «Українська хата», «Українські народні промисли», «Українські свята та обряди», «Історія наша славна».

Університет бере участь в реалізації Великого Проекту «Григорій Сковорода — 300», в межах якого відбуваються наукові конференції, круглі столи, співробітництво з представниками територіальних громад, що є пропагандою іміджу університету як осередку культурної та філософської спадщини українського народу.

З метою культивування кращих рис української ментальності (працелюбності, індивідуальної свободи, глибокого зв'язку з природою та ін.) відбуваються екскурсії до Національного літературно-меморіального музею Г. Сковороди та проведення філософських Сковородинівських читань за участю слухачів «Школи практичної філософії» кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування, що сприяє формуванню у студентства патріотичних почуттів, любові до історії рідного краю, гордості за видатних земляків та нового філософського погляду на осмислення проблем сьогодення.

З метою виховання любові до рідної землі, її історії, відновлення і збереження історичної пам'яті за ініціативою комітету у справах молоді і спорту спільно з міським Центром збереження історичних пам'яток проводяться лекції «Без минулого немає майбутнього» з продажем марок. Зібрані кошти йдуть для реставрації будівель та паркового комплексу в селищі Шарівка.

Традиційно відбуваються відвідання музеїв міста, екскурсії під гаслом «Поклонимось великим тим рокам» до Меморіального музею «Висота маршала Конєва», Меморіального комплексу Слави, меморіалу «Дробицький яр», місцями військової слави та минулих боїв. Кураторами проводяться лекції-бесіди «Подвиг ваш незабутий», заходи щодо святкування героїчних дат, річниць Збройних сил України.

Велику роботу з національно-патріотичного виховання проводить музейно-

виставковий комплекс університету, при якому працює студентська пошукова група «Імпульс» з вивчення подій Другої світової війни, пов'язаних з історією університету, створено експозицію з архівних фотоматеріалів викладачів університету — учасників війни, проводяться виставки «Історія рідного університету у випускних фотоальбомах»; «Друга світова війна в історії моєї сім'ї і рідного навчального закладу» «Український рушник», «Петро Василенко — видатний вчений в галузі землеробської механіки», цикл тематичних екскурсій під гаслом: «Внесок вчених ХІМЕСГ-ХНТУСГ в розбудову української держави». Доброю традицією є проведення на початку навчального року екскурсій та ознайомлення студентів перших курсів з історією, науковими досягненнями, творчими та спортивними здобутками університету.

В структурі системи виховної роботи ХНТУСГ важливе місце посідає студентське самоврядування (центральним органом якого є студентський комітет), що покликане сприяти гармонійному розвитку особистості студента, формувати навички майбутнього організатора, керівника, а також забезпечити реалізацію студентською громадою своїх прав, обов'язків та ініціатив. Участь в роботі студентського комітету формує і розкриває творчий потенціал, талант, ініціативу, новаторство, сприяє розвитку якостей лідера, виробляє активну життєву позицію. Студентські лідери беруть активну участь у роботі Об'єднаної ради студентського самоврядування аграрних ВНЗ та Всеукраїнської студентської ради при Міністерстві освіти і науки України, Зльоту іменних стипендіатів та відмінників навчання «Лідер АПК XXI століття», кращі студенти беруть участь у конкурсах «Молода людина року», «Кращий студент року» тощо.

Підсумовуючи роботу з національно-патріотичного виховання, що здійснюється в університеті, можна стверджувати, що колективом навчального закладу виконується завдання: виховувати творчого

інженера зі всебічно загальнокультурним мисленням, здатним кожне своє технічне рішення піддавати не тільки професійній, а й гуманітарній оцінці.

ХНТУСГ імені Петра Василенка є не лише осередком освіти і науковим центром, а й місцем, де відбувається формування сильних особистостей, патріотичних свідомих громадян та динамічних далекоглядних лідерів.

Література

1. Білий Л. Г. Особливості національно-патріотичного виховання студентів у вищих навчальних закладах недержавної форми власності // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Електронне наукове фахове видання. 2012. — №4.
2. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави // Рідна школа. — 2001. — №2. — С. 9–14.
3. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. — К., 2003. — 195 с.
4. Каюков В. І. Виховуємо патріотів України. — Кіровоград, 2000.
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави // Педагогічна газета. — 2000. — № 6 (72), червень.
6. Кремень В. Г. Формування особистості в умовах української державності // Педагогічна газета. — 1999. — № 12. — С. 1–2.
7. Кухаренко П. М., Резнікова О. О. Формування громадської позиції сучасної молоді // Україна на зламі тисячоліть — 20 років незалежності (1991–2011) : зб. наук. пр. — Дніпропетровськ : Придніпров'я, 2011. — Вип. 3. — С. 169–174.
8. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних

рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 16.06.2015 № 641.

9. *Стьопіна О. Г.* Філософські основи виховання патріотизму як духовно-моральної цінності // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць. — Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2004. — Вип. 5. — С. 184–194.

10. *Стьопіна О. Г.* Етнопсихологічний аспект патріотичного виховання сучасної студентської молоді // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць. — Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2005. — Вип. 4. — С. 195–205.

11. *Тараненко І. Г.* Демократичні цінності у процесі становлення громадянина // *Педагогіка і методика*. — Київ. — 2004.

12. *Чижевський Б. Г.* Актуальні проблеми побудови національної системи виховання в умовах державотворчого процесу в Україні // *Цінності освіти і виховання* : наук.-метод. зб. ; за заг. ред. О. В. Сухомлинської. — К., 1997. — С. 79–83.

22. *Чорна К. І.* Патріотизм — духовна цінність молодих громадян України // *Цінності освіти і виховання* : наук.-метод. зб. ; за заг. ред. О. В. Сухомлинської — К., 1997. — С. 209–212.

06.06.2018

УДК 378.091.046-021.64:159.9:316:378.4:61(477.54)

Педагогічні, психологічні та соціологічні підходи щодо управління якістю додипломної освіти в ХНМУ

Валерій Капустник,
доктор медичних наук, професор,
Ігор Завгородній,
доктор медичних наук, професор,
Світлана Краснікова,
кандидат філологічних наук, доцент,
Ганна Лісова,
кандидат медичних наук, доцент,
Яна Белевцова,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Дмитро Перцев,
кандидат медичних наук, доцент,
Наталія Нікуліна,
методист,
Олег Марущенко,
кандидат соціологічних наук, доцент,
Анастасія Горецька,
кандидат психологічних наук,
Юлія Сіда,
кандидат соціологічних наук,

Харківський національний медичний університет

Неможливо уявити майбутнє України без якісної вищої освіти, але ВНЗ нашої країни різних форм власності мають один загальний суттєвий недолік — невисоку якість освітніх послуг [1]. До радикальних дій з підвищення вимог до якості надання освітніх послуг нас змушує також економічна нестабільність, демографічна ситуація в Україні, і той факт, що країна зараз проходить через низку різноманітних реформ не тільки у вищій освіті. Тому необхідно усвідомити, що нові уявлення про зміни у вищій освіті повинні бути пов'язані не з актами по-

верхневої адаптації навчальних закладів до нових умов та вимог, а з глибинною перебудовою самих основ його діяльності. Отже, для виживання вищих навчальних закладів в змінюваному просторі необхідно шукати нові конкурентні переваги. Таким чином, зважена та продумана внутрішня система оцінки якості може стати надійним та ефективним засобом досягнення основних цілей сучасної вищої освіти — відповідності суспільним, соціальним і особистісним очікуванням. Зацікавленість кожного ВНЗ у такій системі безсумнівна, оскільки його престиж,

рейтинг, конкурентоздатність і, у кінцевому підсумку, прибуток вже зараз напругу залежать від поліпшення якості освітніх послуг, що надаються [2, 3].

Необхідність змін у освітянській галузі пов'язана ще з однією загальною проблемою. Ми маємо вдосталь спеціалістів з вищою освітою, і медична сфера не виключення, але все одно відчуваємо нестачу компетентних, практично орієнтованих кадрів для сучасних умов і потреб суспільства. Тому необхідна така соціально ефективна система вищої освіти, яка буде здатна виконувати свою головну функцію — забезпечувати підготовку спеціалістів соціально адаптованих, спроможних задовольняти вимоги професійних структур, а також протягом всього свого трудового життя здатних самостійно поглиблювати та оновлювати знання та вміння, які необхідні для продуктивної професійної діяльності. Якість підготовки будь-якого фахівця, а особливо фахівця-медика, в сучасних умовах визначається не тільки рівнем його загальних знань, але й професійними вміннями, які дозволяють йому творчо вирішувати виникаючі робочі проблеми й активно взаємодіяти з людьми на основі встановлення суб'єктних відносин. Система вузівської освіти з підготовки фахівців повинна мати широкий набір засобів, які можуть забезпечувати цей розвиток умінь [4, 5, 6].

Все викладене підводить нас до ще одного дуже важливого аспекту. Якість вищої освіти традиційно пов'язана з формою і змістом навчального процесу, який, як правило, базується на досвіді та кваліфікації педагогічного складу ВНЗ. Педагогічна взаємодія в системі "викладач — студент" являє собою взаємний вплив суб'єктів, включених у спільну діяльність на основі загальних цілей професійної освіти. Подібна взаємодія має принципове значення з точки зору аксіологічної складової, оскільки ця взаємодія між викладачем і студентом впливає на формування цінностей майбутнього фахівця, таких, як людина, освіта, професія, істина. Тому якість пра-

ці саме викладачів є однією з важливих складових роботи навчального закладу у забезпеченні якості освіти. Їх увага, їх професіоналізм, їх педагогічний талант є запорукою комфортного перебування студентів у ВНЗ й максимального розкриття їх здібностей та талантів. Тому вивчення фігури викладача посідає не останнє місце у дослідженні проблем у вищій освіті України [7, 8].

Таким чином, проведення наукових досліджень, які поєднують різні аспекти управління якістю вищої медичної освіти, вкрай необхідно для забезпечення діагностичного базису для будь-яких експертних висновків щодо стану освіти, перспектив її розвитку та наявності ресурсів для вдосконалення. Загальною метою проведення дослідження є обґрунтування та розробка методології організації системи менеджменту у вищому навчальному закладі з урахуванням соціологічних, психологічних, та педагогічних аспектів забезпечення якості вищої медичної освіти.

За планами цієї наукової роботи було проведено ряд перших досліджень, які забезпечують якість додипломної вищої медичної освіти на базі вищого медичного навчального закладу (Харківський національний медичний університет (ХНМУ)).

Вибіркову сукупність дослідження склали вітчизняні та іноземні студенти всіх факультетів ХНМУ. У роботі було використано порівняльний аналіз результатів ліцензійного іспиту «Крок» та ректорського контролю, який проводився у електронному форматі за умовами та методологією центра тестування при МОЗ України на базі Навчально-наукового інституту якості освіти ХНМУ. Психологічні дослідження проводилися шляхом анкетування учасників, опитування та психологічного тестування з використанням загальноприйнятих психологічних методик [9, 10]. Методологія соціологічного дослідження базувалась на опитуванні студентства за допомогою спеціально розроблених анкет [11]. Для обробки даних застосовано стандартні

методи статистичної обробки з використанням програми «Excel».

 Одним з найбільш відомих методів дослідження рівня засвоєння знань є ректорський контроль (РК). Цей метод об'єктивно є дуже інформативним щодо засобів внутрішнього аудиту якості надання освітніх послуг і здійснюється з метою визначення глибини і міцності засвоєння студентами навчального матеріалу та об'єктивності оцінювання знань викладачами. На базі Навчально-наукового інституту якості освіти (ННІ ЯО) університету було розроблено такий формат РК, що надає можливість використовувати його для підготовки студентів до офіційного тестового ліцензійного іспиту «Крок» різного рівня, який є частиною державної атестації студентів-медиків і своєрідним стандартом визначення рівня підготовки спеціалістів. Диференційована комплектація тестових завдань ректорського контролю за субтестами надає можливість виявити дисципліни з найнижчим відсотком вірних відповідей, тобто з'ясувати з яких предметів та тем знання студентами засвоєні у недостатній мірі, а також надає змогу виявити слабку роботу окремих кафедр. У студентів завдяки складанню РК є можливість визначитися самим, з яких дисциплін їх рівень знань найнижчий, та приділити цим предметам найбільше уваги для самостійного опрацювання недоліків.

Таким чином, РК дозволяє завчасно виявити серед студентів тих, які не пройшли через умовну якісну позначку рівня засвоєного матеріалу. Це дозволяє в подальшому розробити та впровадити низку управлінських та педагогічних заходів для поліпшення ситуації. ННІ ЯО у співпраці з педагогічним складом кафедр розробили методіку консультаційних занять для таких студентів, які проводилися на базі ННІ ЯО.

Також було залучено фахівців-психологів, які серед студентів, що не склали РК, виявили групу з певними рисами особистості (наприклад, високим рівнем тривожності, завищеними очікуваннями

щодо результату контролю, прогнозуванням невдачі). Такі студенти протягом навчання можуть бути достатньо успішними, проте в ситуаціях ректорського контролю демонструють розгубленість та тривожність, що може впливати на кінцевий результат. З даною групою студентів проводився груповий тренінг, спрямований на розвиток та закріплення навичок саморегуляції, а також їм були запропоновані індивідуальні консультації з питань подолання стресових ситуацій й опанування емоційним станом.

Було проведено два соціологічних дослідження. Перше дослідження проведено серед англomовного контингенту за темою «Підготовка до ліцензійного іспиту «Крок 2»: оцінка студентства». Його результати надали можливість на анонімній основі виявити найбільш проблемні аспекти такої підготовки, «слабкі місця» навчально-методичного забезпечення, недоліки в роботі кафедральних колективів та інформаційного забезпечення. Особливістю проекту стало безпосереднє оцінювання респондентами різних аспектів роботи кафедральних колективів, задіяних у підготовці студентства до іспиту «Крок 2». Наші респонденти виставляли конкретним кафедрам оцінки: від 1 (мінімальна) до 5 (максимальна). Аспектами роботи, що оцінювалися, стали наступні: «здатність викладачів сформулювати у студента клінічні навички»; «наявність на кафедрах якісної навчальної літератури англійською мовою»; «рівень знання викладачами англійської мови»; «ступінь поваги викладачів до особистості студента»; «зручність складеного розкладу»; «готовність викладачів ділитися особистим лікарським досвідом»; «якість проведених викладачами занять»; «рівень знання викладачами свого предмета». За результатами аналізу виявилось, що найбільш проблемними, з точки зору англomовного контингенту, є перші три критерії, що є доволі типовою ситуацією для сучасної вищої медичної освіти України.

Друге дослідження стосувалось системи взаємовідносин «викладач-сту-

дент», а саме — питання компетентності викладачів, оскільки це грає не останню роль у засвоєнні студентами навчального матеріалу. Вітчизняні і іноземні студенти достатньо високо оцінили викладачів університету за пунктами «володіння предметом» та «ерудованість». Тобто проблема низького рівня знань у окремої групи студентів полягає не в тому, що вони цих знань не отримали від викладача. Ці дві якості ще не всі, завдяки яким викладання навчальної дисципліни можна вважати успішним і, як наслідок, успішним засвоєнням знань студентами.

Підсумовуючи викладене, можемо сказати, що такий комплексний підхід у підготовці студентів до ліцензійного іспиту дав певні результати. При порівнянні ректорських замірів з підсумками ліцензійних іспитів за навчальний рік серед вітчизняних студентів було встановлено, що відсоток студентів, які не змогли скласти РК, і відсоток студентів, які не змогли скласти ліцензійний іспит з першої спроби, значно відрізняються.

За спеціальністю «Стоматологія» ліцензійний іспит склали на 57,75 % студентів більше, ніж РК у форматі «Крок 1», та на 25,1 % більше, ніж РК у форматі «Крок 2». Цікавий той факт, що різниця між кількістю студентів стоматологічного факультету, які не склали РК у форматі «Крок 2», на 38,65 % менше ніж студентів, які не склали РК у форматі «Крок 1». За спеціальністю «Загальна лікарська підготовка» ліцензійний іспит склали на 37,4 % студентів більше, ніж РК у форматі «Крок 1», та на 21,15% більше, ніж у форматі «Крок 2». Різниця між третім та випускним курсами в успішності складання РК відповідає 28,44 %, також на користь випускників. Можливо це пов'язано з тим, що студенти випускних курсів підходять до складання ліцензійних іспитів вже набагато серйозніше, вони вже мають певний досвід, а можливо це пов'язано з більш жорсткими правилами складання іспиту: у випускників, які складають «Крок 2», немає трьох спроб поспіль, які є у студентів, що складають «Крок 1».

Висновки

1. Вдалося розробити діючу схему консультаційних занять для ліквідування недостатнього рівня знань у студентів напередодні складання ліцензійного іспиту «Крок», яка також надала можливість викладачам виявити недоліки, які були допущені педагогами упродовж викладання тієї чи іншої дисципліни, зробити з цього висновки на майбутнє для конструктивного доопрацювання методики викладання.

2. Отримані результати порівняння РК та «Крок» свідчать про різницю успішності студентів третього та випускних курсів, що заслуговує на подальші більш детальні та глибокі дослідження. Необхідно виявити, в якій площині треба шукати відповіді на ці питання: в психологічній, в соціологічній, або в педагогічній, як в якості викладання, так і в якості організаційних аспектів.

3. За показниками «володіння предметом» та «ерудованість» студенти достатньо високо оцінили викладачів університету, але система взаємовідносин викладач-студент, яка не може обмежуватися тільки двома характеристиками, потребує подальшого більш розширеного вивчення.

4. На підставі даних, які були отримані в процесі дослідження, були сформувані конкретні пропозиції керівництву університету з покращення рівня підготовки студентів університету до ліцензійних іспитів.

Література:

1. *Оцінка якості праці викладачів вищих навчальних закладів* / А.Я. Казарезов, В.В. Драгомиров // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія: Економіка. — 2008. — Т. 89, Вип. 76. — С. 130-132. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdues_2008_89_76_24.

2. *Формування системи показників якості вищої освіти* / І. А. Нечаєва,

Г. Д. Нечаєва // Економіка і регіон. — 2012. — № 2. — С. 79-83. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2012_2_17

3. Терентьєва Н.О. Управління якістю освіти — запорука конкурентоспроможності ВНЗ/Н.О. Терентьєва // Пед. альманах: зб. наук. праць. — Херсон : РІПО, 2008. — № 3. — С. 161-165.

4. Дудікова Л.В. Формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. В. Дудікова. — Вінниця, 2011. — 21 с.

5. Пометун О. Компетентнісний підхід — найважливіший орієнтир сучасної освіти // Рідна школа. — 2005. — № 1. — С. 65-69.

6. Прийма С. Компетентнісний підхід як імператив реформування вищої освіти / С. Прийма // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. — 2007. — Вип. 72. — Ч. 1. — С. 95-100.

7. Микитюк Г. Вплив взаємин викладача і студентів на формування професійної ідентичності майбутнього вчителя // Психологія : Зб. наук. праць. — Вип. 20. — К. : НПУ, 2003. — С. 255-260.

8. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка : навч. посібник. — 2-ге вид., стер. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. — 320 с.

9. Панок В.Г., Острова В.Д. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти). — К. : Освіта України, 2010. — 230 с.

10. Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 03.05.1999 № 127 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 № 616)

11. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / Н.В. Паніна. — 2-ге вид., доп. / НАН України, Ін-т соціол., Вища школа соціол. — К., 2007. — 320 с.

30.03.2018

УДК 378.146.3

Практичні заняття як форма контролю навчальних досягнень студентів (історичний аспект)

Світлана Золотухіна,

доктор педагогічних наук, професор,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди,

Олег Пташний,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Аналіз стану викладання у вищих навчальних закладах початку ХІХ століття дозволяє виділити два «напрями», які міцно встановилися у навчальному процесі того часу, — «лекційний» та «екзаменаційний». Практично всюди процес викладання цілком був побудований на основі лекційного (тобто одностороннього) навчання, а контроль навчально-пізнавальної діяльності здійснювався у формі іспитів — перевідних та підсумкових. Результати навчання визначалися результатами іспитів, при цьому ніяк не враховувався сам процес набуття знань, хід роботи студента протягом періоду навчання. Під впливом майбутніх екзаменів лекції часто будувалися не так, щоб показати досягнення та красоту науки, яка вивчалась, а щоб «правильно відповісти» на екзамені. За словами М.І. Пирогова [7] цей «екзаменаційний напрям» у викладанні був «гробом любознання» та вів «не стільки до знання, скільки до офіційного звіту про нього». Поточному ж контролю при існуючому «лекційному напрямі» як би не заходилося місця у вищій школі, він був складовою шкільного або гімназичного навчання. Втілення поточного контролю у навчальний процес вишів могло

б послабити «екзаменаційний напрям» у навчанні.

Прогресивні керівники вищих навчальних закладів та викладачі розуміли необхідність поточного контролю. Дослідники даного періоду відзначають, що «частина викладачів проводила опитування студентів на кожній лекції протягом 10-15 хвилин, а деякі займалися цим після двох-трьох лекцій, відводячи на це чергове заняття». Почали з'являтися так звані репетиції, що являли собою повторення пройденого шляхом опитування студентів, колоквиуми, які у деяких університетах були обов'язковими для бажаючих отримувати стипендії і являли собою бесіди викладача зі студентами з вивчених розділів науки [1,2].

З причини відсутності регламентуючих вказівок Міністерства народної освіти про порядок проведення поточного та періодичного контролю в університетах викладачі на свій розсуд використовували поточний контроль у навчальному процесі. Як і у наш час, часто вирішальним фактором при цьому була особистість керівника навчального закладу, його спроможність взяти на себе відповідальність за належне адміністру-

вання процесу контролю, зробити так, щоб його результати правильно враховувались при призначенні стипендій студентам та визначенні різних заходів заохочення та покарання [9].

б'єм застосування поточного контролю у навчальному процесі значно зріс із введенням у нього практичних занять. Як відомо [8], початок активного становлення та еволюції цієї форми навчання можна віднести до другої половини ХІХ століття, бо саме в цей період суттєво реформувалась система освіти і, зокрема, вища школа. Справа тут не тільки у тому, що з'явилися регламентований час та місце для проведення всебічних контролюючих процедур. Правильно організоване практичне заняття само по собі являло форму здійснення поточного контролю, самоконтролю та активізації студентів, навіть якщо у ході його не проводилося ніяких спеціальних контролюючих заходів. Розуміння цього відбувалося поступово, з процесом становлення практичного заняття як форми навчання. Кажучи сучасною мовою, методики починали вдосконалюватися та розвиватися у напрямку активних методів навчання (див., наприклад, [11]).

Введення у навчальний процес практичних занять у деякій мірі розв'язувало ще одну проблему, притаманну «лекційному напрямку». Пасивне слухання лекцій зовсім не давало можливості для самореалізації студентів, застосування отриманих знань та відпрацювання вмінь. Цей етап начебто відкладався до закінчення навчального закладу. А на практичних заняттях буквально з перших днів навчання можна було проявити себе, особливо у тих випадках, коли такі заняття моделювали елементи майбутньої діяльності студента. Зауважимо, що і у наш час таке моделювання є важливим елементом процесу навчання [10].

Аналіз архівних матеріалів дозволяє судити про те, як реалізовувалась контролююча функція практичних занять у різних навчальних закладах, на різних факультетах.

Після введення в дію статуту 1863 року Міністерство народної освіти та Ради університетів стали приділяти питанням поточного контролю значно більше уваги. Наприклад, у правилах, складених Радою університету св. Володимира у тому ж 1863 році містилась вимога участі студентів у практичних заняттях, а відгуки викладачів про ці заняття студентів повинні були прийматися до уваги при звільненні студентів від плати за прослуховування лекцій, при призначенні стипендій, а також при наданні вчених ступенів та звань [2]. По суті це означало, що сама присутність студента на практичних заняттях та його робота на них визнавалися керівництвом університету як фактори, що характеризують студента, його підготовленість, старанність, якість засвоєння ним навчального матеріалу. Викладачі наділялися правом судити про успіхи студента по його роботі на практичних заняттях, а не тільки за результатами опитувань, контрольних робіт або екзаменів. Тим самим визнавалась контролююча функція практичних занять.

Відзначимо, що матеріальна база, необхідна для проведення практичних занять, у багатьох університетах до початку досліджуваного періоду вже в основному сформувалась. Наприклад зі звітів Харківського університету початку 50-х років видно, що там з'явилися терапевтична, хірургічна та акушерська клініки, фармацевтичний кабінет, ветеринарне відділення, анатомічний кабінет, а також хімічна лабораторія, мінералогічний, фізичний, технологічний, архітектурний, зоологічний, агрономічний кабінети та ботанічний сад [1].

Осмилення контролюючої функції практичних занять поступово приводило до розуміння, що і періодичний контроль може здійснюватись не тільки класичними контрольними роботами чи колоквиумами. Позааудиторна робота студента, особливо та, що моделює його майбутню професійну діяльність, також може розглядатися як форма періодичного контролю. Наприклад, достатньо поширеною у

той час була робота частини студентів над так званими творами, яка являла собою не тільки попередню підготовку матеріалів до дисертацій для отримання ступеня кандидата (що було характерно у першу чергу для слухачів старших курсів) та виконання творів, передбачених правилами отримання деяких категорій стипендій, але й добровільний науковий пошук молоді у цікавих їм розділах дисциплін, який здійснюється за їх власним вибором, за згодою та керівництвом викладачів. Наприклад, у Харківському університеті на початку досліджуваного періоду кількість таких творів з різних дисциплін коливалась від одного-двох десятків майже до ста, у зв'язку з чим факультети навіть організовували особливі засідання, на яких заслуховувались кращі студентські роботи. Зазначимо, що серед них були і твори згодом відомих вчених, таких як філолога А. Потебні та біолога І. Мечникова. Роботи, визнані гідними публікації, друкувались не тільки в університетських виданнях, але й в «Харьковских губернських ведомостях», в різних спеціалізованих збірниках. Так, студентські дослідження того ж І. Мечникова публікувались в «Записках Петербургской академии наук», в журналі «Archiv für Anatomie und Physiologie». А у ряді випадків кращі студенти навіть брали участь у підготовці навчальних посібників. Як згадував студент того часу Ф. Буслаєв, конспекти лекцій, складені ним та його товаришами під керівництвом викладача, останній видав у трьох томах, та у передмові вказав їх всіх як учасників складання цього видання.

Зазначимо, що важливим засобом, призначеним для подолання неуспішності, був і адміністративний контроль відвідування занять, який передбачав деякі спеціальні заходи. Так, наприклад, ще у 1849 році попечитель Київського навчального округу наказав ввести в університеті св. Володимира особливі книги з кожного предмету, що вивчався (журнали обліку відвідування), у яких реєструвались результати перекличок, які проводилися професорами. Студен-

ти, що пропускали заняття без поважних причин, піддавалися «негайному стягненню, відповідно до їх винності» [4].

Визнання контролюючої функції практичних занять іноді підспудно приводило до їх певного адміністрування, втілення у них таких складових, які б дозволяли більш об'єктивно судити про успіхи студентів. Так, вже в правилах, складених радою університету св. Володимира у 1863 році, більш чітко установлювались форми практичних занять, які у відповідності з параграфом 37, полягали: «1) у наукових бесідах студентів під керівництвом викладачів; 2) в усному викладенні студентами якоїсь частини науки за одним, або декількома класичними творами; 3) у письмових відповідях, написаних в аудиторії, на питання викладачів; 4) у розборі та тлумаченні джерел; 5) у творах на теми, запропоновані викладачами, або вибрані самими студентами; 6) у практичних дослідженнях, що проводяться під керівництвом професорів у лабораторіях, клініках та інших навчально-допоміжних закладах».

Аналогічне означення практичних занять містилось і у «Правилах для студентів та сторонніх слухачів лекцій у Харківському університеті», виданих у 1864 році.

Поєднання навчальної та контролюючої функцій практичного заняття вимагало оптимізації розподілу навчального часу, яке виражалось у поєднанні практичного заняття із самостійною домашньою роботою студента. Так, аналіз історико-педагогічної літератури того часу свідчить, що, наприклад, для студентів історико-філологічних факультетів поширеною формою практичних занять був «критичний розбір існуючих ... робіт, причому студенти попередньо і ґрунтовно знайомилися з ними дома, повинні були самі виправляти помилкові факти і висновки, які вони помічали, керуючись тими відомостями, що їм повідомлялись на лекціях». Наприклад, з предмету «Історія російської словесності та російської мови», як свідчать сучасники тієї епохи, задавалася кожному студенту

«особлива задача, розв'язання якої потребує його ознайомлення з пам'ятниками або древньої писемності, або народної словесності, або ж з письменником не тільки з друкованих видань його самого, але й з інших сучасних видань, а почасти і по рукописах». Причому, «до занять такого роду студенти повинні були готуватися кожен раз дома» [5].

Однією з форм практичної роботи та методом контролю були семінари, введені наприкінці 60-х років XIX століття, у зв'язку з розпорядженням міністра народної освіти залучати студентів «до серйозних занять під керівництвом викладачів», у результаті чого у Санкт-Петербурзькому та Московському університетах були організовані семінари з цілого ряду гуманітарних дисциплін: у Харківському університеті та університеті св. Володимира — з історії, у Казанському — з історії та російської мови. Як приклад наведемо дані про роботу історичного семінару у Казанському університеті, необхідність якого аргументувалась тим, що «ставлячись на лекціях лише пасивно до предмету, слухач без практичних занять довго не може впоратись з задовільною розробкою даного матеріалу. В заняттях практичних студент, який своєю спеціальністю вибрав історію, працюючи над певною задачею, піддає себе суду викладача та товаришів на кожній фазі свого труда. Важливість висновків, при успішному ході занять, оцінюється з усіх боків. З тим разом досягається й педагогічна мета — вміння ясно викласти відому задачу, чи буде вона фаховою, чи загального змісту».

Робота семінару полягала у тому, що бажуючі слухачі «без розрізнення курсу», могли брати участь в обговоренні творів, виконаних окремими студентами у відповідності із заздалегідь визначеними керівником темами. Змістом же самих творів був переклад певних античних та середньовічних літописів «для вправ у мові та термінах, з обов'язковим викладенням поглядів на зміст та значення пам'ятника». Така форма роботи викли-

кала велику цікавість слухачів, вводила їх у широке коло фактів та проблем, що розглядалися, спонукала учасників знайомитись, хоча б в загальних рисах, з документами різних епох, а потім у процесі обговорення творів на основі попередньо виявлених самостійно і поміркованих відомостей спростовувати погляди автора або погоджуватися з ними [6].

Щодо контролюючої функції таких семінарів, вона бачиться ширшою та глибшою, ніж звичайних практичних занять. Тут робота студента оцінювалась не тільки викладачем, але й широким колом професійно орієнтованих колег — студентів, навіть сторонніх слухачів та учасників. Після вдалого виступу чи полеміки на семінарі студент набував популярності, репутації та шанобливого ставлення оточення. Згодимось, що таке оцінювання для нього набагато вагомніше, ніж просто відмітка викладача.

Зплином часу діяльність подібних семінарів постійно розширювалась та активізувалась, їх контролююча функція адміністративно робилась більш вагомою. Так, через десятиліття, у тому ж Казанському університеті семінари були вже обов'язковими для стипендіатів та студентів двох старших курсів, які готували себе до подальшої викладацької діяльності, та проводилися з російської словесності, історії та географії Російської імперії, загальної історії та географії, з грецької та латинської словесності. [6].

Згаданий такий вид практичної роботи та засіб контролю, як твори з ряду предметів, що вивчалися, спочатку бувший обов'язковим, після введення у дію Статуту 1863 року став використовуватися «тільки для осіб, що претендували на звільнення від плати за слухання лекцій, на стипендії та виплати». Однак, через деякий час окремі факультети та університети повернулися до цієї форми контролю. Так, наприклад, юридичний факультет університету св. Володимира у 1867 році запропонував знову ввести обов'язковість творів для усіх студентів. Рада університету, розглянувши цю пропозицію, суттєво

змінити її, доповнивши діючі на той час правила для студентів параграфами, у відповідності до яких студенти усіх факультетів (крім медичного, до якого через декілька років був приєднаний і фізико-математичний) були зобов'язані надати два твори, відповідно для семестрового та річного екзаменів. При цьому, відмітки з даних творів «приймалися до уваги» при усних іспитах (семестрових, річних або остаточних) з відповідного предмету. Теми для цих творів пропонувалися щорічно факультетами або самостійно обиралися студентами зі схвалення факультету. Дане доповнення було відображено і у нових правилах університету св. Володимира, затверджених у 1872 році.

Такі твори згодом стали обов'язковими і на ряді факультетів деяких інших університетів: у Харківському університеті (на історико-філологічному факультеті) — з 1870/1872; в Казанському університеті вони могли назначатися на розсуд факультетів [5]

У процесі становлення практичних занять та посилення їх контролюючої функції виникало питання раціонального поєднання поточного контролю з періодичним та підсумковим. Стимулювання студентів до систематичних занять було б більш ґрунтовним, якщо б позитивні результати поточного контролю могли б послабити, скажімо, екзаменаційне навантаження на них. У цьому плані можна відзначити, що, наприклад, у Санкт-Петербурзькому технологічному інституті існували так звані «освободительные репетиции», суть яких полягала у тому, що з дозволу викладача студент міг би здати їх з окремого розділу, або з предмету в цілому. При оцінці «цілком задовільно» даний розділ (або предмет повністю) автоматично зараховувався на перевідному екзамені. Більш того, оскільки обов'язкові репетиції передбачалися тільки на першому-другому курсах, з дозволу навчального комітету подібні репетиції могли проходити й на старших курсах; аналогічна практика існувала і у Харківському Технологічному інституті.

Семестрові та перевідні іспити залишалися значимим засобом більш об'єктивної диференціації студентів при призначенні їм стипендій та різного роду заохочень. У ряді університетів семестровим іспитам піддавалися тільки особи, що претендували на певні пільги — стипендії, допомоги, звільнення від плати за навчання.

Після затвердження статуту 1884 року порядок організації поточного та періодичного контролю став більш чітко регламентуватися «Правилами о зачете полугодий студентам Императорских Российских университетов». У цих правилах встановлювалась мета «зачета полугодий» — забезпечення «правильного, систематичного заняття студентами предметами факультетів».

Разом із тим, у «Правилах» підкреслювалося, що одне тільки справне відвідування лекцій не забезпечує старанного відношення студента до навчання, так як старанність студента обумовлюється також неухильною участю його у обов'язкових для нього семінарах та практичних вправах, сумлінним виконанням усіх заданих з предмету завдань».

Втім, корисність деяких пунктів «Правил» була достатньо спірною. Наприклад, вимога складати «послідовно, день у день» конспекти лекцій, пред'явлення яких у «сумнівних випадках» могло «бути одним з доказів старанності студента, якщо своїми поясненнями по змісту лекцій він доведе, що записи у конспекті зроблено ним самим». Аналогічні вимоги висувались і відносно домашніх письмових робіт (творів, перекладів та ін.), які виконувались за завданням викладача та подавалися в обумовлені терміни для того, щоб «викладач впевнився з особистих пояснень, що робота виконана самим студентом».

Відзначимо, що більш серйозну увагу, порівняно з університетами, приділяли поточному контролю в 60-х — 70-х роках у ліцеях, а також у спеціальних вищих навчальних закладах. Наприклад, у звітах Демидівського ліцею та ліцею князя Безбородько за 1864 рік знаходимо

дані про те, що «для посилення навчальної діяльності студентів та контролю над їхніми заняттями» професори та викладачі під час читання лекцій та у кінці занять зверталися до учнів з питаннями, які відносилися як до пройденого раніше, так і до вивченого зараз, щоб «бачити ступінь розуміння та уважності своїх слухачів», організовували диспути в аудиторії з творів, які готували студенти, у відповідності із задалегідь визначеними індивідуальними темами. Також практикувалися вивчення завдань додому, виконання учнями хімічних та фізичних дослідів. Частина професорів проводила для бажаючих додаткові заняття із розбором як навчального матеріалу, так і матеріалу, що не був включений до програми викладання. У повсякденну практику навчальної роботи входили й репетиції, що проводилися як наприкінці семестру, так і протягом всього навчального року.

Відзначимо, що питання, пов'язані зі здійсненням поточного контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів, більш повної реалізації контролюючої функції практичних занять, оптимального поєднання поточного контролю з іншими його видами актуальні й зараз. Аналіз історико-педагогічної літератури, архівних документів досліджуваного періоду дає підставу стверджувати, що становлення форм контролю, які застосовувалися у ході навчального процесу та базувалися на контролюючій функції практичних занять в основному завершилися у 60-х роках XIX століття, після чого переважно здійснювалось вдосконалення їх методів.

Література

1. *Отчет* о состоянии императорского Харьковского университета за 1849/50 академический год. — Харьков : Тип. ун-та, 1850. — 106 с.
2. *Правила*, составленные советом университета св. Владимира и утвер-

жденные попечителем, на основании университетского устава 1863 года // Журнал Министерства Народного Просвещения. — 1863. — Ч. 120. — Приложения. — С. 56-72.

3. *Правила* для студентов и посторонних слушателей лекций в Харьковском университете // Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. — Т. 3 (1850-1864). — СПб. : Тип. Акад. наук, 1867. — С.904-925.

4. *Владимирский* — Буданов М.Ф. История императорского университета св. Владимира. — Т.1. — Киев : Тип. ун-та св. Владимира, 1884. — 674 с.

5. *Известия* о деятельности и состоянии наших учебных заведений // Журнал Министерства Народного Просвещения. — 1872. — Ч. 162. — Отд. «Современная летопись». — С. 1- 35.

6. *Известия* о деятельности и состоянии наших учебных заведений // Журнал Министерства Народного Просвещения. — 1871. — Ч. 156. — Отд. «Современная летопись». — С. 121-205.

7. *Пирогов Н.И.* Избранные педагогические сочинения. — М. : Изд-во АПН РСФСР, 1952. — 702 с.

8. *Золотухіна С.Т., Пташній О.Д.* Особливості організації та проведення практичних занять у вищих навчальних закладах другої половини XIX ст. // Педагогіка та психологія. Збірник наукових праць. — 2017. — Вип. 57. — Харків, ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. — С. 84-91.

9. *Лосева Н.М.* Сучасний підхід до вивчення особистості керівника освіти / Н.М. Лосева, Е.К. Степаненко // Педагогіка і психологія — № 3(68). — 2010. — С. 64-73.

10. *Лосева Н.М.* Розвиток ідеї самореалізації особистості / Н.М.Лосева // Рідна школа. — №5 — 2004. — С. 71-74.

11. *Лосева Н.М.* Активні методи навчання в курсі аналітичної геометрії // Дидактика математики: проблеми і дослідження: міжнародний збірник робіт — Донецьк : ДонНУ, 2008. — № 29. — С. 29-34.

30.05.2018

УДК 7.01

Гене́за виставкової діяльності в Україні

Віктор Северин,

кандидат мистецтвознавства, доцент,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Гтворення сучасної виставкової індустрії, яка є одним із стратегічних інструментів підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів у XXI столітті, сьогодні стає все більш суттєвим завданням. Виставки відображають матеріальну і духовну діяльність людини, політичні, економічні, соціальні й науково-технічні умови цієї діяльності, сприяють рухові до лідерства, демонструють міць держави. Виставка — це показ, основна мета якого полягає у просвітництві публіки шляхом демонстрації досягнень, які накопичені людством, для задоволення потреб, а також прогресу, досягнутого в одній або декількох сферах його діяльності, або майбутніх перспектив. Використовуючи в якості свого основного виразного засобу репрезентативність як найбільш ефективний спосіб передачі інформації, виставка апелює до надзвичайно широкого спектру понять і асоціацій в найрізноманітніших сферах гуманітарної галузі знання. Вимоги сучасного споживача є дуже високими, тому товари й послуги мають бути високоякісними, яскравими, принадними, практичними й зручними. Відповідно до цього й розвивається виставкова справа в Україні, і сьогодні дослідження шляху її розвитку від минувшини до сьогодення є вкрай важливим.

Аналіз наукових джерел показує, що кількість досліджень з зазначеної теми є обмеженою, головним чином, досліджувалося мистецтво музейних експозицій (М. Майстровська, М. Михайловська, А. Замошкін, В. Глазичев, Л. Михайль-

онок). Ці праці характеризують музейні експозиції періоду 1980 — 1990-х років і на сьогодні є застарілими. Стосовно вивчення виставкової діяльності відомими є праці В. Софонова, В. Пекаря, В. Білецького, В. Франчука, Я. Лоренца [3, 5, 6], вважаємо за необхідне розширити коло досліджень з даної проблематики. Отже, мета статті — з'ясувати етапи становлення та розвитку виставкової діяльності на теренах України від найперших виставок до сьогодення.

Історія вітчизняної виставкової справи налічує близько тисячі років і починається зі стихійних ярмарків, які спочатку не мали чітко визначеного плану і організувалися за необхідності місцевих жителів. Найстаріша документальна інформація про це сягає першої половини XII ст. Це відомості про традиційні щорічні святкування в Київській Русі [1].

Спочатку прототипи великих ярмарків проводилися при монастирях під час храмових свят. Їх відзначали в укріплених поселеннях у Ніжині, Києві, Чернігові та Сумах [6]. З часом практика ярмарків розвивалася. У XV — XVI ст. на цих щорічних торгах велася активна торгівля: виробники продавали кримську сіль, віск, селітру, вироби зі скла. Основними клієнтами ярмарків були купці, але торгівля йшла і між звичайним людом. Як і в Західній Європі, ярмарки на теренах сучасної України відіграли визначну роль у формуванні загальнонаціонального ринку. Поступово вони набули міжнародного значення, адже традиційно в них брали участь купці з багатьох європейських країн (особливо

Балканського півострова) і Близького Сходу. Велася не тільки торгівля і взаємовигідний обмін товарами. Поступово ярмарки набули більш глибокого змісту. На певний період вони ставали локальним комерційним і культурним центром, місцем зустрічі представників різних країн, приводом для їх спілкування і рекламування товарів. Купці, реалізуючи свої товари, використовували різні прийоми з метою привернути увагу покупців. У хід йшла незвичайна упаковка, специфічне розміщення товару на прилавках, намальовані плакати з зображенням продукції тощо. Усну ярмаркову рекламу формували крики рознощиків, бродячих ремісників, фокусників, артистів та професійних «зазивайлів». Віршовані звернення були не просто видом усної ярмаркової реклами, а певного роду мистецтвом. Спочатку людей закликали подивитися на товар. А далі «естафету» переймали купці та їх помічники. Їх справою було продемонструвати товар, проінформувати покупця, переконати, що цей товар найкращий.

Головна особливість ярмарку — єдність свята та комерційної вигоди. Оскільки на нього з'їжджалися торговці з різних губерній і навіть країн, було конче необхідно забезпечити його інформаційну підтримку. Однак ніщо так не приваблювало на ярмарок простий народ, як забавні балагани. Вони являли собою намети типу цирку-шапіто або тимчасові дерев'яні споруди. Їх стіни були завішані яскравими тематичними плакатами, малюнками і написами. Тож можна сказати, що сьогодняшня реклама має свої коріння у глибокій давнині.

За царським указом 1836 року був закріплений порядок організацій та проведення ярмарків у Російській імперії. Поступово з розвитком капіталізму, в кінці XIX — на початку XX ст., значення ярмарків суттєво послабилося. Причиною стало остаточне формування загальноросійського ринку, розвиток залізниці та налагодження стабільних зв'язків між товаровиробниками. Всі ці фактори вимагають більш досконалої організації

торгового процесу і ярмаркової справи зокрема. Відкривалися нові ринки збуту, з'являлася нова продукція, змінювався сам продавець. На зміну купецькому класу прийшов клас промисловців. Він вів справи по-новому. Для нового виду організації торгівлі був необхідний інший механізм, який міг би відповідати тодішнім потребам Російської імперії. Таким механізмом стала виставка.

В Україні великі промислові і сільськогосподарські виставки регулярно проводилися з другої половини XIX століття. Незважаючи на те, що вони називалися всеросійськими, в них постійно брали участь західні країни: Німеччина, Австрія, Бельгія, Франція та інші.

Перша в Україні виставка пройшла в Одесі у 1820 році. Подібні виставки проходили в Москві, Петербурзі, Києві, Харкові, Нижньому Новгороді, Херсоні, Катеринославі та інших містах. У 1898 році відбулася «Київська сільськогосподарська виставка», яку ще називали виставкою досягнень південно-західного краю. Розмістилася вона на Троїцькій площі (нині центральний стадіон) поруч з Великою Васильківською вулицею і мала дуже мальовничий вигляд: павільйони були побудовані у давньоруському стильовому зразку. Експозиція виставки складалася з чотирьох відділів: сільськогосподарський, промисловий, кустарно-промисловий і науковий. У різних районах Києва в рамках виставки проводилися засідання акціонерних товариств з усіх галузей. Виставка займала площу 3000 кв. сажнів (понад 13 тис. кв. м) і розташовувалася на різних рівнях, вписуючись у рельєф місцевості. В експозиції взяли участь понад 1700 експонентів [6].

Багато фірм та фабрикантів мали свої власні павільйони: цукрозаводчик Терещенко — павільйон у фінському стилі, граф Потоцький — мисливський будиночок, обшитий цінними породами дерева з опудалами птахів та звірів. Німецькі фірми, головні інвестори, мали аж 20 павільйонів. Київський пивний завод, розташований на Подолі, побудував

павільйон у вигляді величезної пивної пляшки (рекламний штамп — гігантські пивні пляшки — були присутні на багатьох всесвітніх виставках). Одне з центральних місць виставки займала величезна діорама, яка ілюзорно відтворювала картини природи: «спекотний день», «зимовий день», «феєрверк», — усього 12 картин. На всіх виставках була традиція нагороджувати переможців золотими і срібними медалями «За працю і користь».

У Києві з 1902 по 1913 роки регулярно влаштовувалися всеросійські кустарні виставки, в експозиціях яких демонструвалося українське народне мистецтво: ткацтво, вишивка, різьба по дереву, кераміка. Всеросійська фабрично-заводська, сільськогосподарська, торгово-промислова і науково-художня виставка 1913 року в Києві стала найбільш яскравим втіленням розвитку капіталізму у великій імперії, вона відбулася в останній передвоєнний рік, з рівнем якого ми десятиліттями звикли все порівнювати.

Виставка тривала цілих півроку — з травня по жовтень. Вона не просто існувала, а постійно трансформувалася і жила як самостійний живий організм. Виставка ніби «розповзлася» по всьому місту, розбилася на окремі невеликі виставки та різні заходи. Основний архітектурний ансамбль виставки починався на вже освоєній раніше Троїцькій площі, а закінчувався на Печерську. Деякі відділи розташовувалися у Троїцькому народному домі (театр оперети) і в Музеї народної освіти. У царському саду була відкрита кінна виставка, а на Петровській алеї — виставка тваринництва та птахівництва. Виставка мала 24 відділи. Серед них гірський, машинобудівний, металообробний, інженерно-будівельний, авіаційний, автомобільний, садівничий, шляхів сполучення, аграрний, річкового пароплавства, мистецтва, спорту та багато інших.

Були збудовані капітальні, для тривалого використання, павільйони в строгому класичному (неокласицизм) стилі за проектами архітекторів Ф.Е. Вишневського,

М.О. Шехоніна, В.В. Городецького та ще групи зодчих. Окремі павільйони зберігалися до 1977 року. Територія виставки була прикрашена клумбами, газонами, фонтанами. Протягом шести місяців в різний час проводилися всеросійські з'їзди акціонерних товариств, заводчиків, кооператорів, міських діячів. Була навіть організована спортивна олімпіада. Як свідчать джерела, півроку кияни жили цією виставкою, значно збагатилася міська скарбниця, на цілих півроку Київ став «столицею Світу та околиць» [5].

Виставкова справа розвивалася і на землях Західної України, яка в ХІХ ст. входила до складу Австро-Угорщини. Львів, як і зараз, був культурним центром. Там проходили Галицькі виставки досягнень усього регіону, і не лише в промисловості. На оцінку громадськості виносилися досягнення в усіх сферах життя.

За радянських часів, в умовах планової економіки, пряму функцію налагодження контактів між виробниками та споживачами регламентували директивні органи (Державний комітет постачання). Міжнародні відносини між західними країнами у ці роки давали змогу участі у міжнародних виставках, які носили в основному локальний характер, там демонструвалися видатні твори в області архітектури: павільйон СРСР на Всесвітній виставці у Франції (Париж, 1937 р.); павільйон СРСР на Всесвітній виставці у США (Нью-Йорк, 1939 р.). Після Другої світової війни тільки у середині 1950-х років, коли європейські країни та СРСР змогли відбудувати зруйновану війною економіку, стало питання про організацію нових міжнародних виставок.

Виставки (районні, обласні, республіканські, всесоюзні) демонстрували досягнення народного господарства. У 1958 р. в Києві було відкрито Виставку досягнень народного господарства УРСР, для якої було споруджено комплекс на площі 337 га. У 33 павільйонах демонструвалися досягнення промисловості, будівництва і транспорту, сільського господарства, науки і культури, охорони здоров'я.

Важливим завданням у роботі виставки було узагальнення й активне сприяння впровадженню прогресивної технології та передових методів праці. Виставковий комплекс став також місцем проведення іноземних та міжнародних виставок.

Однак традицій міжнародних виставок в їх сучасному розумінні Україна була практично позбавлена — всі міжнародні виставки радянських часів проходили в Москві чи Ленінграді. Це позначилося на перших кроках українського виставкового бізнесу — його становлення було набагато складнішим і повільнішим у порівнянні з російським. Можна сказати, що весь український виставковий бізнес сформувався тільки в роки незалежності.

Дійсно, становлення виставкової діяльності в Україні припадає на середину 90-х років ХХ ст. Вона була сконцентрована у Києві, Донецьку, Харкові, Львові, Дніпропетровську та Одесі. Можна виділити два етапи її розвитку. Перший етап розвитку виставкового бізнесу в Україні можна окреслити 1992 — 2003 роками, другий — з 2003 року до сьогодні. Найбільшими українськими виставками є будівельні, меблеві, автомобільні, одягу та взуття, парфумерно-косметичні, ювелірні, електротехнічні, машинобудівні, виставки сільгосптехніки тощо. Київ належить до найбільших виставкових центрів Центральної та Східної Європи. На даний час у Києві існує кілька основних організаторів виставкових заходів: «Євроіндекс», «Примус України», «Медвін», «Вибір» та ін. Є також основні виставкові центри: КиївЕкспоПлаза», «Міжнародний виставковий центр», «Національний експоцентр України» (колишнійВДНГ), «Акко Інтернешнл». Всі Торгово-промислові палати регіонів України є організаторами регіональних та міжнародних виставок.

У регіонах України провідними організаторами виставок є: Дніпро — Експоцентр «Метеор», «Днепр Інтер Експо», Дніпровський виставковий центр, «Міст — 15»; Луцьк — «Міст»; Львів — «Гал-Експо»; Миколаїв — «ЕкспоМиколаїв»; Одеса — «Центр виставкових тех-

нологій»; ВЦ «Одеський дім»; Харків — Експоцентр «Слов'янський базар», Центр інформації і маркетингу «Євроконтакт», Експоцентр «Ніка», «Kharkiv InfoExpo» та інші виставкові центри міст Полтави, Сум тощо. Однак виставковий бізнес в Україні залишається дуже роздрібленим: значна частина виставок, особливо в регіонах, слабка в професійному відношенні, хоча лідери є сильними й активними. Тому необхідна поступова консолідація ринку — фахова підготовка організаторів, зміцнення лідерів, створення альянсів.

На ринку України поступово з'являються іноземні учасники, у секторі моди міцно зарекомендували себе турецькі професійні організатори. Зразковим інвестиційним проектом сучасності можна назвати багатофункціональний виставковий центр «Радмір-Експохол» у Харкові, який забезпечує розвиток харківському виставковому бізнесу.

У 1997 році була заснована Виставкова федерація України (ВФУ), яка об'єднала практично всіх серйозних організаторів виставок, експоцентри, забудовників. Зважаючи на відсутність протягом багатьох років виразної державної політики щодо виставкової індустрії, Виставкова федерація України є ініціатором багатьох важливих для галузі рішень. Щорічні конференції, брошури, спільні маркетингові проекти сприяли як обміну досвідом між фахівцями, так і кращому розумінню сутності виставок з боку держави та широких кіл підприємців. Галузеві стандарти, боротьба з недобросовісною конкуренцією, проблеми прозорості та достовірності виставкової статистики, розвиток професійної освіти — ці важливі проблеми мають позитивно вирішуватися. Вагомим внеском ВФУ було прийняття у 2003 р. Кодексу чесного бізнесу. Тож поступово лідери українського виставкового бізнесу отримали міжнародне визнання. У цьому напрямку важливу роль відіграє українське членство у Міжнародному виставковому об'єднанні Centrex (www.centrexstat.org), що об'єднує провідних організаторів виставок Польщі,

Чехії, Угорщини, Словаччини, України та Румунії. Серед 16 членів Centrex — дві українські компанії: «Євроіндекс» і «Київський міжнародний контрактний ярмарок». Очевидно, що число українських членів Centrex буде зростати [5].

На рубежі ХХ — ХХІ ст. розвиваються принципи і прийоми, пов'язані з новими комунікативними можливостями у передачі інформації, які мають створити експозиційний стиль, побудований на нових технологіях, естетичних критеріях і світогляді глядача ХХІ ст. На сучасному етапі виставки знову стали запитуваними світовою економікою як інструмент маркетингових комунікацій, що дає можливість особистого контакту і отримання безпосереднього зворотного зв'язку зі споживачем. Отже, важливо знаходити персональний підхід та діалог з клієнтами. Виставки відіграють особливу роль завдяки змозі спілкуватися «обличчям до обличчя». Тож потреба у виставках зростає завдяки можливості особистого контакту та демонстрації товарів «живцем», швидкому вивченню ринку і порівнянню наявних пропозицій, психологічному комфорту та іншим якостям виставок. Відвідування виставки, — це угода, в результаті якої споживач, віддаючи свій час, отримує цінну інформацію щодо стану ринку та налагоджує особисті контакти.

Таким чином, історія вітчизняної виставкової діяльності має довгий і складний шлях. Завдяки зусиллям фахівців у цій сфері Україна посідає чільне місце серед країн Східної Європи. Сьогод-

ні виставки цінуються споживачами вже не тільки за можливість отримання нових контактів, нових ідей, вивчення ринку, спілкування та обміну досвідом, а й за емоційну складову. Виставка дає можливість відчувати приналежність до професійної або споживчої спільноти, причетність до визначних подій, отримати позитивні емоції. Виставковий рух сприяє просуванню товарів на ринки збуту, спілкуванню представників різних країн, демонстрації досягнень у сфері промисловості, науки та культури.

Література

1. Виставкова діяльність в Україні. Статистичний бюлетень. — К., 2008. — 49 с.
2. Замошкин А.И. Эстетика музейной экспозиции // Художник. 1973. № 7. — С. 43-47.
3. Лоренц Ян. Дизайн выставок: практическое руководство / Я. Лоренц, Л. Скольник, К. Бергер ; пер. с англ. П.В. Кодолова. — Москва : Астрель, 2008. — 256 с.
4. Михайленок Л. Искусство музейной экспозиции // Искусство. 1979. № 1. — С. 21-26.
5. Пекар В. Виставкова індустрія України: історія, тенденції, проблеми і перспективи. www.euroindex.ua/index.php?ide=77
6. Софонов В. Перші всесвітні промислові виставки кінця ХІХ — початку ХХ ст. / <http://n-t.ru/tp/it/pvpv.htm>

17.05.2018

«МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ТРЕНДИ ТА ФОРМАТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ»

*Міжнародна науково-методична конференція,
Харківський національний університет будівництва та архітектури,
20 — 21 лютого 2018 р.*

Мета конференції — пошук вирішення проблем, пов'язаних з функціонуванням і розвитком сучасних освітніх систем, впровадження новітніх європейських рішень в практику вітчизняної освіти.

За матеріалами доповідей стає зрозумілим, що відбувається дуже серйозна трансформація функцій, статусу, позиції, ментальності, відповідальності та задач, які ставляться перед сучасною освітньою системою.

Підтверджено, що вища школа відчуває гостру необхідність пошуку нових форматів діяльності, все більше вбачається невідповідність університетської моделі тому, що відбувається у світі. Європейське університетське співтовариство, яке має більш сильні традиції університетського життя, також глибоко замислюється над тим, що відбувається в освітніх системах, і визначає можливі сценарії подальшого розвитку.

Відзначено, що вітчизняними трендами розвитку освітньої системи є:

- масовизація вищої освіти;
- скорочення бюджетної підтримки вищої освіти та культурна реінтерпретація самого феномену вищої освіти, яка раніше сприймалась як громадське благо і до якого має право долучитися кожен, а нині її все більше відносять до категорії приватних благ;
- комп'ютерна революція і пов'язаний з нею розвиток технологій дистанційного навчання.

В рамках конференції встановлено, що на сучасному етапі розвитку освітньої системи України спостерігається перехід від однієї парадигми розвитку університету до іншої, а також велика диверсифікація університетських моделей. Подібне відбувається майже в усіх європейських освітніх системах, університети перетворюються в бізнес-корпорації і починають крокувати за моделями підприємницьких структур.

За результатами доповідей та загальної дискусії учасники конференції пропонують:

- в подальшому розвивати спільну науково-методичну діяльність між Харківським

національним університетом будівництва та архітектури та закладами вищої освіти України і зарубіжних країн, сприяти розвитку і впровадженню різних форм, методів й технологій навчання в освітніх системах, інтеграції наукових досліджень університетів, інших освітніх і наукових центрів в освітній процес;

- розширити взаємодію закладів вищої освіти у галузі обміну інноваційними технологіями трансформації знань в освітніх системах, в тому числі інформаційними, що дозволить вивести результати підготовки фахівців на новий рівень.
- посилити зв'язок освіти з науковими дослідженнями, залучати студентів до вирішення науково-методичних проблем, пов'язаних з функціонуванням і розвитком освітніх систем;
- орієнтувати науково-методичну роботу закладів вищої освіти на впровадження в практику діяльності суб'єктів господарювання, а також розвиток і розширення професійних уявлень в сучасних умовах;
- підтримати науково-методичну і практичну діяльність Харківського національного університету будівництва та архітектури щодо удосконалення форматів-технологій навчання і подальшого розвитку профорієнтаційної роботи;
- подовжити обмін досвідом і забезпечити можливість ведення дискусій із науково-методичних проблем у сучасних освітніх системах між науково-педагогічними працівниками, які представляють різні заклади вищої освіти України і країни ближнього та далекого зарубіжжя.

УДК 378.4

Інноваційні процеси в освіті

Димитрій Череднік,

кандидат технічних наук, професор,
перший проректор з науково-педагогічної роботи,

Світлана Даньшева,

кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри фізики,

Харківський національний університет будівництва та архітектури.

Визначальна ознака сучасного суспільства полягає у переорієнтації економіки держав на новий рівень технологічного розвитку на основі розробки і використання високих технологій (нанотехнології, гена інженерія, робототехніка та ін.). Однією із необхідних умов формування нових високотехнологічних галузей економіки, стимулювання ринку інновацій та наукомісткої продукції є модернізація системи освіти з метою підготовки кадрів для інноваційної діяльності. У зв'язку з цим, важливим і актуальним

є аналіз досліджень інноваційних процесів у вищій освіті та сучасних моделей освітньої діяльності.

У науковій літературі значення інновацій у вищій освіті для розвитку країни досліджуються у різних аспектах. Вищу освіту як сферу інтелектуальної діяльності аналізували Л.І. Антошкіна, Г.С. Беккер, А.М. Бронська, М.Ф. Баймухамедов, О.О. Дугов, І.С. Каленюк, В.Є. Сафонова, І.В. Тимошенко та ін. Освітні інновації вивчали В.Ю. Биков, Н. Борисова, О.В. Пашченко, А.В. Хуторський, Л.І. Яковенко

та ін. Проте аналіз численних наукових джерел дозволяє констатувати, що на сьогодні ситуація з інноваціями щодо підготовки кадрів все ще розглядається як проблемна, зокрема в процесі підготовки майбутніх фахівців будівельної галузі.

Мета статті — проаналізувати інноваційні процеси у сучасній вищій освіті, розкрити сутність та особливості інноваційних педагогічних технологій та їх вплив на якість підготовки майбутніх фахівців будівельної галузі.

Інновації в освіті — це необхідне явище, динамічне за характером і розвивальне за результатами, яке дозволяє вирішити суперечності між існуючою системою підготовки кадрів і потребами суспільства щодо її вдосконалення.

На державному рівні інновації в системі освіти проявляються головним чином у якості рекомендацій, регламентованих законодавчими документами. Перш за все це новий Закон України «Про освіту», який став базовим для усіх інших спеціальних законів у сфері освіти та її суттєвого реформування. Нагальні вимоги до сучасних освітніх закладів, які визначає цей Закон, конкретизовано в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. А саме: «Модернізація і розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі» [1, 2].

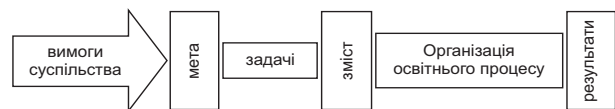
Сутнісною ознакою інновації у вищій технічній освіті є вплив на якість підготовки майбутнього фахівця на підставі розширення можливостей поля освітнього середовища. За орієнтир інноваційних процесів в освіті береться теоретична модель «інноваційної людини», випробувана у світі. Інноваційна людина — особа такого соціально-культурного ґатунку, яка здатна творчо і результативно працювати, бути конкурентоздатною. Відповідно освітній процес повинен трансформуватися у напрямі індивідуалізації освітньої взаємодії, навчання, формування творчого мислення і збільшення самостійної роботи студентів [3]. Виходячи з цього інноваційні

процеси в освіті повинні розповсюджуватися та всі її структурні елементи:

- інновації в змісті освіти;
- інновації в управлінні та організації освітнього процесу;
- інновації в діяльності викладачів та відносинах між ними і студентами.

Прийняті на державному рівні нормативно-правові документи надали широку академічну, організаційну, фінансову автономію освітнім закладам. Крім цього, стали підґрунтям щодо суттєвих змін організації освітнього процесу та його змісту. Так, започатковано навчання за багаторівневою моделлю підготовки, а також за новим переліком галузей знань і спеціальностей, здійснено перехід від знаннєвої моделі підготовки до моделі компетентнісного типу. При плануванні освітнього процесу використовується Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система. Започатковані зміни стали підґрунтям інтеграції національної системи освіти в міжнародний освітній простір зі спільними фундаментальними принципами функціонування.

Із схеми основних структурних елементів сучасного освітнього процесу видно, що однією з важливих складових означених процесів стала розробка і впровадження інноваційних педагогічних технологій:

За теперішніх часів науковцями сформульовано багато трактувань (понад 300 формулювань) поняття «педагогічна технологія» [4, 5 та ін.]. Відзначимо, що майже всіх дослідників об'єднує визнання специфіки педагогічної технології, яка полягає у тому, що в ній планується та здійснюється такий навчальний процес, який повинен гарантувати досягнення поставленої мети. З метою реалізації завдань поставлених перед сучасними вищими освітніми закладами розробляються та

впроваджуються інноваційні педагогічні технології.

Інновації в освітньому процесі повинні бути направлені на підготовку конкурентоздатних фахівців, які зорієнтовані на динамічні зміни у науці та промисловості, здатні до самовдосконалення протягом всього життя, професійної мобільності і творчої реалізації в обраному полі професійної діяльності. Виходячи з цього вчені зосереджуються на тому, що інноваційна педагогічна технологія — це синтез досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів існуючого досвіду і того, що породжено суспільним і технічним прогресом та гуманізацією, демократизацією суспільства і технологічною революцією. Джерелами і складовими частинами нових педагогічних технологій є: соціальні перетворення і нове педагогічне мислення; суспільні, педагогічні, психологічні науки; сучасний передовий педагогічний досвід; історичний вітчизняний і зарубіжний досвід (надбання попередніх поколінь); народна педагогіка.

Розглянемо приклади провадження інноваційних педагогічних технологій при викладанні дисципліни «Фізика» у Харківському національному університеті будівництва та архітектури. Слід відзначити, що частково нами застосовуються практично всі види інноваційних

педагогічних технологій. Проте найбільш активно використовуються технології проектного навчання, інтерактивні (в тому числі інформаційно-комп'ютерні), а також модульне навчання.

Зокрема, робоча програма дисципліни побудована за модульним принципом, тобто містить низку змістовних модулів, які дозволяють студенту цілісно сприйняти кожен з розділів фізики.

Використання технології проектного навчання орієнтує студентів на інтеграцію фундаментальної та професійної складових їх підготовки. Так, наприклад, при вивченні змістового модуля «Фізичні основи нанонаук» студентам пропонується порівняти фізичні явища та закони, покладені в основу традиційного макроармування (залізобетон) та мікроармування (склофібробетон). Слід відзначити, що для реалізації даної технології викладачами кафедри фізики був розроблений банк фізичних ефектів, які покладені в основу принципу функціонування низки будівельних процесів.

Інтерактивні технології навчання дозволяють встановити суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем та студентом під час заняття та активізувати їх діяльність. Особливе місце у використанні інтерактивних технологій ми відводимо інформаційно-комп'ютерним. Так, багато явищ, таких як явища мікросвіту, елек-

Порівняльні характеристики традиційних та інноваційних педагогічних технологій

Параметри педагогічного процесу, що порівнюються	Технології	
	Традиційні	Інноваційні
Мета	Передача знань, умінь та навичок, засвоєння соціального досвіду	Формування компетенцій
Орієнтація	На потреби суспільства і виробництва	На потреби та самореалізацію особистості
Модель освіти	Знаннєва	Компетентнісна
Провідні методи реалізації	Інформаційно-репродуктивні	Інтерактивні, творчі, особистісно-спрямовані
Стосунки між суб'єктами освітнього процесу	Суб'єкт-об'єктні	Суб'єкт-суб'єктні
Очікувані результати	Рівень оволодіння знаннями, уміннями та навичками	Рівень сформованості компетенцій

тромагнітні хвилі, процеси, які швидко відбуваються, можна продемонструвати лише за допомогою комп'ютерного моделювання.

З нашого погляду, найбільш ефективним є використання даної технології при вивченні сучасних розділів фізики. Наприклад, досить швидко зростання інформації щодо фізичних основ нанотехнологій вимагає постійного оновлення теоретичного матеріалу. Тож ми вважаємо доцільним залучати студентів до пошуку інформації з даної теми за допомогою мережі INTERNET.

тже, слід відзначити, що сучасні світові процеси вимагають модернізації системи вищої освіти, зокрема професійної. Найважливішою умовою якісної реалізації цього процесу виступає впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, головною метою впровадження яких є підготовка фахівців нової формації, адаптованих до життя в постійно мінливому світі, і створення для них умов самостійного пошуку і придбання нових професійних знань.

Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми застосування інноваційних педагогічних технологій в умовах функціонування вищої школи. Перспективними напрямками майбутніх досліджень вважаємо: розробку техно-

логії моніторингу розвитку творчих здібностей учасників педагогічного процесу в умовах кредитно-трансферної накопичувальної системи навчання, вивчення психолого-педагогічних умов впровадження інформаційних технологій тощо.

Література

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. — [Електронний ресурс] <http://zakon3.rada.gov.ua>
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. — [Електронний ресурс] <http://osvita.ua>
3. Дубасенюк О. А. Упровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти // Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія ; за ред. П. Ю. Сауха. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. — 444 с.
4. Педагогика : учеб. пособие для студентов пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин [и др.]. — 4-е изд. — Москва : Школьная пресса, 2004. — 512 с.
5. Біла книга національної освіти України / Т.Ф. Алексеєнко, В.М. Аніщенко, Г.О. Балл [та ін.] ; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя ; НАПН України. — К. : Інформ. системи, 2010. — 342 с.

17.04.2018

УДК 378.09

Безперервний моніторинг якості університетської освіти як фактор забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг

Марія Колодяжна,

начальник навчально-методичного відділу,

Вікторія Польова,

кандидат економічних наук,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Одним з основних факторів підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти на ринку Європейського освітнього простору є забезпечення необхідної якості вищої освіти. Але ми повинні розуміти, що якість освіти, під якою у широкому сенсі розуміється сукупність характеристик освітнього процесу і змісту навчання, що мають здатність задовольняти не лише освітні потреби студентів, а й кадрові потреби роботодавців та соціальні потреби суспільства, багато в чому залежить від обраних технологій та способів моніторингу, а саме сучасних підходів до організації діяльності закладів вищої освіти та методів оцінки рівня знань.

Тому виникає потреба у вирішенні цього питання з точки зору комплексного підходу щодо винайдення цілісного механізму управління моніторингом та оцінкою якості освіти.

Дослідженню сутності та значення якості вищої освіти у розвитку суспільства, а також проблематиці оцінки якості вищої освіти в Україні присвячено доволі значну кількість наукових праць. Зокрема, Пехота О. М. у визнає якість освіти

основною складовою сталого інноваційного розвитку країни, а Домбровська С. М. [2] — запорукою вдалого державного реформування вищої школи України [1].

Окремі інформаційні компоненти, зокрема лекційні та інші навчальні матеріали є предметом вивчення крізь призму менеджменту якості освіти таких вчених як Кічула М. Я. [3], Швець Д. Є. [4], Закровська С. [5] та інших [6].

У контексті світової глобалізації соціально-економічних процесів, модернізації та інтеграції локальної вищої школи у всесвітній простір розглядають поняття «якість освіти» такі науковці, як Статінова Н. П. [7], Сігасва Л. Л. [8], Прилипко С. М. [9] та інші [10–12].

Проблемами імітації боротьби за якість вищої освіти та недосконалісті законодавчої бази у галузі вищої освіти переймаються Шабайкович В. А. [13] та Станкевич І. В. [14].

На думку Соболь Н. М. [15], умовами, що сприятимуть впровадженню потенціалу науково-педагогічних розробок в діяльність вищих навчальних закладів і дозволять покращити якість вищої освіти у відповідності до вимог сучасності, є по-

стійне оновлення матеріально-технічної бази згідно з вимогами часу та наполегливе мотивування науково-педагогічних працівників до впровадження інноваційних та інформаційних технологій у освітній процес, але, на нашу думку, без поєднання даних умов з процесом безперервного моніторингу якості вищої освіти основна мета — забезпечення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг — є недосяжною. Тому залишається необхідність винайдення цілісного механізму управління моніторингом та оцінкою якості освіти, що і є метою публікації.

За визначенням Станкевич І. В., «якість вищої освіти — це відповідність результатів вищої освіти вимогам особистостей та інших зацікавлених сторін. При цьому результати вищої освіти можуть бути якісними і кількісними, реально досягнутими та очікуваними, як особистісними, так і суспільними, академічними тощо» [14].

Сьогодні основним інструментом моніторингу якості освіти у вітчизняних вишах є бально-рейтингова оцінка на основі кредитно-модульної системи. Але зародження і швидкий ріст знанневої економіки та креативного сектору підприємництва сьогодні вимагає заміни предметно-інформаційного типу освіти на креативно-розвиваючий, який не завжди вкладається в процеси бально-рейтингового оцінювання.

Для ефективної організації забезпечення якості університетської освіти необхідним є створення центрів менеджменту якості, науково-навчальних та методичних консультаційних центрів, проведення регулярних круглих столів, семінарів з іншими вишами для обміну досвідом.

Підвищенню якості освіти повинен сприяти комплексний підхід до співробітництва з роботодавцями протягом всього циклу надання освітніх послуг: доувзівська підготовка, навчання на освітньому рівні бакалавра та магістра денної чи заочної форм навчання, перепідготовка та програми здобуття другої вищої освіти.

Найбільш необхідним засобом підвищення якості освітніх послуг є орієнтація на споживача (студентів та їх батьків або підприємства-замовників навчання) та налагодження реального зворотного зв'язку між студентами та їх рідними і адміністрацією вишу.

Такий зв'язок необхідно встановлювати на основі використання сучасних комунікаційних систем в мережі Інтернет (сервіси миттєвих повідомлень, чати, форуми, інтерактивні опитування за допомогою мобільних додатків та сервісу Google Forms, розсилки на електронні адреси). Таким чином можна зробити спілкування між студентами та адміністрацією університету більш зручним та більш звичним для молоді, а також вдасться отримати найбільш цінну та актуальну інформацію, яка виведе студентів з тіньового безрезультатного обговорення проблем університетського життя у закритих групах соціальних мереж та мобільних додатків, та дозволить залучити студентів до активної участі в менеджменті якості освіти університету.

Побудові системи зворотного зв'язку від споживачів передусе низка заходів: налагодження систематичного збору зворотної інформації; ідентифікація проблемних зон та прихованих конфліктних ситуацій в університетській освіті; усунення виявлених проблем, помилок, конфліктів; аналіз зібраних матеріалів з метою виявлення закономірностей і встановлення причинно-наслідкових зв'язків; вживання попереджувальних заходів у майбутньому.

Це дозволить відстежити проблемні зони не лише у викладацькій діяльності, але на рівні окремих факультетів, кафедр та на рівні загальноуніверситетського життя в цілому.

Найбільш проблемними зонами можуть бути навчальний процес, будівлі університету та їх технічне оснащення, навчально-методичне забезпечення, ідальні та бібліотеки, стипендії, гуртожитки, дотації на проїзд та інше.

Формування системи моніторингу якості освіти ускладнюється тим, що на відміну від виробничих підприємств, продуктом, який реалізує заклад вищої школи, є нематеріальна послуга, для якої характерними є відсутність предметного втілення та відсутність гарантій щодо позитивного ефекту, тому що факт передачі знань не означає їх сприйняття та засвоєння, тобто, для прикладу, низькі показники академічної успішності студентів не можуть однозначно стверджувати про непрофесійність чи некомпетентність професорсько-викладацького складу та якість надання їх послуг. Ці характеристики навчального процесу достатньо ускладнюють підбір індикаторів для виміру якості освітніх послуг.

Також помилково вважати, що рівень якості освіти можна повністю оцінити тільки за кінцевими результатами роботи атестаційних та екзаменаційних комісій, використовуючи дані щорічних звітів їх роботи.

Найбільш красномовними в даній ситуації можуть стати зовсім інші показники якості освіти, а саме показники післяуніверситетської професійної діяльності випускників вишу: успішність їх працевлаштування та перспективи професійного росту, можливість продовження освіти, висока соціальна мобільність тощо.

Зазвичай моніторинг проводиться з метою визначення проблемних місць в системі освіти та їх подолання. Заходи, що сприятимуть усуненню недоліків у якості освіти, повинні бути різної направленості.

З одного боку, необхідним є створення комфортних умов для сприйняття знань студентами, тому для забезпечення конкурентоспроможного рівня якості вітчизняної освіти необхідними є інвестиції в інформаційні ресурси, створення єдиних інформаційних середовищ, нових віртуальних бібліотек, матеріалів на електронних носіях, використання інтерактивних методів освіти та інтерактивних дошок. Жодні зовнішні стимули у вигляді загрози відрахування або позбавлення стипендії

не можуть кардинально змінити мотивацію студентів до навчання, якщо кожен студент не почне перейматися необхідністю підвищення якості власної освіти, якщо загальна мета системи не стане його особистою метою. Роль адміністрації та професорсько-викладацького складу університету тут полягає у підвищенні внутрішньої мотивації навчання, пробудження інтересу і бажання до отримання якісних знань.

З іншого боку, важливим є формування сприятливих умов для якісного викладання дисциплін викладачами. Зокрема, необхідно розробити таку систему стимулів і заохочень для професорсько-викладацького складу, які будуть сприяти підвищенню професійного рівня та поліпшенню їх добробуту. Також важливим є питання систематичного перегляду норм часу для викладачів на проведення методичних, наукових, організаційних, профорієнтаційних та інших видів робіт. Безсумнівно, викладач як основна контактна особа та транслятор освітніх послуг університету через власні знання та особисті якості, харизму грають першочергову роль у зацікавленні кожного студента до навчання. Викладач завжди намагається оптимізувати освіту, вміння, здібності кожного студента, прагнучи до вдосконалення навчального процесу. Особистість викладача відіграє величезну роль, але не можна недооцінювати і роль студентських колективів. У будь-якій групі є формальні та неформальні лідери, які можуть мати значний вплив на внутрішні настрої та мотивацію інших студентів групи. Таких лідерів необхідно виявляти та заохочувати до співпраці.

Отже, науково-творчий інтерактивний синтез-процес передачі знань та досвіду повинен наблизитися до принципу ланцюгової реакції з постійним виміром проміжних та підсумкових результатів. Впровадження системи моніторингу якості освіти дозволить забезпечити високий рівень підготовки, не втратити науковий потенціал, створити необхідні конкурентні переваги вітчизняної освіти на ринку

Європейського освітнього простору, зробити вищу освіту привабливою і корисною як для студентів й викладачів, так і для бізнесу й держави в цілому.

Література

1. *Пехота О. М.* Якість вищої освіти — умова сталого інноваційного розвитку Інституту педагогічної освіти [Електронний ресурс] // *Наук. вісник Миколаївського держ. ун-ту імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки.* — 2010. — Вип. 1.28. — С. 73-79.
2. *Домбровська С. М.* Якість освіти як одна з запорук вдалого державного реформування вищої школи України [Електронний ресурс] // *Актуальні проблеми держ. управління.* — 2011. — № 1. — С. 149-154.
3. *Кічула М. Я.* Оцінка якості освіти та її компонентів [Електронний ресурс] // *Вісник Луганського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* — 2012. — № 22(3). — С. 14-19.
4. *Швець Д. Є.* Оцінка якості лекцій у контексті менеджменту якості освіти [Електронний ресурс] / Д. Є. Швець, О. Є. Постол // *Гуманітарний вісник Запорізької держ. інж. академії.* — 2010. — Вип. 43. — С. 57-67.
5. *Закревська С.* Оцінка якості неформальної освіти: інноваційні методи та сучасні підходи [Електронний ресурс] // *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи.* — 2011. — Вип. 3(2). — С. 12-19.
6. *Управління якістю освіти: досвід та інновації : колективна монографія ; за заг. ред. Л. Л. Сушенцевої, Н. В. Житник.* — Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2014. — 462 с.
7. *Статінова Н. П.* Якість освіти у контексті інтеграції вищої школи у всевітній простір [Електронний ресурс] // *Наук. праці [Чорноморського державного університету ім. П. Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Педагогіка.* — 2010. — Т. 136, Вип. 123. — С. 9-13.
8. *Сігаєва Л. Л.* Якість вищої освіти: загальна тенденція сучасності [Електронний ресурс] / Л. Л. Сігаєва, Т. І. Білобровко // *Вісник Черкаського ун-ту. Серія : Педагогічні науки.* — 2015. — № 34. — С. 124-132.
9. *Прилипка С. М.* Якість вищої освіти України в контексті Болонського процесу [Електронний ресурс] / С. М. Прилипка, Г. П. Клімова // *Право та інновації.* — 2014. — № 1-2. — С. 80-87.
10. *Драгомиров В. В.* Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах України / В.В. Драгомиров, А.Я. Казарезов, Л.Б. Чирун // *Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Серія : Електроніка : [зб. наук. пр.] / М-во освіти і науки України ; відп. ред. Д. Заячук.* — Львів : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2006. — С. 94-100.
11. *Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1: Теоретичні засади формування систем управління якістю надання освітніх послуг / кол. авт. ; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського.* — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. — 136 с.
12. *Алфьорова О. С.* Якість освіти як головний критерій оцінювання діяльності вищого навчального закладу // *Теорія та практика державного управління.* — 2015. — Вип. 2 (49). — С. 1-8.
13. *Шабайкович В. А.* Імітація боротьби за якість вищої освіти [Електронний ресурс] // *Стандартизація. Сертифікація. Якість.* — 2015. — № 3. — С. 40-45.
14. *Станкевич І. В.* Сутність поняття "якість вищої освіти" у сучасних умовах розвитку [Електронний ресурс] // *Економічний часопис-XXI.* — 2015. — № 9-10. — С. 60-63.
15. *Соболь Н. М.* Умови, що сприятимуть впровадженню потенціалу науково-педагогічних розробок в діяльність вищих навчальних закладів і дозволять покращити якість вищої освіти у відповідності до вимог сучасності [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_3_12.

17.04.2018

УДК 378.14

Формування професіонала з економіки в університеті в умовах трансформації освітніх систем

Алевтина Пакуліна,

кандидат економічних наук, доцент,

Наталія Янченко,

кандидат економічних наук, доцент,

Віталій Благой,

кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний університет будівництва та архітектури,

Вікторія Блага,

кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Саморозвиток — це не тільки усвідомлений процес формування професійної майстерності, індивідуального характерного стилю, самоосвіта і самовдосконалення, але й мотивований, спрямований, вільний вибір і бажання досягти необхідного рівня професійної компетентності.

Гостерігається зниження якості освіти у вищій школі, слабке впровадження нових освітніх технологій в освітній процес. Основною формою занять залишаються лекції, аудиторне навантаження роздуте, навчання роботі в професійних програмах мінімальне або повністю відсутнє. Система вищої освіти, у більшій мірі, орієнтується на запам'ятовування і засвоєння величезної кількості готових матеріалів і рішень. Європейська та американська системи — на навчання самостійного пошуку необхідної інформації, її узагальнення та аналіз, і, нарешті, на пошук власних рішень. Сьогодні продовжують діяти форми і методи навчання середини минулого століття. В результаті все частіше лунають скарги

випускників вишів про те, що у них недостатньо навичок практичної роботи [1]. Як показує аналіз цієї проблеми вченими у провідних зарубіжних країнах, відбувається зміщення акценту до вимог сучасного працівника з формальних факторів його кваліфікації й освіти до соціальної цінності його особистісних якостей, здатності до саморозвитку особистості.

Як свідчить категорійний аналіз, компетентність є похідним поняттям від компетентності і означає сферу застосування знань, умінь і навичок людини, а компетентність — семантично первинна категорія, яка представляє їх інтегровану (трансформовану в особистісний досвід) сукупність, систему, деякий — багаж

знань людини. Тому, компетентна у своїй справі людина — це та, хто є визнаним знавцем у будь-якому питанні (Н.М. Бібік, О.Я. Савченко, С.О. Сисоєва).

Науковцями було здійснено категоріальний аналіз поняття компетентності за допомогою методу контент-аналізу (Ю.М. Захарчишина, В.О. Калінін). Відповідно до вимог цього методу було виділено цілісну систему утворюючу одиницю аналізу, за яку приймався ряд суджень авторів про поняття компетентність як предмета дослідження. Визначені найпростіші одиниці класифікувалися, потім підраховувалася частота їх виявлення. Наведено приклад застосування такого методу у дослідженні В.О. Калініна. Ним було проаналізовано поняття компетентності тридцяти авторів різних галузей науки, ми виділили такі стійкі ознаки зазначеного поняття:

Головні компоненти поняття «компетентність»

Категорійні компоненти поняття «компетентність»	Кількість авторів	
	Абсолютне значення	%
Здатність застосовувати набуте на практиці	27	90
Освіченість	26	90
Взаємозв'язок знань, умінь і навичок	23	88
Досвід	23	76
Цінність	23	76
Професійно значущі якості	22	73

На цій підставі поняття компетентність стосовно характеристики рівня професіоналізму особистості визначено як здатність розв'язувати проблеми, що виникають, яка ґрунтується на знаннях, умінях, навичках, досвіді та цінностях, отриманих особистим шляхом освіти та практичної діяльності. Отже, основними компонентами будь-якої компетентності вчені вважають: здатність застосовувати набуте на практиці для розв'язання будь-яких проблем (90 %); освіченість, яка відображає обізнаність у певній галузі (88 %); взаємозв'язок знань, умінь та навичок, які особистісно розвинені шляхом

освіти та практики і допомагають діяти адекватно ситуації (76 %); досвід особистості, що сприяє успішному виконанню певної роботи, завдання (76 %); цінності, наявність яких робить людину авторитетною в певній галузі (76 %); професійно значущі якості, які характеризують професіоналізм особистості (73 %).

Відбулася зміна життєвих орієнтацій і ставлення до цінності вищої освіти сучасними студентами. Багато студентів працюють, деякі змушені, деякі — для накопичення досвіду професійної діяльності [2]. Існує проблема відповідності номенклатури дипломів вимогам ринку праці [3].

Головним викликом сьогодні вкрай необхідно формування нової парадигми освіти, яка передбачає орієнтацію на розвиток особистості, її творчих здібностей, введення гнучких і проектних форм навчання, збільшення в обсязі годин частки на індивідуальні форми підготовки, забезпечення індивідуальних траєкторій навчання студентів. У даних умовах сприяння працевлаштуванню випускників природно інтегрується в структуру професійного навчального закладу і здійснюється постійно [4].

Сучасна риса освітнього процесу багатьох розвинених країн — безперервна освіта. Вона дозволяє зміцнювати зв'язки установ професійного навчання (перш за все вузів) з бізнесом [5]. В європейських країнах відбуваються активні процеси уніфікації та стандартизації підготовки фахівців [6]. Трансформація сучасних освітніх систем сприяє підвищенню якості вищої освіти та формуванню висококласного професіонала з економіки після закінчення ним університету.

Система формування висококласного професіонала з економіки в університеті в умовах трансформації сучасних освітніх систем включає наступні підсистеми (рисунки):

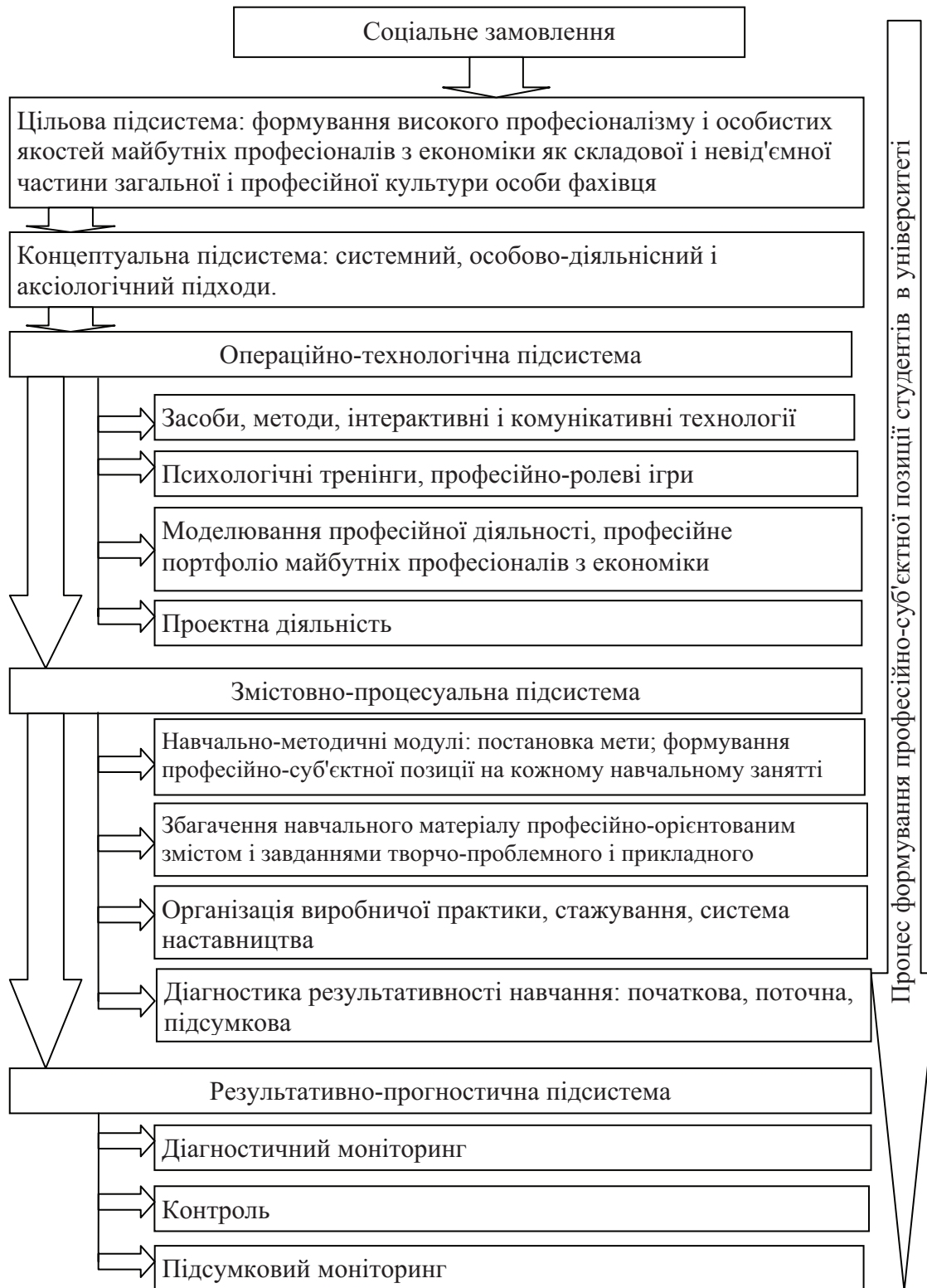
— цільова — формулювання цілей і завдань, спрямованих на формування майбутнього висококласного професіонала з економіки. Формування висококлас-

сного професіонала з економіки виділене нами як кризна мета усього процесу навчання в університеті;

— концептуальна — методологічне обґрунтування процесу формування майбутнього висококласного професіонала з

економіки. Концептуальною основою моделі є системний, особово-діяльнісний підхід;

— операційно-технологічна — системне використання засобів, методів, технології формування позиції висококласного професіонала з економіки;

— змістовно-процесуальна — науково обґрунтована розробка змісту навчально-методичних модулів і діагноста рівнів сформованості позиції майбутнього висококласного професіонала з економіки;

— результативно-прогностична — аналіз результатів навчально-виховного процесу і змін в змісті і технології професійної освіти, що забезпечують формування високого професіоналізму і підготовку фахівців, адекватних рівню сучасних вимог до фахівця з економіки. Концептуальна підсистема забезпечує методологічне обґрунтування процесу формування професійно-суб'єктної позиції майбутнього професіонала з економіки в університеті. Концептуальною основою моделі є системний, особово-діяльнісний і аксіологічний підходи.

Аксіологічний підхід припускає формування системи норм і цінностей професійної діяльності в процесі навчання майбутніх професіоналів з економіки в університеті. При такому підході професійно-суб'єктна позиція майбутнього професіонала з економіки трактується як система професійних цінностей особи, що розвивається.

Структурно-функціональний підхід (як один з різновидів системного аналізу) полягає в спільному дослідженні будови і функціонування підсистем [7, с. 217]. Згідно з ідеями про діалектичне розуміння взаємозв'язку функцій і структури об'єкту, будь-якій цілісній системі властиві специфічні функції, що обумовлені природою її підсистем, їх взаємозв'язками. Таким чином, до найважливіших показників будь-якої цілісної системи окрім структури відносяться і функції об'єкту.

Цільова підсистема спрямована на обґрунтування прогнозованого результату — висококласного професіонала з економіки. Вона описує цілі і завдання, спрямовані на формування майбутнього висококласного професіонала з економіки в університеті, що особливо виділяється нами як крізна мета усього процесу навчання в університеті.

Операційно-технологічна підсистема включає засоби, методи і технології формування майбутнього висококласного професіонала з економіки в університеті.

Змістовно-процесуальна підсистема описує процес і етапи формування майбутнього висококласного професіонала з економіки і включає розробку змісту навчально-методичних модулів і діагностику рівнів професіоналізму і особистих якостей студента.

Результативно-прогностична підсистема включає аналіз результатів навчально-виховного процесу і змін в змісті і технології професійної освіти, що забезпечують формування професіоналізму і особистих якостей і підготовку майбутніх фахівців, адекватних рівню вимог сучасного ринку. Вона враховує наступні рівні сформованості професіоналізму і особистих якостей майбутніх професіоналів з економіки: допрофесійний, початково-професійний, професійно-репродуктивний, професійно-результативний, професійно-творчий рівні. Допрофесійний рівень характеризується повною і частковою несформованістю професійно-суб'єктної позиції особи. Початково-професійний рівень характеризується усвідомленим вибором професії, початковою стадією формування професійної Я-концепції (представлення Я в професії), і характеризується низьким рівнем сформованості професіоналізму і особистих якостей. Професійно-репродуктивний рівень характеризується виборчою активністю, формуванням саморегуляції, подальшим розвитком Я-концепції і характеризується середнім рівнем розвитку професіоналізму і особистих якостей студента. Професійно-результативний рівень характеризується розвиненою Я-концепцією, прагненням до професійного саморозвитку, здатністю до цілепокладання, наявністю системи професійних цінностей і характеризується вище за середнім і високим рівнем розвитку професіоналізму і особистих якостей майбутнього професіонала з економіки. Професійно-творчий рівень характе-

ризується сформованою професійною Я-концепцією, можливостями творчого професійного самовираження, високим рівнем теоретичної і практичної підготовки до професійної діяльності, професійною творчою активністю, сформованою системою професійних цінностей. Відповідає рівню майбутнього висококласного професіонала з економіки.

Використання структурного підходу дозволило визначити суть професійно-суб'єктної позиції майбутнього професіонала з економіки і виділити підсистеми формування висококласного професіонала з економіки в університеті. Структурний підхід дозволяє розглядати професійно-суб'єктну позицію як єдність двох компонент: субстанціональної і функціональної. У першому випадку йдеться про фіксацію відношення до набуття професійного досвіду, відношення до придбання професійних знань; у другому — мається на увазі процес оформлення цього досвіду на практиці, в реальній діяльності, як складової частини професійної діяльності професіонала з економіки.

На основі сказаного сформульовано основні підходи до моделювання процесу формування висококласного професіонала з економіки в університеті. Модель враховує процес становлення професійно-суб'єктної позиції студентів і репрезентацію в професійній діяльності їх професійно-суб'єктної позиції. Ця модель задає цілі, засоби і перспективи розвитку професійно-суб'єктної позиції в процесі навчання в університеті, її прогресивної зміни. Запропонована нами система сприяє підвищенню якості освіти і формуванню висококласного професіонала з економіки в університеті.

Література

1. *Випускники* українських ВНЗ очима роботодавців [Електронний ресурс].
2. *Студенти* критично оцінюють рівень освіти в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/news/17104/>
3. *Палисюк О.* Основні проблеми системи вищої освіти в Україні та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.osvitata.com/osvitata-vlada/osnovni-problemi-sistemi-vischo-osviti-v-ukra-ni-ta-shlyachi-chvirishennyia.html>.
4. *Програма* підвищення кваліфікації випускників [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://translate.google.com/>
5. *Студент* и работодатель: потеряются и... найдись [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://timeua.info/post/obshestvo/student-i-rabotodatel-poteryat-sya-i--najtis-07839.html>
6. *Licence, Master, Doctoral.* The LMD System in France [Електронний ресурс]. — Режим доступу : — www.ens-lyon.fr/web/nav/article.php?id=74&rub2=23
7. *Пакуліна А. А.* Підвищення сталості соціально-економічного розвитку і забезпечення економічної безпеки регіонів / А. А. Пакуліна, С. Л. Пакулін, Г. Ю. Корсунський // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2015. — Вип. 52. — С. 215–219.

17.04.2018

УДК 378.147

Компетентності майбутніх підприємців: вітчизняний досвід та європейські тренди формування

Людмила Калініченко,
доктор економічних наук, професор,

Валентина Смачило,
кандидат економічних наук, професор,

Вероніка Халіна,
кандидат економічних наук, доцент,

Олена Колмакова,
кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

*Entrepreneur is not a job title. It is a state of mind
of people who want to alter the future
Guy Kawasaki*

Підприємництво, напевно, є одним з небагатьох видів ділової активності та людської діяльності, яка не втратить своєї актуальності в майбутньому, незалежно від вектора трансформаційних процесів, які панують сьогодні в світі. Безумовно, будуть змінюватися аспекти підприємницької діяльності, принципи, на яких вона базується, ідеологія, а також напрями її здійснення. Тому, навчання майбутніх підприємців повинно бути динамічним та гнучким, освітні програми мають бути легко трансформованими та лояльними до змін. Здобувач повинен орієнтуватися на навчання протягом всього життя, коли початково обрана спеціальність потребує розширення, оновлення, додаткових або, навіть, кардинальних змін відповідно до вимог часу. Навчальні заклади, в межах університетської автономії, повинні

трансформувати підходи до ведення навчального процесу, адаптувати навчальні програми та навчальні плани до запитів ринку праці.

Огляд освітніх програм, які пропонуються університетами України, показав, що в них відсутні навчальні дисципліни, що забезпечують компетентності, необхідні сучасному підприємцю. Саме тому на базі кафедри економіки Харківського національного університету будівництва та архітектури було переглянуто та оновлено навчально-професійну програму та навчальний план за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітнього ступеня магістр.

Вказана освітня програма спрямована не тільки на випускників економічних спеціальностей, а, перш за все, на випускників неекономічних спеціальностей, бажаючих за короткий термін отримати знання

про сучасні тенденції підприємницької та економічної діяльності в Україні та світі, навчитися організовувати власну справу та налагоджувати міжнародну бізнес-діяльність, визначати перспективні сфери діяльності та особливості ведення бізнесу в них. Адже в сучасному світі професії трансформуються і вимагають не тільки базових знань за обраною спеціальністю, але й знань за іншими спеціальностями, а підприємницькі та економічні навички є визначальними та необхідними.

 світньо-професійна програма для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» визначає передумови доступу до навчання, орієнтацію та основний фокус програми, обсяг кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС), необхідний для здобуття освітнього ступеню магістра, перелік загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, нормативний і варіативний зміст підготовки фахівця, сформульований у термінах й результатах навчання, та вимоги до контролю якості вищої освіти.

Мета освітньої програми — забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців у сфері підприємництва, а саме надати знання, вміння та навички щодо тенденцій та закономірностей розвитку й функціонування ринку товарів та послуг, міжнародних економічних відносин, економічної, інвестиційної, інноваційної, виробничої, логістичної, маркетингової, торгової та біржової діяльності підприємств, особливостей їх соціальної діяльності та функціонування у правовому господарському полі. Основні підходи, методи та технології навчання, передбачені освітньою програмою: в процесі навчання поєднуються проблемно-орієнтоване навчання, студентоцентроване навчання, самонавчання, індивідуальне навчання, навчання з використання виробничих та навчальних практик. Основними методами навчання є пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, метод проблемного викладення,

евристичний, дослідницький, метод наочності. Під час самостійної роботи студентів передбачено такий метод навчання як *blender learning* (комбінація онлайн та аудиторного навчання з викладачем).

Нижче представлені дисципліни, що формують навчальний план підготовки магістрів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», а також їх взаємозв'язок та послідовність вивчення залежно від сформованих компетентностей (рис. 1).

Одним з основних положень нового Закону України «Про освіту» [5] є концепція компетентнісного підходу. Компетентність, згідно Закону, — це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистісних якостей, визначає здатність людини до успішної соціалізації, здійснювати професійну та/або подальшу учбову діяльність [5].

Також слід зазначити, що в інших європейських і українських документах використовуються дещо інші визначення компетентностей. Зокрема, в освітньому глосарії ЮНЕСКО компетентність визначають як здатність мобілізувати і використовувати внутрішні ресурси, такі як: знання, навички та погляди, а також зовнішні ресурси, такі як: бази даних, колеги, друзі, бібліотеки, інструменти і т.д., для ефективного вирішення конкретних проблем в реальних життєвих ситуаціях.

Згідно [4] другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій та передбачає отримання здобувачем поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (або спеціалізацією), загальних засад методології наукової та / або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності. Ступінь магістра присвоюється за результатами завершення освітньо-професійної або за освітньо-наукової програми. Для спеціальності 076 «Підприємництво, тор-

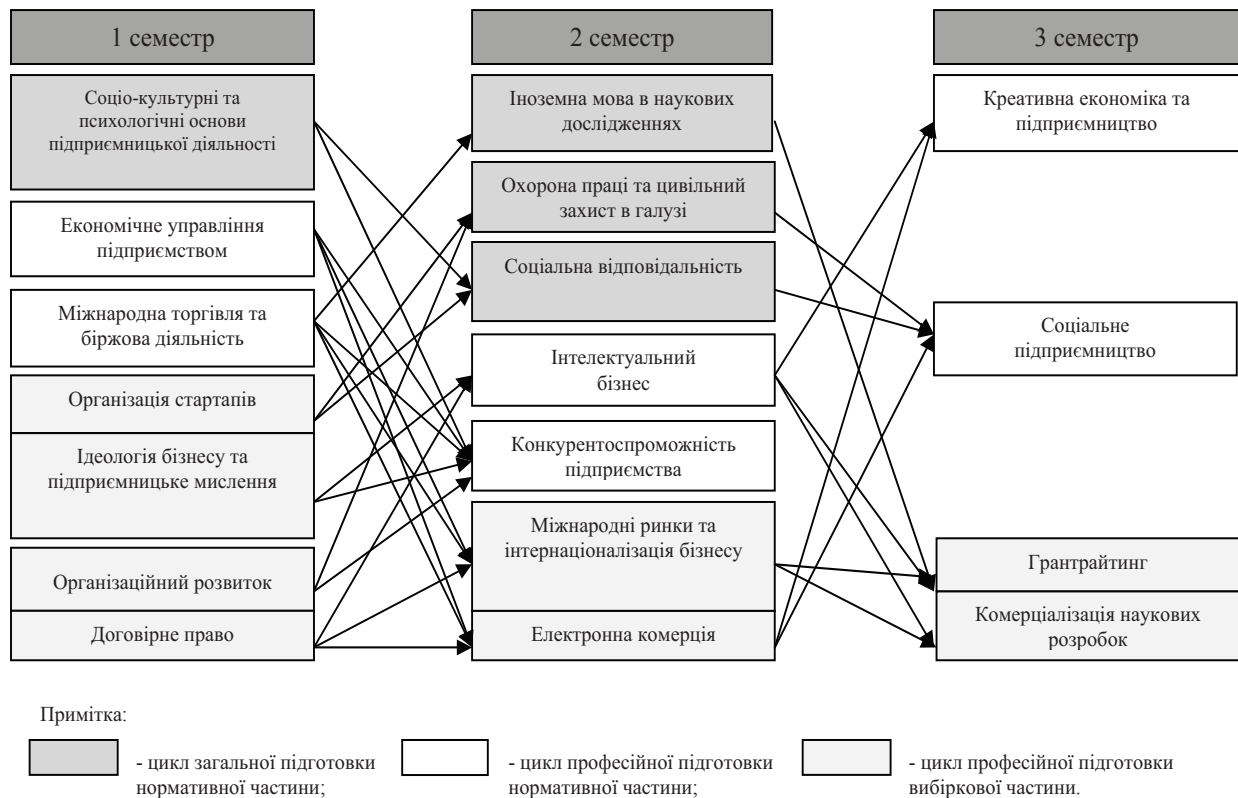

Рис. 1. Структурно-логічна схема освітньо-професійної програми спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

гівля і біржова діяльність», в зв'язку з її специфікою, більш обґрунтованою є, все-таки, освітньо-професійна програма.

Компетентності, які повинен опанувати майбутній підприємець другого (магістерського) рівня, затверджені Стандартом вищої освіти України для спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля і біржова діяльність» [6]. Інтегральною компетентністю, згідно Стандарту, є здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у галузі підприємництва, торгівлі та біржової діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначених умов і вимог. Слід також брати до уваги, що за рекомендацією Європейського Парламенту та Ради Європи в Україні схвалена оновлена редакція ключових компетентностей для навчання впродовж життя [3]. Однією з ключових компетентностей, наряду з мовною, математичною, цифровою, якими повинна оволодіти людина протягом життя,

названа підприємницька компетентність (entrepreneurship competence). Це ще раз підтверджує необхідність університетської освіти в сфері підприємництва.

Експерти Всесвітнього економічного форуму в Давосі озвучили ключові навички, які знадобляться для успішної кар'єри в 2020 році: комплексне рішення проблем; критичне мислення; креативність; вміння управляти людьми; взаємодія з людьми; емоційний інтелект; вміння приймати рішення; орієнтація на клієнтів; вміння вести переговори; гнучкість розуму (когнітивна гнучкість — вміння швидко переключатися з однієї думки на іншу). Сучасні роботодавці все частіше шукають не просто виконавців, а людей, які готові мислити нешаблонно. Працівник майбутнього повинен бачити «крізь час» і втілювати в життя ідеї, які до нього ніхто не пропонував. Звичайно, пам'ятаючи при цьому про технологічну грамотності та емоційний інтелект. Останній потрібен для того, щоб не тільки розуміти емоції,

наміри і мотивацію людей, а й вміти направити їх в належне русло [1].

На рис. 2 представлена узгодженість навчальних дисциплін і сформованих компетентностей освітньо-професійної програми підготовки підприємців і рекомендацій європейських експертів. Слід зазначити, що такі дисципліни як «Соціальна відповідальність» і «Соціальне підприємництво» спрямовані на формування здатності свідомо і соціально відповідально діяти на основі етичних міркувань і принципів академічної доброчесності; «Креативна економіка і підпри-

ємництво», «Грантрайтинг», «Організація стартапів» — здатності генерувати нові ідеї (креативність), до адаптації і дії в новій ситуації, бути критичним і самокритичним, до ініціювання та реалізації інноваційних проектів у підприємницькій, торгової і біржовий діяльності, «Організаційний розвиток» — здатності розробляти і реалізовувати стратегію розвитку підприємницьких структур. Саме зазначені компетентності необхідні сучасним фахівцям у сфері малого і середнього бізнесу для ведення успішної підприємницької діяльності в будь-яких сферах.

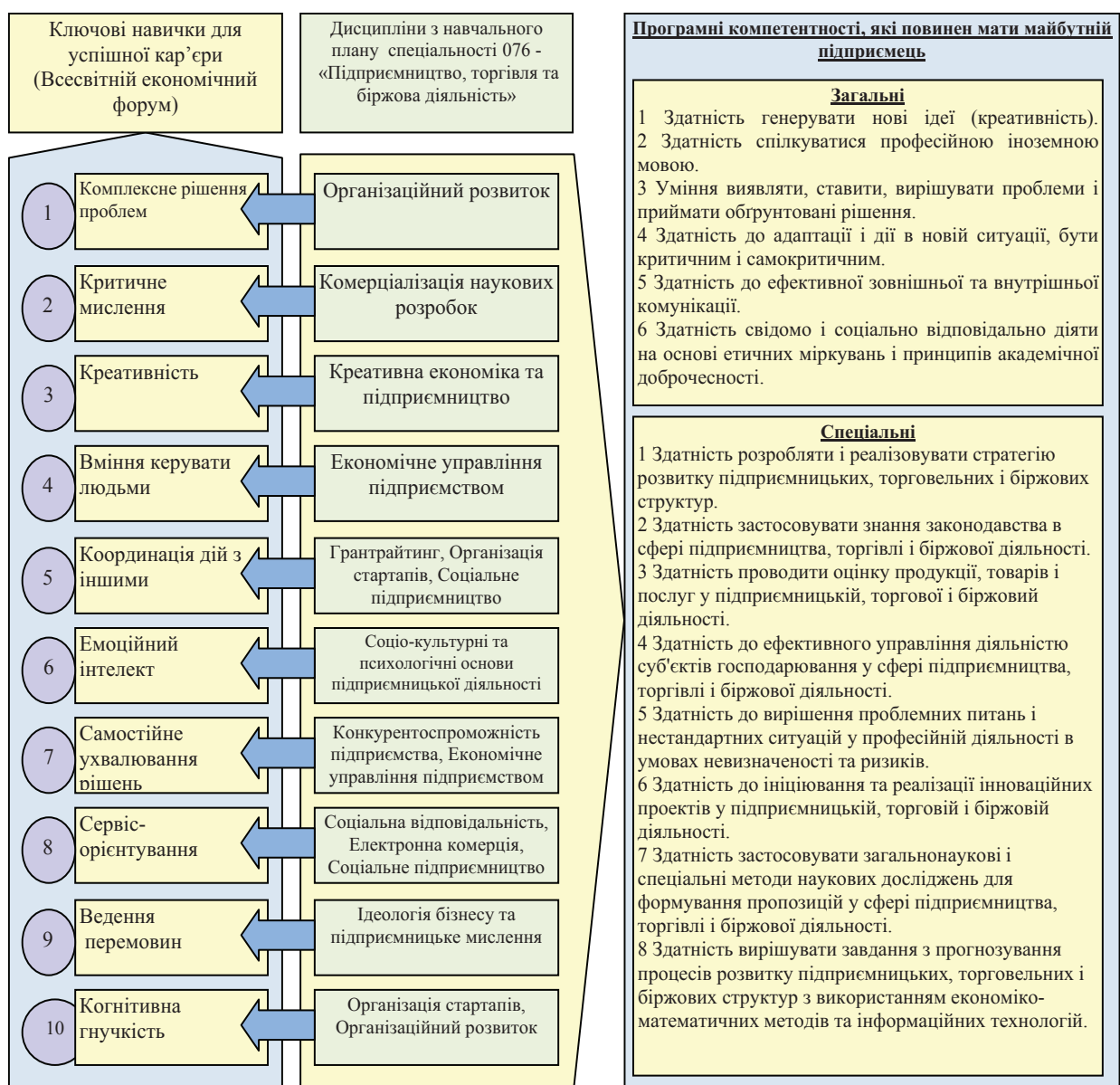

Рис. 2. Відповідність навчальних дисциплін і сформованих компетентностей майбутніх підприємців рекомендаціям європейських експертів

Крім описаних компетентностей, велике значення має гендерне виховання, формування глобального мислення, навички орієнтації в цифровому світі. Важливість гендерного виховання ґрунтується на тому, що сьогодні в Україні власники 35 % українських компаній — це жінки, а частка жінок-керівників в цілому складає 30 %. Про це повідомляє платформа для роботи з відкритими даними Opendatabot. У той же час, більшість жінок працюють як фізичні особи-підприємці. Частка жінок серед ФОП становить 44 %. Серед директорів компаній частка жінок менше — всього 30 %. Таким чином, подальше посилення гендерної рівності призведе до врівноваження присутності чоловіків і жінок в бізнес-сфері [2].

 ормування глобального мислення у майбутніх підприємців — важлива компетентність, оскільки це якісна характеристика мислення, здатного переробляти величезний обсяг інформації, людина глобального мислення виокремлює проблему цілком, у всіх її зв'язках і залежностях, незважаючи на межі охоплення, і вирішує, сприяючи подальшому соціальному та економічному розвитку.

Навик орієнтації в цифровому світі (цифрова компетентність) включає в себе інформаційну грамотність і грамотність даних, комунікацію і співпрацю, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпеку (включаючи цифрове благополуччя і компетентності, пов'язані з кібербезпекою) і рішення проблем. Без цих навичок в майбутньому, будь-яка діяльність, а тим більш підприємницька, буде неможлива.

Таким чином, формування компетентностей майбутніх підприємців має ґрунтуватися на ключових вимогах сучасного світу і трендах його подальшого розвитку. Система освіти повинна відповідати потребам здобувачів та роботодавців, а набори компетентностей мають узгоджуватися з вимогами до майбутніх спеціалістів.

Література

1. *10 навичок*, що врятують кар'єру в 2020-му. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://studway.com.ua/10-navichok>.
2. *Жінки є власниками 35% українських компаній*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://opendatabot.com/blog/175-lovely-woman-day>.
3. *Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018*. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://dystosvita.blogspot.pe/2018/01/2018.html>.
4. *Про вищу освіту*: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/1556-18>.
5. *Про освіту*: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. *Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua>.

17.04.2018

УДК 378.026.016

Використання методики ресурсно-орієнтованого навчання при викладанні дисциплін гуманітарного циклу: теоретичний аспект

Олена Солошенко,

кандидат історичних наук, доцент,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Гталий розвиток українського суспільства початку ХХІ ст. не обмежується лише політичними та соціально-економічними факторами, а охоплює всі сфери сучасного життя. Модернізація сучасного освітнього простору на шляху реформування системи освіти, її вдосконалення та підвищення якості і конкурентоспроможності випускників на ринку праці, обумовлена європейським вектором входження України до освітнього простору, процесами глобалізації та потребами у формуванні позитивних сприятливих умов для розвитку і зміцнення інтелектуального потенціалу суспільства.

Розвиток комунікаційних технологій в сучасному суспільстві відкриває нові можливості суспільного прогресу, що знаходить своє віддзеркалення, зокрема, у сфері освіти. В останні роки серед нових методів організації освітнього процесу у вишах найбільш пріоритетним є ресурсно-орієнтоване навчання.

В статті зроблена спроба на основі вже існуючого досвіду використання ресурсно-орієнтованого навчання у вишах з'ясувати можливість запровадження та особливості використання елементів даної методики при викладанні дисциплін гуманітарного циклу в сучасних технічних ЗВО.

Важливо зазначити, що науковці неодноразово зверталися до особливостей ви-

кладання, зміни ролі та призначення гуманітарних курсів у сучасному освітньому процесі, до аналізу нових інноваційних методик у закладах вищої освіти та до інших нагальних питань щодо вдосконалення парадигми української освіти ХХІ ст. [1]. Між тим, проблема запровадження та використання ресурсно-орієнтованого навчання не знаходила всебічного та послідовного вивчення.

Саме ресурсно-орієнтоване навчання, як сучасна та перспективна методика, її теоретичні підґрунтя, вивчення досвіду її запровадження в українських вишах, особливості використання в межах різних навчальних дисциплін в останні роки неодноразово привертала увагу педагогів — науковців. Так, з застосуванням напрацьованого досвіду створено змістовний методичний портал з широкого кола питань ресурсно-орієнтоване навчання, в якому представлений контент щодо електронних та відеоресурсів, методичних порад, наукових розробок тощо [10].

Грунтовні дослідження різноманітних форм використання ресурсно-орієнтованого навчання представлено в наукових доробках доктора педагогічних наук Кононець Н.В. [4,5].

Актуальність та нагальність використання даної методики підтверджується вивченням досвіду її використання, який

неодноразово обговорювався на науково-практичних конференціях [6 — 8]. За результатами роботи наукових форумів видано збірки доповідей, тематика яких охоплювала широке коло питань в межах відповідної проблематики. Проте, в більшості досліджень аналізується впровадження ресурсно-орієнтованого навчання при викладанні не гуманітарних дисциплін (медицина, фармакологія, мовознавчі, комп'ютерні та точні науки, менеджмент тощо). Досвід використання РОН при вивченні правових, мовознавчих та інших курсів гуманітарних дисциплін викладено епізодично.

Важливість використання сучасних методик при підготовці фахівців пов'язана з тим, що освіта визнана однією з провідних галузей розвитку українського суспільства початку ХХІ ст. В Законі України «Про освіту» зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства [3].

Саме тому, до освіти висуваються нові вимоги, які відбивають актуальні тенденції та задовольняють потреби сьогодення. На сучасному етапі створення міцної бази теоретичних знань, в тому числі і гуманітарних, майбутніх фахівців, формування їх компетентностей — одне із провідних завдань освітнього процесу.

На особливу увагу заслуговує проблема модернізації вищої освіти, забе-

зпечення науково обґрунтованих змін у стратегіях і структурі освітньої галузі в цілому, пошук нового змісту, методів, форм навчання і технологій реалізації цих змін при підготовці майбутніх фахівців. Система освіти в контексті інформатизації за останні роки зазнає істотних змін у зв'язку з розвитком і практичним використанням нових інформаційно-комунікаційних технологій: практика електронного та ресурсно-орієнтованого навчання [10].

Інформатизація суспільства — це перспективний шлях до економічного, соціального та освітнього розвитку держави. Інформатизація освіти спрямовується на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та комп'ютерного тестування, що надає можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог [6, с.36].

Гаме тому методика організації освітнього процесу в сучасних ЗВО постійно вдосконалюється у відповідності до вимог часу. Зміни парадигми освіти на шляху використання сучасних інформаційних технологій, активного залучення студентів до освітнього процесу, набуття ними знань шляхом самоосвіти, пов'язані із поширенням методики ресурсно-орієнтованого навчання.

Ресурсно-орієнтоване навчання (РОН) — це комплекс форм, методів та засобів навчання, націлених на цілісний підхід до організації навчального процесу, який зорієнтований не тільки на засвоєння знань і набуття навичок, але і на тренінг здібностей самостійного й активного перетворення інформаційного середовища шляхом пошуку і практичного застосування інформаційних ресурсів [5, с. 76].

Методика РОН є максимально результативною в межах організації самостійної роботи студентів. У відповідності до статті 50 Закону України «Про вищу освіту» серед провідних форм та видів навчальних занять провідне місце займає самостійна робота студентів [2]. Відомо, що на су-

часному етапі організація самостійної роботи студентів вимагає інноваційних підходів, теоретичним підґрунтям яких має бути особисто орієнтована освіта, яка вимагає від студентів високої самоорганізації, володіння способами і методами здобуття знань.

В процесі викладання навчального матеріалу засвоюється 15 % інформації, що сприймається на слух. Одночасне використання аудіо- і відеоінформації підвищує засвоєння до 40 — 50 %. Якщо навчальний матеріал опрацьовується власноручно, самостійно (індивідуально) виконується завдання від його постановки до аналізу отриманих результатів, то засвоюється не менше 90 % інформації. Саме тому вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навиків самостійної творчої роботи [6, с.41].

Існують різні види самостійної роботи з гуманітарних дисциплін — опрацювання лекційних матеріалів, підготовка до семінарів, заліків, іспитів, виконання рефератів, теоретичних та дослідницьких завдань, доповідей, проектів тощо. Самостійна робота сприяє поглибленню і розширенню знань; формуванню інтересу до пізнавальної діяльності; оволодінню прийомами процесу пізнання; розвитку пізнавальних здібностей тощо. Адаптація технології ресурсно-орієнтованого навчання до студентів має відбуватися шляхом пошуку ефективного методу їх стимулювання до активної діяльності, самостійної роботи [8, с.143].

У контексті ресурсно-орієнтованого навчання викладач, визначаючи студентам тему для самостійного опрацювання, одночасно орієнтує на використання інформаційних ресурсів, на паперових (підручники, посібники, наукові журнали, збірники) та електронних носіях.

Використання методики РОН при вивченні навчальних дисциплін гуманітарного циклу відкриває широкі можливості щодо ознайомлення студентів із сучасни-

ми та новітніми матеріалами історичних, політологічних, культурологічних та інших напрямків гуманітарних досліджень, вивчення актуальних теоретичних матеріалів, використання методик наукових досліджень «заочної» участі у наукових дискусіях тощо.

Основою запровадження елементів ресурсно-орієнтованого навчання при вивченні дисциплін гуманітарного циклу в сучасному технічному університеті повинні стати його інформаційні ресурси: бібліотека, електронні навчальні ресурси, сайти кафедр та інформаційні ресурси Інтернету. Слід зауважити, що при використанні РОН роль викладача-консультанта зростає. Він повинен навчити студента вчитися і будувати знання, оскільки відповідальність за своє навчання перекладається на студента. Викладач виступає у ролі консультанта та «контролера» рівня та якості самостійно набутих знань. Проте, студент отримує великі можливості щодо проявів творчого відношення до процесу набуття знань, прояву своєї індивідуальності, нестандартності, духовному та інтелектуальному розвитку.

 особливе значення набувають електронні підручники. Електронний навчальний ресурс (різновид електронного освітнього ресурсу) — навчальні матеріали в електронній формі, які призначені для вивчення певної дисципліни. До них відносяться: електронні підручники й посібники, електронні навчально-методичні комплекси тощо. Електронний посібник полегшує процес опрацювання теоретичного матеріалу і виконання практичних завдань, зокрема при організації самостійної роботи студентів. Так, він може доповнювати традиційний підручник завдяки поданню навчального матеріалу в іншому вигляді — за допомогою акцентів на ключових поняттях, тез та опорних схем, унаслідок застосування інтерактивних завдань, великої кількості мультимедійного ілюстративного матеріалу тощо [8, с. 324-325].

Зауважимо, що електронні підручники, а також навчально-методичні ма-

теріали є важливим ресурсом та джерелом інформації в межах використання РОН. Мережа Інтернет створила великі можливості для самостійного вивчення гуманітарних дисциплін. Варто зупинити увагу на Інтернет-ресурсах, які можна рекомендувати студентам при вивченні, наприклад, історії України. Успішне використання веб-сайтов вимагає користувачів, по-перше, знання загальної структури і механізмів роботи всесвітньої інформаційної мережі, по-друге, вдалого складання запитів до пошукових систем і баз даних, по-третє, навичок критичної оцінки ресурсів історичної тематики. Інтернет-ресурси української історії поділяються на офіційні та неофіційні. Історичну тематику від імені держави подають офіційні веб-сайти (Інтернет-ресурси органів державної влади в Україні; державних академічних науково-дослідних установ; закладів вищої освіти МОН). Електронні версії окремих архівних документів з історії України містить веб-портал Державного комітету архівів України (Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/>). Текстові, аудіовізуальні матеріали, електронні проекти, переважно з історії української державності ХХ ст., можна знайти у розділах порталу Українського інституту національної пам'яті (УІНП) (Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/>). Історіографічні матеріали, джерела вітчизняної історії різних хронологічних періодів та проблематики містяться на сайті Інституту історії України НАН України (Режим доступу: <http://history.org.ua/uk>). Зокрема, на сайті розміщено 7 томів «Енциклопедії історії України» у PDF формат.

Неофіційні українські веб-сайти історичного спрямування не представляють державні інституції і поділяються на дві підгрупи: веб-ресурси загальної історичної проблематики та тематичні історичні веб-сайти. Створено сайт про історію України ЛІКБЕЗ, мета якого — стати надійним джерелом для отримання компетентної історичної інформації, щоб сформуванню свою позицію і мати

можливість її обґрунтувати (режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2014/09/9/144583/>). Інтернет-ресурси загальної історичної проблематики — це окремі сайти, у тому числі персональні, електронна енциклопедія «Вікіпедія», он-лайн-бібліотеки тощо [9, с. 107].

В мережі Інтернет студенти можуть ознайомитися із матеріалами електронних конференцій, віртуальних семінарів і форумів, періодичними науковими електронними виданнями, персональними Веб-сторінками провідних учених і Веб-сайтами наукових центрів. Це дозволить студентам прийняти віртуальну участь у наукових форумах, сформувати власну точку зору по актуальним питанням історії. Зауважимо, що перш ніж залучати студента до самостійної роботи з елементами РОН, варто провести не тільки консультації, а і аудиторні заняття у інтерактивних формах. Такими, наприклад, можуть стати добре відомі лекції-презентації, які забезпечують наочність лекційного матеріалу. Цей метод дозволяє супроводжувати навчальний процес структурно-логічними схемами, слайдами на кожному етапі лекції, використовувати короткі відеофільми за темою лекції, що забезпечує наочне, більш глибоке сприйняття матеріалу по темі лекції, сприяє його кращому засвоєнню. Доцільно звернутися і до упереджувачих інтерактивних лекцій — напередодні студенти знайомляться з матеріалами лекції, що дає їм змогу під час лекції краще орієнтуватись в матеріалі та взаємодіяти з викладачем. Перевагами такої лекції є можливість опрацювання великого масиву інформації, налагодження оперативного зворотного зв'язку зі студентами, активізація їх мислення. Така лекція дозволяє поєднати керуючу роль викладача з високою активністю студентів та сприяє більш глибокому та систематизованому отриманню знань за темою.

Залучення студентів у процес читання лекції зробить лекцію більш цікавою, живою, сприяє об'єднанню студента та

викладача. Такі лекції добре зарекомендували себе у групах з невеликою кількістю студентів [8, с.171-172].

Перевірити результати самоосвіти студентів з використанням РОН доцільно на практичних заняттях у дискусійній формі, наприклад дебатів, — це обговорення, побудоване на основі заздалегідь підготовлених і зафіксованих виступів представників двох протилежних за позицією груп. Завдання учасників — висунути свої аргументи «за» і «проти» і в такий спосіб переконати решту учасників. Інший вид дискусії — круглий стіл — відбувається бесіда невеликої групи (не більше 5 чоловік), які на рівних обговорюють визначене питання, спілкуються як один з одним, так і з рештою студентів, що складають аудиторію круглого столу. Наприклад: «Чи актуально є громадянська непокора в сучасному суспільстві?» [7, с. 199].

Зауважимо, що гуманітарні дисципліни мають великий інформативний потенціал при використанні ресурсно-орієнтованого навчання для результативної організації самостійної роботи студентів. Методичні рекомендації, консультації та допомога викладачів забезпечать якісну самоосвіту студентів.

Таким чином, використання методики ресурсно-орієнтованого навчання у закладах вищої освіти, зокрема при вивченні навчальних дисциплін гуманітарного циклу, сприяє формуванню та закріпленню у студентів навичок пошуку, збору, аналізу та інтерпретації інформації для досягнення навчальної мети. Таке навчання передбачає не просто отримання знань, а творче ставлення до них, сприяє формуванню і вихованню освіченого, творчого, компетентного та професійно-здібного фахівця.

Література

1. *Бистрова Ю. В.* Інноваційні методи навчання у вищій школі України // *Право та інноваційне суспільство.* —

2015. — № 1 (4); *Грицак Я.* Як викладати історію України після 1991 року // *Укр. іст. дидактика. Міжнар. діалог (фахівці різних країн про сучасний український підручник з історії)* : зб. наук. ст. — К. : Генеза, 2000.; *Ігнатюк О.А.* Потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу у випереджальній фаховій підготовці студентів в умовах технічного університету [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2011_15/files/P1511_53.pdf.; *Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції* : монографія / *Б.А. Воронкова, М.А. Дебич, Н.М. Дем'яненко, Н.О. Дівінська та ін.* ; за заг. ред. *Г.В. Онкович.* — К., 2014. — 326 с.

2. *Закон України «Про вищу освіту»* від 1 липня 2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2235/list/1/>.

3. *Закон України «Про освіту»* // *Відомості Верховної Ради.* — 2017. — № 38-39, ст. 380.

4. *Кононець Н. В.* Веб-сайт як інформаційний ресурс навчального закладу — крок до якісної освіти // *Комп'ютер у школі та сім'ї.* — 2016. — № 1(129). — С. 21–26.; *Кононець Н. В.* Реалізація принципу науковості у процесі створення електронного підручника як засобу ресурсно-орієнтованого навчання // *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка.* — Луганськ, 2013. — № 5 (264). — С. 28–35.; *Кононець Н. В.* Візуальне читання як ефективний метод ресурсно-орієнтованого навчання студентів у вищій школі // *Імідж сучасного педагога.* — 2017. -№1/1(172). — С. 23–26.

5. *Кононець Н. В.* Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання // *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. — Полтава, 2012. — Вип. 54. — С. 76–80.

6. *Матеріали* Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції «Ресурсно-орієнтоване навчання у вищій школі: проблеми, досвід, перспективи» / *Н. В. Кононець,*

В. О. Балюк. — Полтава : АКУП ПДАА, 2016. — 365 с.

7. *Матеріали* Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка» / укл. Н. В. Кононець, В. О. Балюк. — Полтава : АКУП ПДАА, 2017. — 310 с.

8. *Матеріали II* Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції «Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка» / укл. Н. В. Кононець,

В. О. Балюк. — Полтава : КУЕП ПДАА, 2018. — 418 с.

9. *Мина Ж. В., Пелещишин А. М.* Інтернет-ресурси історії України в глобальній комп'ютерній мережі: інформаційне наповнення // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Держава та армія. — 2014. — № 809. — С. 104-109.

10. *Ресурсно-орієнтоване навчання.* Методичний портал. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://rb13.webnode.com.ua/>.

17.04.2018

УДК 675.1

Патріотичне та духовно-моральне виховання студентської молоді на сучасному етапі реформування системи освіти

Ольга Кошкіна,

доцент,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Згідно із Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді (травень 2015 р.), а також Указів Президента України «Про День Гідності та Свободи», «Про День Соборності України», «Про День захисника України», Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затвердженої Указом Президента України, викладання соціально-гуманітарних дисциплін у технічному виші займає важливе місце і виконує складну виховну функцію направлення і кореляції зростання особистості молодої людини, а також функцію допомоги з подолання вузького технократичного мислення і допомоги щодо сприйняття світу в його різноманітті, а також допомоги щодо розкриття особистісної багатогранності студента.

Завдання, які стоять перед викладачами комплексу суспільно-гуманітарних дисциплін у технічному виші, виявляються дуже актуальними в тій соціокультурній ситуації, що склалася.

По-перше, наявним виявився процес розпаду традиційних цінностей минулого періоду історичного розвитку суспільства, який яскраво і найчастіше проявляється у конфлікті поколінь, тріумфі антикультури під виглядом масової культури та контркультурних форм. Якщо раніше культура передавалася від покоління до покоління тими же шляхами, якими передавалися стереотипи поведінки та

навіть професії — від батьків до дітей, найчастіше як своєрідний спадок, то сьогодні демонструє нам кризу у процесі соціокультурної трансляції — цей зв'язок порушений, безперервність цього процесу порушена. Все це посилюється протиріччями у процесах фізіологічного та соціального дорослішання сучасної молоді, коли процес дитинства особистості затягується до майже 25-27 років, а процес фізіологічної зрілості настає значно раніше.

тже, в цих умовах ми стикнулися із проблемою деградації суспільства із розірваними зв'язками між поколіннями, розірваною трансляцією культури, розірваним інтервалом у віці між дитинством і зрілістю і втратою традиційних культурних цінностей на фоні перемоги антикультурних форм. В цих умовах не залишається нічого іншого, як впроваджувати культуру, причому це повинен бути процес навчання культурі, на зразок навчання письму, читанню або ремеслу.

По-друге, сьогодні демонструє наявність стресового накопичення інформаційного об'єму, що призводить до емоційного, психологічного, перевантаження, але не призводить до інформованості, накопиченню знань, духовному зростанню особистості. Натомість зростає конфліктність у суспільстві — політична, соціальна, психологічна, ментальна, національна. Суспільство втрачає традиційну модель,

але не придбало альтернативної моделі, яка б була в змозі забезпечити подолання цих криз.

Те ж саме відбувається і у освітньому процесі — накопичуються великі і хаотичні об'єми інформації, навантаження лягає здебільшого на раціональні галузі в освітніх програмах, формуючи перекося між рівнями та формами розвитку розуму та почуттів.

Отже, в цих умовах перед циклом соціально-гуманітарних дисциплін у технічному виші постає дуже складне завдання зберегти цілісність особистості та навіть здоров'я молодої людини.

Важлива роль соціально-гуманітарних дисциплін у технічному виші зумовлюється широким колом питань, які охоплюють ці дисципліни — це, перш за все, антропологічні знання — історичні, соціологічні, політичні, культурні, філософські, правові, етнологічні, національні. Тому цінність і важливість виховної складової в освітньому процесі у технічному вузі буде сприйматися всіма учасниками освітньої діяльності не просто природною, а вкрай необхідною частиною нашої роботи.

Завдання вищої освіти сьогодні не можуть бути здійснені ефективно без такої складової, як національне і патріотичне виховання. В цьому аспекті важливою складовою є особливості та склад патріотичного виховання, а також шляхи становлення та розвитку духовно-морального потенціалу, критерії рівня оцінки та самооцінки шляхетності та вихованості молодої людини, а також роль і місце дисциплін суспільно-гуманітарного циклу у процесі формування громадянської позиції студента. І в цьому сенсі на цикл суспільно-гуманітарних дисциплін покладається велика відповідальність, тому що саме ці дисципліни досліджують такі важливі поняття, як народ, історична національна самосвідомість, ідеологія та ін.

Наприклад, такі суспільно-гуманітарні дисципліни, як «Історія України», «Історія української культури» зазвичай не є суто історією та культурою українсь-

кого етносу, а є також історією та культурою людських спільнот, які поступово об'єдналися в суверенну національну державу шляхом самоорганізації суспільства.

Виховання почуття патріотизму у студентів — процес складний та тривалий. Любов до близьких людей, до свого університету, рідного міста та до рідної країни має велике значення в становленні особистості студента. Знайомство студентів із рідним краєм, із історико-культурними, національними, географічними, природними особливостями формують такі риси характеру молодих людей, які допоможуть їм стати патріотами і громадянами своєї країни. Ці завдання вирішуються у ході різноманітних форм діяльності: не тільки в ході навчального процесу у виші, а й на роботі, вдома, оскільки вони виховують не тільки патріотичні почуття молодої людини, а також формують її взаємовідносини із дорослими та однолітками.

Патріотизм в Україні традиційно завжди мав духовні корені, насичені православною вірою, яка нас учить любити Вітчизну свою, як рідну мати, а якщо треба буде, то захищати її до останньої краплі крові. Церква завжди причисляла воїнів, що захищали Батьківщину ціною власного життя, до сану мучеників і святих. Тому такі поняття як духовність і культура виявляються основою патріотичного виховання.

Духовність — це такі складові особистості, які виражені у вигляді духовних, моральних та культурних цінностей і традицій. Поеднання духовності з індивідуальною свідомістю називається совістю. Зміцнення духовності здійснюється в процесі життєдіяльності. В умовах ідеологічного вакууму завжди спостерігається криза духовності як криза довіри і розбрату суспільства.

Культура — це сукупність створених людиною матеріальних та духовних цінностей, в тому числі набір правил (часто неформальних), стереотипів і норм поведінки, результатів творчості, притаманних суспільству.

Духовність характеризується такими високими моральними якостями, з якими згодні всі люди, якими б індивідуальними особливостями вони не були наділені, це такі взаємовідносини між людьми, що ціняться в будь-якому суспільстві, і споконвіку проявляються в милосерді, співпереживанні, взаємодопомозі, повазі, любові до ближнього. Духовність дає такий стан особистості, який виражається в поєднанні особистого і спільного, дає відчуття стійкості і єдності з навколишнім світом, природою, людьми.

Шобудова державних відносин, їх усвідомлення повинно відбуватися тільки через призму духовно-історичних традицій, прийнятних для всіх його громадян. Цей синтез повинен стати контуром української національної ідеї, яка виражає систему цінностей для об'єднання всього народу, але при цьому не ігнорувати традиції регіонів, держави, які встановлювались споконвічно. Метою формування і розвитку патріотичних якостей громадян України повинно стати поетапне досягнення такого духовного і культурного рівня стану українського суспільства, яке забезпечить повне виконання всіх завдань мирного існування і реформування країни. У практичному руслі це означає відродження системи патріотичного виховання зі всіма її компонентами: історико-патріотичним, героїко-патріотичним та військово-патріотичним, при цьому кожний з компонентів вирішує специфічні завдання:

— історико-патріотичний компонент передбачає виховання гордості за свій народ, наслідування його трудових і культурних традицій, формування поваги до законності і Конституції, дітей до батьків, громадян до Батьківщини;

— героїко-патріотичний компонент передбачає формування готовності відстоювати цінності своєї країни, маючи на увазі також і подвиг повсякденної праці;

— військово-патріотичний компонент передбачає підготовку до військової служби, наслідування традиціям Збройних Сил України;

Змістовною стороною завдань є:

— формування високих духовно-моральних принципів та громадянської відповідальності, відданості своїй Вітчизні;

— формування військово-патріотичних якостей і свідомості молоді на основі культурних цінностей, славних трудових і бойових традицій народу;

— формування здорового способу життя підлітків і молоді, профілактика алкоголізму, правопорушень і бездоглядності;

— визначення власних ціннісних орієнтацій, відношення до своїх традицій і культури, минулого і майбутнього — все це стає не абстрактною теорією, а нагальною проблемою сьогодення;

Отже, актуальність проблеми виховання патріотизму в умовах сучасного суспільства визначається наступними основними причинами:

— розширення несприятливого середовища соціального простору, яке має негативний вплив на свідомість і почуття студентів;

— руйнування традиційних цінностей, спадкоємності поколінь;

— загострення суспільних протиріч;

— дослідження та аналіз духовно-моральної та суспільно-громадянської зрілості студентів;

— дослідження нормативно-правової, методичної та навчальної літератури по цій проблематиці.

Шроявлення патріотизму і саме патріотичне виховання мають свої особливості на кожному етапі дорослішання людини. По відношенню до студента патріотизм визначається як його потреба брати участь у всіх справах на користь до оточуючих його людей, до представників живої природи, а також наявністю у молодій людини таких якостей, як можливість виразити своє співчуття, наявністю почуття своєї особистої гідності, осмислення себе частиною оточуючого світу.

Якщо молода людина здатна усвідомлювати такі речі, вона має можливість змінювати цей світ на найкраще. Бути

корисною, мати любов і шану до своєї країни, і здійснювати все це на практиці, у реальних справах.

Зміст процесу патріотичного виховання має розкриватися у такий спосіб, як:

— заохочення студентів до культурної спадщини, свят, традицій, народного мистецтва, усної народної творчості, музичного фольклору;

— ознайомлення з родиною, її історією, її членами, родичами, пращурами, родоводом, родинними традиціями; з містом, селом, їх історією, традиціями, відомими мешканцями, пам'ятками;

— організація творчої продуктивності у діяльності студентів, коли студент має прихильність до певної діяльності, як, наприклад, турбота про людей, про рослини або тварин.

На сучасному етапі процес патріотичного виховання може бути реалізованим у сукупності тендерного, ціннісного, гуманістичного та культурологічного аспектів виховання.

Система освіти поки що знаходиться у процесі реформування. Тому залишаються невирішені проблеми. До них можна віднести проблему духовно-морального виховання молоді. Постановка цієї проблеми пов'язана із різким падінням духовного здоров'я суспільства. Причини духовної стагнації полягають в процесах зміни ідеологічних орієнтацій, в появі духовного вакуума (це пов'язане із проникненням західної комерційної культури, культу насильства, егоїзму, порнографії і т. і.). Бездуховність, низька мораль, а також грубість, преступність, наркоманія, алкоголізм та інші пороки нашого часу — все це руйнує суспільство та державу.

Під поняттям «духовність» розуміється стан людської самосвідомості, яка має своє проявлення в думках, словах і діях. Духовна культура має деякі важливі риси, що відрізняють її від інших галузей культури: по-перше, вона не утилітарна, тобто духовна культура за своєю сутністю безкорисна. Її сутність полягає у таких значеннях, як «радість духу», тобто

краса, знання, мудрість. Вона потрібна людям сама собою, а не заради вирішення будь-яких зовнішніх утилітарних завдань; по-друге, духовна культура надає людині найбільшу свободу творчості у порівнянні з іншими галузями культури, ця свобода творчості проявляється вже в стародавніх міфах, не кажучи вже про безмежний простір для творчості, який дає мистецтво; по-третє, світ духовної культури демонструє собою незрівняний духовний світ, який створений силою людської думки.

Треба зазначити, що на сучасному етапі реформування системи освіти розробка державної програми духовно-морального виховання ще потребує свого вдосконалення, хоча узагальнення історичного досвіду та аналіз сучасного життя суспільства дає можливість знайти шляхи і засоби відтворення процесу виховання у його різноманітних формах.

Нестабільність економічної сфери, соціальна диференціація суспільства, девальвація духовних цінностей мали негативний вплив на суспільну свідомість більшості людей, в першу чергу, молоді. У широкому сенсі духовно-моральне виховання — це інтегральний, стратегічний, інтелектуальний ресурс суспільства и всієї держави. Ця складова системи виховання формується переважно впливом на свідомість і впливає на зовнішню поведінку людини, на її відношення до світу природи і людей, при цьому відображуючи ціннісні орієнтації особистості.

Треба підкреслити, що становлення і розвиток духовно-морального потенціалу реалізуються наступними шляхами:

— заохочення студентів до цінностей культури, мистецтва, музики, театру, а також до різноманітних видам творчої діяльності;

— розвитку образної та емоційної сфери молоді людини у повсякденному житті;

— створення внутрішньо особистісного, міжособистісного психологічного комфорту;

— оцінки та самооцінки рівня знань, навичок та вмінь, які будуть отримані студентом в процесі навчання.

Виховний потенціал навчальних дисциплін суспільно-гуманітарного циклу є достатньо великим з точки зору їх значущості для формування громадянської культури студентів. Навчальні дисципліни суспільно-гуманітарного циклу формують єдину сукупність світоглядних, ціннісних, духовних та організаційно-діяльних ресурсів для аудиторної та поза аудиторної роботи. Ці навчальні дисципліни формують громадянську культуру студентів, допомагають виховувати такі якості особистості, як патріотизм, толерантність, громадянськість та інші, які є необхідними для адаптації молодої людини в сучасному суспільному житті.

 крім цього, в процесі освоєння дисциплін суспільно-гуманітарного циклу, вивчаючи та здобуваючи знання про людину, її відносини із природою, суспільством студенти отримують також духовні цінності, ціннісні орієнтації та моральні позиції. Наприклад, викладачі кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Харківського національного університету будівництва та архітектури постійно шукають шляхи поєднання навчально-пізнавального процесу із процесом виховання шляхом підбору певної літератури та інших матеріалів про пам'ятки історії та культури України, надбання українського народу в різноманітних галузях знань, науки, техніки, спорту та ін., про відомих людей нашої історії та культури.

Якими можуть бути критерії рівня оцінки та самооцінки духовно-моральної шляхетності у молодої людини? Визначимо ці критерії:

- наявність наукового світогляду;
- наявність почуття внутрішньої свободи, що являє собою гармонію із внутрішнім світом людини, природою та суспільством;
- прагнення до самореалізації;
- успішність провідної навчальної діяльності;
- адекватність самооцінки.

Людина приходиться до цього світу і не має у своїй власності багатства ні в духовно-моральному сенсі, ані в культурному. Тому потрібен зовнішній вплив з боку батьків, викладачів, всього навчально-виховного середовища вищу задля прилучення молодої людини до надбань світового культурного та духовно-морального факторів.

Молода людина поступає до вчнз у достатньо дорослому стані у моральному відношенні із властивими переконаннями та якісними характеристиками, які сформувалися під впливом родини, дошкільних установ та ін. Сучасна молода людина відчуває на себе потужний вплив засобів мас-медіа, світу мистецтва, масової культури. Таким чином, вчнз підключається до виховання студента вже після інших впливів.

Завдання виховання національної інтелігенції, яке виконує саме вища школа, а також сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти — ці завдання повинні виконуватися вищими навчальними закладами на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців за умов комплексного підходу і залученням до цієї роботи всього професорсько-викладацького складу вчнз, адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді.

Таким чином, в сучасних умовах стресового емоційного, психологічного, перевантаження навчальні дисципліни суспільно-гуманітарного циклу мають вирішувати велике коло нагальних проблем, пов'язаних із духовно-моральними аспектами життєдіяльності молодої людини задля вирішення питання збереження цілісності особистості та її духовного зростання. Це неможливо реалізувати на практиці без запровадження в освітньо-виховних закладах нової та удосконалення існуючих парадигм патріотичного та духовно-морального виховання, що здійснюється саме у процесі викладання навчальних дисциплін суспільно-гуманітарного циклу.

 тже, зауважимо, що освітня й виховна діяльність навчального закладу повинні бути у тісному взаємозв'язку, доповнюючи і збагачуючи одна одну. Оновлення змісту загально-освітніх, суспільно-гуманітарних дисциплін повинно бути підпорядковано меті формування національної самосвідомості, патріотизму, правової і економічної грамотності, соціальної активності, загальної культури особистості, що базується на надбаннях української та світової історії і культури.

Література

1. *Болтівець С.І.* Українські виховні ідеали і моральні норми психічної самоорганізації особистості // Педагогічний процес: теорія і практика. — Науковий світ. — К., 2013. — Вип. 2
2. *Варзар І.М.* Політична етнологія як наука. К., 2004. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uk.x-pdf.ru/5politologiya/index.php>
3. *Винниченко В.* Відродження нації. К., 1994. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.library.kr.ua/bibliograph/vunuch.html>
4. *Грушевський М.С.* Хто такі українці і чого вони хочуть. К., 1991. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.pseudology.org/Eneida/Grushevski_XhoTakiUrhainci2.pdf
5. *Дрінь О.* Теоретико-методологічні засади типологізації етносоціополітичної ситуації як явища сучасності. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vlu_fps/2011_2/drin.htm
6. *Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості* : монографія. — К. : Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2011. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ipiend.gov.ua/img/monograph/file/etnopolitic_site_135.pdf
7. *Казміренко В.П.* Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молодшої людини до навчання у внз та майбутньої професії // Практична психологія та соціальна робота. — 2004. — №6. — С.76-78.
8. *Калакура Я.С.* Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. — К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. — 496 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ipiend.gov.ua/img/monograph/file/rafalskyi_kultura_192.pdf
9. *Лантєва Г.Р.* Теоретичні підходи до проблеми духовної самореалізації особистості у сучасній психології // Практична психологія та соціальна робота : науково-практичний та освітньо-методичний журнал. — 2013. — № 10. — С. 16-19.
10. *Лучинкіна А.І.* Аналіз мотиваційної складової інтернет-соціалізації // Практична психологія та соціальна робота. — 2014. — № 9. — С. 1-4.
11. *Ліщинська О.А.* Мотиваційно-динамічний каркас особистості // Практична психологія та соціальна робота. — 2014. — № 8. — С. 1-4
12. *Психофізіологічне забезпечення становлення фахівця у професіях типу «людина — людина»: монографія* / [О. М. Кокун, І. В. Болотнікова, С. І. Болтівець та ін.] ; за ред. О. М. Кокун ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. — К. : Ін-т психології ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — 265 с.
13. *Традиційна культура в умовах глобалізації: культурна ідентифікація та інформаційне суспільство* // Матеріали наук.-практ. конф., 18-19 травня 2012 року. Харків, 2012. — 141 с. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.cultura.kh.ua/images/stories/document/sbornik.pdf>
14. *Фіцула М.М.* Педагогіка вищої школи. — К. : Академвидав, 2010.
15. *Шевченко, Н. Ф. , Шевчук М.З.* Практикум з розвитку духовного потенціалу молоді // Практична психологія та соціальна робота. — 2014. — № 4. — С. 62-71.

17.04.2018

УДК 378.2

Креативні педагогічні технології в епоху інноваційної економіки

Володимир Бредіхін,
кандидат технічних наук, доцент,

Євгеній Гелеверя,
кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Гучасні реалії розвитку економіки в різних країнах вимагають переходу до стадії інноваційного розвитку, коли інноваційні процеси пронизують усі сфери суспільства, в тому числі й сферу освіти. Проблеми освітніх технологій, величезний досвід педагогічних інновацій, авторських шкіл і викладачів-новаторів постійно вимагають узагальнення та систематизації, що й обумовлює актуальність представленої статті.

Слід відзначити, що в економіці знань, де споживання та виробництво базуються на інтелектуальному капіталі, талант, технологія, толерантність та креативність тісно пов'язані з економічним і соціальним розвитком. Вивченню цих питань присвячені роботи Горелова Н., Литун О., Мельникова О., Білової В., Безрукова В., Белокопя О., Гуревича П., Дзвінчука Д. [1–6] та ін.

Разом з тим, питанням синтезу і удосконалення традиційних та нетрадиційних форматів-технологій передачі економічних знань присвячено недостатньо уваги. Тому мета статті полягає у дослідженні теоретичних і практичних аспектів використання креативних педагогічних технологій в епоху інноваційної економіки та розробки дієвих пропозицій щодо їх удосконалення.

Визначень поняття «педагогічна технологія» існує багато. У словарному зна-

ченні поняття «технологія» визначається як сукупність прийомів, що застосовуються у справі, майстерності, мистецтві.

Педагогічна технологія — сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу.

Найбільш прийнятним представляється таке розуміння педагогічних технологій в епоху інноваційної економіки.

Педагогічні технології — система способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує вирішення завдань виховання, навчання і розвитку особистості вихованця, а сама діяльність представлена процедурно, тобто як певна система дій: розробка та процедурне втілення компонентів педагогічного процесу у вигляді системи дій, що забезпечує гарантований результат.

Педагогічна технологія служить конкретизацією методики.

Поняття «педагогічна технологія» може бути представлене аспектами:

— *науковий*: педагогічні технології — частина педагогічної науки, вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання та проектує педагогічні процеси;

— *процесуально-описовий*: опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту,

методів і засобів для досягнення планованих результатів навчання;

— *процесуально-дієвий*: здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів.

Таким чином, педагогічна технологія функціонує як наука, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання; в якості системи способів, принципів, застосовуваних у навчанні; в якості реального процесу навчання.

В основі технологій освіти і виховання лежить ідея повної керованості навчально-виховним процесом, проектування та відтворюваності навчального і виховного циклів.

III педагогічна технологія розробляється під конкретний педагогічний задум, в основі лежить певна ідея автора. Технологічний ланцюжок педагогічних дій, операцій і комунікацій вибудовується строго відповідно до цільових установок, мають форму конкретного очікуваного результату. Органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, що містять критерії, показники та інструментарій вимірювання результатів діяльності.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговують специфічні риси педагогічних технологій:

розробка діагностично поставлених цілей навчання і виховання;

орієнтація всіх процедур на гарантоване досягнення поставлених цілей;

— оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів;

— відтворюваність педагогічних процедур.

У традиційному педагогічному процесі цілі ставляться невизначено, інструментально: «вивчити теорему», «вирішувати квадратні рівняння», «виразно читати текст», «ознайомити з принципом дії», «виробити звичку поведінки» і т.п. Ці цілі не описують результату, досягнення їх важко перевірити. У діагностично

поставленої мети описуються дії учня в термінах: знає, розуміє, застосовує, надходить та ін.

До ознак педагогічної технології слід віднести:

- *змістовність* — наявність педагогічної концепції, що має технологічну реалізацію у вигляді педагогічної моделі, алгоритму, правила;
- *керованість і ефективність* — гарантоване досягнення результату;
- *економічність* — оптимізація праці викладача;
- *відтворюваність* — можливість відтворення в широких масштабах без втрати результативності;

Розглядаючи володіння викладачем педагогічною технологією як одну з умов оптимальності та продуктивності його педагогічної діяльності, зміст педагогічної технології можна представити як сукупність педагогічних умінь і прийомів реалізації педагогічного впливу і взаємодії:

- постановка мети взаємодії;
- аналіз сформованої ситуації і формулювання педагогічних завдань;
- здійснення цілеспрямованого впливу на особистість дитини та взаємодії з нею і управління навчально-виховним процесом;
- передача досвіду мовними (вербальними) і невербальними способами;
- організація життєдіяльності дітей та виховного простору;
- пред'явлення педагогічних вимог;
- оцінка вихованця та її позитивне підкріплення;
- дозвіл виникаючих конфліктів;
- вміння керувати своєю поведінкою і реакціями.

Необхідними умовами актуалізації педагогічної технології є педагогічна техніка і психологічна саморегуляція, не останню роль відіграє педагогічна позиція.

Педагогічна позиція — *система інтелектуальних і емоційно-оцінних відносин до дитини і дитинства, педагогічної дійсності і педагогічної діяльності*. Викладач з жорсткою авторитарною позицією, швидше за все, не зможе реалізува-

ти особистісно-орієнтовані, гуманні педагогічні технології. Професійна позиція тісно пов'язана з мотивацією викладача, з усвідомленням сенсу своєї праці.

Педагогічна позиція розглядається і в інших значеннях. **Відкрита чи прихована педагогічна позиція** — ступінь прямого/непрямого керівництва діяльністю вихованців у педагогічній взаємодії. Викладачу-майстру більш властива позиція прихована, підтримуюча.

Виділяють *дистанційну* позицію — визначення духовної відстані між суб'єктами взаємодії: далеко, близько, поруч.

Рівнева позиція — схильність суб'єктів по відношенню один до одного «по вертикалі»: під, над, нарівні.

Кінстетична позиція — положення людини по відношенню до іншої у спільній діяльності: попереду, ззаду, разом.

Найбільш прийнятною можна вважати позицію: **поруч, нарівні, разом, але трохи попереду.**

Ще одне розуміння позиції педагога пов'язане з фізичним положенням педагога в освітньому просторі по відношенню до вихованців. Сюди можна віднести психологічну відкритість/закритість педагога як співрозмовника (положення рук, голови, тулуба).

Вироблення і освоєння сучасних педагогічних технологій вимагають дотримання педагогом наступних умов:

- установка педагога на інноваційні технології;
- аналіз наявних технологічних ресурсів;
- вміння проектувати (планувати) діяльність;
- вміння здійснювати цілепокладання, організацію та аналіз діяльності;
- вміння рефлексувати власний досвід;
- вміння передавати власний досвід в технологічній формі;
- здатність педагога до самовираження та професійної самореалізації;
- вміння відстежувати застарівання технології в цілому або окремих елементів і перебудовувати її.

Творчість завжди пов'язана із глобальним економічним розвитком. Тому нова модель економічного розвитку одержала назву «3Т» (Талант, Технології й Толерантність):

- технології — інвестиції в наукові дослідження та розвиток, кількість патентів на душу населення;
- талант — частка дорослих з вищою освітою та кількість працівників в креативному секторі;
- толерантність — ставлення до іммігрантів, расових, етнічних та соціальних меншостей.

На інноваційній стадії розвитку інформація й знання стають предметами та засобами праці для креативного мислення, де нові ідеї є продуктом, який має великий соціально-економічний ефект. При цьому при переході на нову стадію всі досягнення попередніх стадій зберігаються та відновлюються на більш високому рівні. Джерелами креативності є творчі люди й організації.

Сьогоднішні абітурієнти вже мають уяву, що їх чекає через п'ять-сім років, ким вони стануть після одержання диплома. Готовити майбутніх фахівців — основне завдання вищих навчальних закладів України. Сучасний світ переживає глобальну інформаційну революцію.

У цих умовах молодь повинна вміти не тільки одержувати, але й створювати нові знання. Креативне мислення, уміння переробляти знання, народжувати нові технології й інновації — от що важливо в найближчому майбутньому.

Суспільство, у якому знання стають капіталом і головним ресурсом економіки, має право пред'явити більш високі вимоги до вищої професійної освіти. Однак освітня система сьогодні слабо орієнтована на підготовку мислителів і новаторів, здатних створювати конкурентоспроможні інтелектуальні продукти відповідно до високого статусу професіонала і які забезпечують стабільний соціально-економічний розвиток країни. Ця проблема, як слідство, у тому числі має і низьку

професійну адаптацію випускників вузів на ринку праці.

Система вищої освіти орієнтована переважно лише на транслявання знань, тоді як за даними наукових досліджень ділова спроможність лише на 15 % залежить від професійних знань, а на 85 % від особистих якостей та здібностей [1].

Причина неуспіху багатьох молодих фахівців полягає у відсутності в них професійного мислення, сучасної культури, соціально обумовлених основ спілкування, навичок адаптації до швидких змін соціально-економічних умов. З боку економіки вже давно спостерігається ріст потреби в соціальній компетенції фахівців. Дослідження в області ринку праці привели до формули: сьогодні необхідний перехід від гарного фахівця до гарного співробітника. Поняття «гарний співробітник» включає спеціальну професійну підготовленість, але крім цього воно припускає наявність таких якостей, як відповідальність, уміння працювати в команді, адекватну самооцінку особистісних якостей, самостійність у прийнятті рішень, наявність професійних соціально-етичних установок, готовність до перевантажень і стресових ситуацій, уміння з них виходити. Саме ці якості останнім часом усе частіше зустрічаються серед ключових вимог до кандидатів на різні, у тому числі управлінські посади.

Креативність опирається на прикладну уяву, інтелект, винахідливість і самонавчання. Основні елементи для креативності:

- компетенція: знання, навички, досвід;
- творче мислення: гнучкість, винахідливість і наполегливість при пошуку розв'язку проблем, використання методів креативного мислення;
- мотивація: внутрішня — особиста зацікавленість у розв'язку проблеми, прагнення до самореалізації й застосуванню своїх знань, і зовнішня — матеріальні заохочення й просування по службі. При цьому для

креативності більш важливу роль відіграє внутрішня мотивація.

Для розвитку креативних форм індивідуального економічного мислення необхідно здійснити стратегічний перехід від «ретрансляційної» до «інноваційної» спрямованості навчання.

Основні принципи інноваційного навчання:

- формувати навички логічного висновку й самостійного формулювання визначень понять;
- вчитися виявляти значимі підстави для побудови класифікацій і типологій, самостійно будувати їх;
- формувати навички самостійного моделювання явищ і процесів;
- вчитися вирішувати нестандартні завдання, що припускають самостійний пошук додаткової інформації, вироблення нових підходів до аналізу проблемної ситуації, та сприяти розвитку системного бачення об'єкта дослідження.

У креативному навчанні найбільш комплексним і результативним методом є навчання дією, яка здійснюється у вигляді розв'язку реальних професійних завдань, аналізу й програвання конкретних ситуацій, спільної діяльності навчальної групи, самостійної роботи.

Таким чином, реалізація моделі креативного інноваційного навчання сприятиме розв'язку проблеми професійної готовності випускників вузів і дозволить підготувати потрібних на ринку праці молодих фахівців, здатних задати свій інноваційний темп у соціально-економічному розвитку України.

Традиційно протягом багатьох років робота науково-педагогічного працівника у закладах вищої освіти зводилась до таких основних функцій:

- досліджувати предмети наукового пізнання;
- бути головним джерелом навчальної інформації та головним її розпорядником;
- передавати свої знання студентам, а також виховувати у них компетентності;

- перевіряти ступінь засвоєння студентом матеріалу.

Сьогодні життя науково-педагогічного працівника виходить далеко за рамки цих функцій — він повинен засвоювати маркетингові стратегії ринків освітніх послуг, займатися профорієнтаційною роботою, сприяти розвитку іміджу університету шляхом впровадження передових методів, форматів й технологій освітнього процесу.

Персоналізація навчання, сторителінг, грамотне з'єднання оффлайн і онлайн навчання — основні, але не єдині формати, які розвиваються вже зараз в освітній діяльності кафедри економіки ХНУБА і розвиватимуться надалі. Вже давно неактуальна відмовка «немає можливості вивчити щось нове». Сучасні варіанти навчання настільки зручні, що навчитися програмуванню, маркетингу, нейромеджменту і іншим речам можна просто онлайн. Ви можете переглянути лекцію хоч в спортзалі на біговій доріжці, хоч в машині в «пробці» на дорогах. Вже доведено, що слухач краще засвоює інформацію, адаптовану під його потреби. А ось індивідуальний підхід якраз і хороший тим, що до кожного студента викладач звертається окремо. І також окремо кожен студент може в онлайн-форматі поставити питання спікеріві.

Іншим трендом в трансформації Європейських освітніх і наукових систем є сторителінг як метод навчання. Ми усі любляємо, коли про складне розповідають просто. Як це зробити? За допомогою конкретного прикладу, захоплюючої історії. У подальшому ще більше Європейська освіта буде трансформуватися в спрощення матеріалу через історії людей, приклади з фільмів або книг. Проте не усі історії є сторителінгом. Передусім, розказані історії повинні перетинатися з життєвим досвідом. При звичайному онлайн-навчанні сто чоловік не так би прагнули виконувати завдання і самостійно розби-

рати бізнес-планування. Але, коли вони бачать, що інші учасники вже виконали завдання і зробили звіт в закритій групі, це спрацьовує мотивацією. Ще одним форматом трансформації Європейських освітніх і наукових систем є навчання в неформальній обстановці. Людям просто набридають парти, класи, нехай навіть супер модернізовані, і дошка. Тому зараз у Європейських країнах лекції проходять і в коворкінгу на кріслах-мішках, і за чашкою кави, і навіть в кафе за келихом вина. Мета — створити максимально комфортні умови освіти.

Поширеним також у трансформації Європейських освітніх і наукових систем є корпоративне онлайн-навчання. Це зручно для компаній, оскільки співробітників не треба відправляти вчитися в інше місто або звільняти від роботи на період підвищення кваліфікації. Більше того, такий формат навчання дозволяє співробітникам отримувати тільки необхідні знання, пропускаючи ту інформацію, яка вже відома. Тобто, часу витрачається менше, результат вище.

Навчання з використанням креативних педагогічних технологій — це навчання, орієнтоване на розвиток творчих здібностей у студентів та закріплення в їх професійній свідомості установок на пошук інновацій, аналіз проблем і варіантів діяльності, самостійне осмислення мотиваційної дійсності, самопізнання власної індивідуальності, перетворення знань у потенціал мислення й саморозвитку. Креативність мислення в економіці вимагає впевненості в собі, активності й лідерства, здатності йти на ризик. Креативність залежить від таких якостей як винахідливість, уміння знаходити рішення на базі нового мислення, здатності глянути на проблему з різних сторін, інтерес до експериментування, здатність до рефлексії й безперервного навчання, здатність знову й знову придумувати нові ідеї.

Література

1. Горелов Н.А., Литун О.Н, Мельников О.Н. Человеческие ресурсы в креативной экономике // Креативная экономика. — 2007. — №1.
2. Журавлев В.А. Креативное мышление, креативный менеджмент и инновационное развитие общества (Ч.1) // Креативная экономика. — 2008 — № 4. — С. 3-8; № 5. — С. 51-55.
2. Білова В. Педагогічний менеджмент: поняття і теоретичні засади // Рідна шк. — 2005. — №2. — С. 26-28.
3. Безруков В.Й. Проектирование в управлении педагогическими системами // Педагогика. — 2005. — № 3. — С. 28-34.
4. Белоконов А. Устойчивое развитие университетов: подходы к принятию управленческих решений / А. Белоконов, Б. Владимирский // Alma mater : Вестн. высш. шк. — 2003. — №6. — С. 3-8.
5. Гуревич П.С. Управление образовательными системами // Психология й педагогика. — М., 2004. — С. 325-340.
6. Дзвінчук Д.І. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство : навч. посіб. — К. : Нічлава, 2003. — 240 с.

17.04.2018

УДК 378.147.31

Формування предметних компетенцій в умовах іншомовного навчального середовища

Марина Волосюк,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,

Олена Проценко,

доцент,

Олександр Печерцев,

кандидат технічних наук, доцент,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Зміни, що відбуваються в освітній сфері України, викликали природну хвилю конкуренції між освітніми закладами нашої держави. Цей процес спричинив гостру необхідність підвищення якості підготовки фахівців технічних спеціальностей, у зв'язку із чим виникає потреба в розвитку нових форм навчання [1], перегляду навчальних планів вишів, розширення наявних.

Фундаментальність інженерної освіти ґрунтується, насамперед, на фізико-математичних знаннях. Крім того, для іноземних студентів важливим є розвиток комунікативних компетенцій як запоруки здатності особистості до професійного спілкування.

В працях С.У. Гончаренка, М.Б. Євтуха, І.А. Зязюна, В.І. Лугового, Л.К. Маркова та багатьох інших науковців розглянуто проблему формування та розвитку навчально-професійної компетентності студента, але не аналізується рішення цієї проблеми для іноземного студента з точки зору необхідності при цьому формування іншомовної комунікативної компетентності у навчально-професійній сфері спілкування.

Створення умов для успішної адаптації в новому академічному, національному, соціокультурному, мовному і т.п. середовищі й інтеграції в нього, підвищення мотивації й ефективності навчання, рівня комунікативної компетенції іноземних студентів, підготовка їх до наукової діяльності, а також розробка й використання сучасних навчально-методичних ресурсів і впровадження новітніх освітніх технологій і методик [1] — основні завдання, які поставлено перед викладачами.

У технічних вишах більшість студентів навчаються за спеціальностями, що вимагають досить глибокої природничо-наукової підготовки. Дисципліни цього блоку подаються одними з перших у планах освітньо-професійної підготовки студентів. І саме на них покладено завдання адаптації іноземних студентів до вивчення дисциплін професійної та практичної підготовки нерідною мовою.

Метою навчання дисциплінам природничо-наукового блоку є формування фундаментальних знань, умінь і навичок, що забезпечують міцне й свідоме оволодіння студентами курсами математики, фізики, нарисної геометрії та ін. у системі вищої

освіти [2]. У результаті вивчення цих дисциплін студент повинен засвоїти їх обчислювальний апарат, методи доказів і обґрунтувань рішень, ідеальні поняття й абстрактні структури [3].

У випадку іноземних студентів проблема не тільки у формуванні предметних компетенцій, але й у необхідності розвитку їх лексичних навичок і вмінь, удосконалення української мови до рівня максимально наближеного до рівня носіїв мови [3], вивчення стійких математичних та інших мовних конструкцій. Студенти-іноземці повинні читати й розуміти прочитане, сприймати на слух предметну інформацію, коментувати розв'язування завдань і докази, викладати свої думки, використовуючи специфічну природничо-наукову (математичну, фізичну та ін.) термінологію.

На підготовчих факультетах студенти-іноземці мають можливість систематизувати й доповнити наявні знання [5], привести їх у відповідність до вимог вищої школи до студентів молодших курсів, оволодіти термінологією, лексикою й найпростішими конструкціями, характерними для мови базових дисциплін рівня випускника середньої школи; розвинути вміння й навички самостійної роботи. Розвиток цих умінь і навичок дозволяє студенту вчитися на молодших курсах: читати наукову й навчальну літературу, слухати лекції, брати участь у роботі практичних і семінарських занять.

Студенти-іноземці, що пройшли довузівську підготовку [5], як правило, добре читають і розуміють прочитані завдання, цілком задовільно викладають свої думки на загальні теми в соціально-побутових, соціально-культурних сферах. У той же час студенти погано сприймають інформацію на слух при прослуховуванні лекцій і, у зв'язку із цим, виникають проблеми при конспектуванні й засвоєнні лекційного матеріалу. Лекційні заняття залишаються для них найбільш важкою формою роботи: студенти погано розуміють промовлений текст [7], не встигають записувати словесні формулювання слідом за ви-

кладачем, хоча математичні викладення вони, як правило, записують нарівні з україномовними студентами. Виникають труднощі при сприйнятті й використанні в мові класичного, прийнятого в природничо-наукових (особливо математичних) дисциплінах, варіанта формулювання визначень. Студенти-іноземці із труднощами перефразують символічну математичну та технічну мову в правильні з точки зору української мови речення. Крім того, прихильність до обмеженого числа завчених термінологічних граматичних конструкцій призводить до проблеми вільного викладу своїх думок на задану предметну тему.

Впис математичної моделі вимагає від студента навичок володіння нормами підмови математики [7], що відбивається в певному наборі синтаксичних конструкцій, характерних тільки для математичного стилю. З іншого боку, математика, у силу своєї наднаціональної специфіки, практично в будь-якому підручнику світу має однакову структуру й логіку викладання, що доцільно використовувати для більш успішного оволодіння термінологією дисципліни нерідною мовою.

Викладачам, що проводять заняття в інтернаціональних групах, варто звертати особливу увагу на забезпечення не тільки предметних умінь і навичок студентів, але й на формування лексичної й термінологічної бази студентів-іноземців у україномовних потоках (особливо на молодших курсах), необхідної їм при вивченні природничо-наукових, професійних та практичних блоків дисциплін і при продовженні навчання на наступних курсах.

Традиційно мовна діяльність поділяється на чотири види: аудіювання (усна форма, сприйняття), мовлення (усна форма, відтворення), читання (письмова форма, сприйняття), письмова мова (письмова форма, відтворення) [7]. Робота над даними видами мовної діяльності повинна здійснюватися викладачем в інтернаціональних групах у певній послідовності в рамках заняття або циклу занять. У рамках будь-якої теми лексико-граматичний

матеріал повинен бути представлений у всіх видах мовної діяльності. Формування комунікативно значущих умінь і навичок здійснюється за допомогою серії спеціальних вправ, у яких представлений лексико-граматичний матеріал, що вивчається, за тією або іншою темою. Відбір лексичного й граматичного мінімуму, послідовність викладення матеріалу визначається ступенем його необхідності для рішення того або іншого комунікативного завдання.

Викладення навчального матеріалу дисциплін природничо-наукового блоку у вищі (особливо — технічному) повинне бути скоординоване із програмами вивчення суміжних дисциплін і адаптоване з урахуванням поетапного оволодіння студентами-іноземцями лексикою й конструкціями наукового стилю мовлення. При відборі навчального матеріалу (як лекційного, так і для практичних та семінарських занять) необхідно враховувати рівень попередньої підготовки студентів [4] і їх спеціалізацію, рівень володіння певним обсягом наукової термінології й частотними лексико-граматичними конструкціями, характерними для мови математики, фізики і т. ін. При використанні міждисциплінарних зв'язків варто виявляти спільні лексичні конструкції й використовувати їх для нарощування й активування термінологічного запасу. Доцільна попередня робота з термінами, розбір визначень, робота з прикладами. Вправи, запропоновані іноземним студентам, повинні обов'язково містити алгоритми керування (систему завдань зі зворотним зв'язком) і алгоритми функціонування (зразки предметних і мовних дій).

Для формування в іноземних студентів мовної компетенції в обсязі, що забезпечує можливість здійснення навчально-професійної діяльності нерідною для студента мовою, викладачу доцільно дотримуватися концентричного принципу [6] в наданні матеріалу. Концентр — це відрізок навчального процесу, протягом якого студенти повинні оволодіти певним комплексом граматичних структур і лексичних одиниць, поданих у типових ситуаціях спілкування. Кожне заняття повинне містити лексич-

ний матеріал і граматичні конструкції, пов'язані з певним розділом предмету, що дозволить об'єднати вивчення мови й засвоєння матеріалу. Навчальний матеріал відбирається у відповідності з наступними принципами навчання: свідомість, комунікативність, усне випередження, ситуативно-тематичне подання матеріалу, апроксимація іншомовної діяльності (тобто допущення деяких помилок у мові, що не порушує комунікацію), наочність, концентрація навчальних годин. Обсяг навчального матеріалу має бути суворо обмежений. Відбір матеріалу варто здійснювати за принципом уведення самої необхідної лексики й граматичних конструкцій з перспективою на подальше розширення й поглиблення знань з даної теми, ставлячи акцент на циклічність подачі матеріалу (повторення й поглиблення матеріалу даної теми при вивченні нових тем курсу). Матеріал повинен бути розташований за ступенем його зростаючої складності в змістовному плані й у плані лексико-граматичного наповнення, з урахуванням вимог до рівня володіння видами мовної діяльності. Презентацію нових лексичних одиниць доцільно здійснювати або тлумаченням з використанням уже відомих синонімів, моделей, конструкцій, або перекладом на мову-посередник.

Однією із проблем є неповна відповідність перекладу технічних термінів, надана в словниках, даної конкретної спеціальності. Тому важливо правильно пояснити кожне слово або термін, перевірити, чи правильно розуміє студент їх значення. Навчальна допомога з дисципліни повинна мати глосарій найбільш важливих термінів з досить докладним поясненням їх значення.

Прищеплювання іноземним студентам уміння узагальнювати й систематизувати поняття є однією з головних задач викладача. Доцільно надавати предметний і мовний матеріал занять у вигляді таблиць і схем, що сприяє наочності, систематизації й, відповідно, кращому сприйняттю й засвоєнню. Заняття повинні мати комунікативну спрямованість, що пов'язане

з необхідністю мотивації: іноземний студент не здатний «просто» говорити мовою математики чи іншої дисципліни, йому необхідні якась мета, мотив, проблема, які йому цікаві. Із цією метою студентам варто пропонувати різноманітні завдання, які дозволяють задіяти всі види мовної діяльності в навчанні й сприяють розвитку професійних навичок, що реалізуються на нерідній для студента мові.

Дидактичне структурування навчального матеріалу у вигляді опорних сигналів, структурно-логічних схем, алгоритмів сприяє засвоєнню первинних понять на репродуктивному рівні й формує з кожного предмета «ядро знань».

Проведення занять в інтерактивному режимі з обов'язковим поетапним виділенням і повторенням закінчених частин навчального матеріалу й закріпленням за допомогою завдань, що контролюють засвоєння кожного блоку інформації, створює оптимальні умови для формування комунікативної компетентності іноземних студентів в навчально-науковій сфері спілкування.

Видача питань українською мовою до екзаменів з дисципліни для всіх напрямів зі зразками екзаменаційних білетів, прикладами відповідей на них і критеріями оцінювання дає можливість студенту-іноземцю завчасно якісно підготуватися до сесії. Наявність виданого конспекту лекцій і інших навчальних посібників і методичних вказівок, матеріал яких адаптований для вивчення студентами-іноземцями і які оснащені навчальним словником математичної, фізичної і т.п. лексики на мовах-посередниках, також дасть можливість студенту-іноземцю почувати себе впевнено в новому освітньому середовищі.

Для випускників освітньо-професійного рівня «Бакалавр» важливим є рівень розвитку графічних навичок і просторового мислення. У вищій основну роль у цьому процесі відіграють курси нарисної геометрії, інженерної та комп'ютерної графіки. Викладачам цих дисциплін доводиться вирішувати ряд специфічних

проблем. Нарисна геометрія, як і будь-яка інша наука, вимагає знання термінології [4], після вивчення якої студенти готові, як правило, сприймати новий матеріал. При вивченні креслення окрім наукової термінології доводиться вводити великий обсяг технічних термінів (назви різних геометричних форм, інструментів і т. ін.), що вимагає особливого підходу при формуванні навчально-методичних матеріалів і перегляду методів їх презентації.

Необхідна переорієнтація з вербальних засобів подачі навчального матеріалу на візуальні засоби [9], тобто доцільно створювати, наприклад, мультимедійні лекційні курси вивчення інженерної графіки. При цьому треба основний наголос робити на наочність геометричних побудов і точність текстових формулювань.

Використання інформаційних акумулятивно-адаптаційних технологій дозволяє оптимально згорнути й сконцентрувати інформацію, а потім презентувати її студентам в адаптованому варіанті. Вони виконують опорну функцію для формування висловлювання на основі досліджуваних моделей, допомагають перебороти мовний бар'єр.

Отже, основні принципи організації навчально-методичної діяльності викладача в групах з інтернаціональним складом студентів: комунікативно-практична спрямованість навчання, функціональний підхід (наближення навчальної діяльності до природних умов спілкування), поетапність і циклічність навчання, модульність, індивідуалізація навчання, інтеграція всіх видів мовної діяльності й формування вмінь продуктивної й репродуктивної діяльності, індивідуальна швидкість просування, доступність, використання лінгвістичних та предметних узагальнень, сполучення наочності й алгоритмічності, обов'язковий поетапний контроль, реалізація принципу єдності теорії й практики [7], застосування діяльнісного підходу у навчанні, активність використання мови навчання.

Можна зробити висновок, що у випадку наявності в навчальній групі інтернаціо-

нального контингенту студентів, для якого характерні істотні розбіжності у вихідному рівні знань, труднощі навчання нерідною мовою в нерідному соціокультурному середовищі, застосування зазначених принципів в організації навчальної діяльності студентів-іноземців призводить надалі до більш успішного їх просування у природничо-науковій, професійній та практичній підготовці. Досвід щоденної взаємодії студентів у процесі навчання й спілкування в інтернаціональних групах дозволяє підготувати фахівців для міжнародного й внутрішнього ринків праці.

Література

1. Саєнко Н. В. Підготовка інженера-інтелігента як завдання вищої технічної освіти // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. — 2015. — Вип. 41. — С. 287-292.

2. Романовський О. Г. Підготовка висококваліфікованого інженера як одне з основних завдань вищої освіти (у контексті Болонського процесу) / О. Г. Романовський, О. В. Квасник // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. — 2009. — № 4. — С. 3-11.

3. Райковська Г.О. Наукові підходи та сучасний стан з графічної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Ів. Франка. — 2007. — № 35. — С. 109-114.

4. Джеджула О.М. Графічна культура як складова професійної компетентності майбутнього інженера / О.М. Джеджула, В.О. Ордіховський // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. — Вип. 21. — Київ ; Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2009. — С. 363-366.

5. Волосюк М.А. Особенности содействия профессиональному становлению личности в начале процесса обучения в техническом вузе / М.А. Волосюк, О.М. Проценко, О.О. Печерцев // Содей-

ствие профессиональному становлению личности и трудоустройству молодых специалистов в современных условиях: сб. материалов V Междунар. заоч. науч.-практ. конф., 20 дек. 2013 г. : в 2 ч. Ч. 1. — Белгород : Изд-во БГТУ им. В.Г. Шухова, 2013. — С. 105 — 109.

6. Волосюк М.А. Проблеми підвищення якості викладання в інтернаціональних групах студентів дисциплін природничо-наукової, професійної та практичної підготовки / М.А. Волосюк, О.М. Проценко, О.О. Печерцев // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди". Темат. вип. „Міжнародні челпанівські психолого-педагогічні читання”. — К. : Гнозис, 2013. — Дод. I, вип. 29, т. 3. — С. 287-292.

7. Печерцев О.О. Науково-методичні аспекти підвищення ефективності базової графічної підготовки студентів / О.О. Печерцев, О.М. Проценко, М.А. Волосюк, О.О. Печерцева // Науково-методичне забезпечення сучасного освітнього процесу в технічному університеті: колективна монографія. — Варшава : Diamond trading tour, 2016. — С. 95-99.

8. Волосюк М.А. Концепція безперервності та спадкоємності при природничо-науковій та математичній підготовці іноземних студентів до навчання у ВНЗ / М.А. Волосюк, О.А. Бешенцева, О.М. Проценко // Science without borders — 2017 : Materials of the XIII Internathional scientific and practical Conference, 30 March — 07 April, 2017, Sheffield, England. — Sheffield : Science and Education LTD, Vol.4 : Pedagogical sciences, 2017. — P.16-23.

9. Волосюк М.А. Особенности преподавания спецдисциплин иностранным учащимся / М.А. Волосюк, Е.М. Проценко, А.А. Печерцев // Methodology of Modern Research : Proceedings of the III Internathional Scientific and Practical Conference, March 29, 2017, Dubai, UAE. — Internathional Scientific and Practical Conference "World Science", № 4 (20), Vol.4, April 2017. — P.38-42.

17.04.2018

УДК

Особистість викладача як фактор оптимізації навчально-виховного процесу у ВНЗ

Світлана Дитюк,
старший викладач,

Ольга Тесаловська,
старший викладач,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Успіхи в навчанні та вихованні учнів визначаються безліччю факторів, кожен з яких є досить вагомим. Це — методика навчання та виховання, індивідуально-психологічні особливості учнів, рівень їх розвитку. Однак цілком очевидно, що без кваліфікованого, компетентного викладача неможна розраховувати на оптимізацію процесу формування професійно орієнтованої особистості. Педагог є ключовою фігурою навчально-виховного процесу, тому оптимізація навчання залежить передусім від педагогічних кадрів.

В умовах соціально-економічних змін радикально змінюється статус педагога, його освітні функції, відповідно змінюються і вимоги до його професійних якостей. Саме тому одним з найгостріших питань в сучасних педагогічних дискусіях вважається питання про особистість педагога, його професійну діяльність та про вимоги, що пред'являються до нього.

Професійно-значущі якості викладача виявляються в педагогічній і професійно-пізнавальній спрямованості його особистості, у світогляді, моральності та загальної культури викладача.

Актуальність даного дослідження полягає в необхідності вивчення та виявлення професійно-особистісних якостей викладача в умовах удосконалення систе-

ми вищої освіти, в процесі впровадження нових вимог і стандартів навчання.

Питання про роль особистісних якостей викладача в навчально-виховному процесі студентів визначається першорядною важливістю проблем виховання та навчання на даному етапі розвитку сучасної України.

Мета підготовки сучасного спеціаліста повинна спрямовуватися не тільки на формування у нього знань, умінь та навичок, але й припускає виховання творчої, духовно багатой особистості.

На нашу думку, одна із головних передумов вирішення даної проблеми полягає у виявленні професійно-особистісних якостей викладача, які впливають на оптимізацію навчально-виховного процесу та значущих для студентів.

Метою нашого дослідження було виявлення якостей особистості викладача, які є значущими для студентів технічного ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень наукової літератури, присвяченої питанням ролі особистості викладача у навчально-виховній роботі ВНЗ, доводить, що важливим фактором формування особистості студентів є і сам педагог, який бере на себе роль вчителя і вихователя. Особистість викладача: його наукова, методична та психолого-педагогічна компетентність.

«Якість знань залежить від особистості викладача, його наукового потенціалу, культури, здоров'я, ерудиції, невинного пошуку нового, генерації нових ідей» [10].

Психолог В.А. Крутецький запропонував таку структуру професійно-значущих якостей особистості викладача: світогляд, позитивне ставлення до педагогічної діяльності, педагогічні здібності, професійно-педагогічні знання, уміння, навички [4].

Т.І. Руднева додає у зміст професійної компетенції викладача когнітивний компонент, практичні здібності та професійно-значущі якості [7].

Т.М. Ткачова акцентує увагу на особистісних якостях викладача як основоположних і які впливають на якість професійної підготовки випускників вузу. «Вплив педагога складається з прояву його професійних якостей як людини, яка добре знає свій предмет, і вплив її особистості, духовності, емоційності. При цьому особистісні якості набагато важливіші для студента ніж професійні. Висока оцінка викладача майже завжди гарантує любов студентів до нього й до його предмета» [9]

Актуальну проблему професійно-значущих якостей педагога досліджували такі вчені як І. Зимня, І. Зязюн, І. Подласий, В. Сластенін, Є. Клімов, М. Харламов та ін. Головні думки, що об'єднують різні точки зору на риторику цих досліджень полягають в тому, що викладач вузу — це особистість, яка за змістом своєї професійної діяльності повинна мати сукупність універсальних якостей: бути вченим, педагогом-практиком, вихователем, психологом, володіти технологією навчально-виховного процесу та забезпечувати органічне об'єднання в процесі навчання освітньої, наукової та інноваційної діяльності [1, 6, 8, 10].

Сукупність професійно обумовлених вимог до педагога визначається як професійна готовність до педагогічної діяльності. В її складі правомірно виділити, з одного боку, психологічну, психофізичну й фізичну готовність, а з іншого — науково-теоретичну та практичну компетентність

як основу професіоналізму. Система професійно обумовлених вимог до педагога й становить професіограму викладача. До теперішнього часу набутий багатий досвід побудови професіограми викладача дозволяє професійні вимоги об'єднати в три основні групи, які взаємопов'язані і доповнюють одна одну: загальногромадянські якості; якості, що визначають специфіку професії викладача; спеціальні знання і навички [8].

Професіограма викладача — своєрідний паспорт, який містить сукупність особистісних якостей, педагогічних знань і умінь, необхідних для здійснення навчально-виховного процесу [3].

ІІІ професійні та особистісні якості викладача впливають на ефективність навчально-виховного процесу: перш за все вони визначають ставлення студентів до викладача і, як наслідок, ставлення до предмета, який вивчається. В процесі навчання та виховання відбувається безперервне й безпосереднє спілкування, взаємодія викладача зі студентами. Ця взаємодія є важливим засобом формування професійно орієнтованої особистості: при опануванні студентами наукових знань, практичних умінь та навичок, відбувається розвиток розумово-пізнавальних здібностей, світогляду, моральності та загальної культури.

Викладач — публічна професія, і відповідно людські та професійні якості, імідж викладача впливають на сприйняття студентами особистості викладача.

Для вивчення особливостей сприйняття особистості викладача, що є значущими для студентів Харківського національного університету будівництва та архітектури, нами було проведено опитування «Викладач очима студентів». У ньому взяли участь студенти 1, 3, 5 (магістри) курсів. Для них були позначені такі завдання вивчення особистості сучасного викладача:

1) визначити загальні уявлення студентів про вимоги, що пред'являються до викладача внз;

2) визначити найбільш значущі для

студентів характеристики в професіограмі викладача;

3) визначити динаміку уявлень образу викладача внаслідок оцінок студентів на різних курсах навчання.

Для визначення уявлень студентів про особистість викладача був використаний метод незавершених речень. Студентам пропонувалося закінчити речення: «Сучасний викладач вузу повинен бути ...», використовуючи власні формулювання. Аналіз результатів опитування показав наявність двох основних груп: професійних якостей та особистісних якостей викладача.

Згідно з результатами опитування студенти 1, 3, і 5 курсів вважають, що викладача повинні характеризувати такі професійно-особистісні якості: професіоналізм, риторична майстерність, комунікабельність, доброзичливість, гуманність, емоційна стійкість, тактовність, справедливість, прагнення до самовдосконалення, вимогливість, емпатія, гумор, оптимізм.

Згідно з результатами опитування найбільш частими виявилися такі характеристики як: знає свій предмет (65 %); розуміє (50 %); комунікабельний (45 %); вміє дохідливо пояснювати (45 %); вміє зацікавити студентів (40 %); об'єктивний (20 %); ерудований (30 %); добрий (20 %); з почуттям гумору (15 %).

При зіставленні результатів опитування про найбільш значущі якості викладача в уявленні студентів різних курсів спостерігаються розбіжності.

Студенти 1 курсу надають значення не стільки професійним якостям, науковому рівню, глибині знань викладача, скільки ставленню викладача до самих студентів: для студента-першокурсника важливо як з ним спілкуються, наскільки доброзичливий, терплячий і тактовний викладач в спілкуванні з ним. При оцінці образу сучасного викладача вони більшою мірою орієнтуються на його особистісні якості, систему доброзичливих і поважних стосунків між студентом і викладачем. У професіограмі викладача вони, перш за

все, відзначають такі якості як доброзичливість, чуйність, взаєморозуміння, співпереживання, співчуття, справедливість.

Студенти 3 і 5 курсів оцінюють вже не стільки систему особистісних взаємин з викладачем, скільки фактичне знання дисципліни викладання й вміння риторично грамотно викладати навчальний матеріал. Вони виділяють якості, які характеризують професійні знання, вміння та навички викладача:

1) глибоке знання предмета (95 %);

2) риторична майстерність (при цьому використовувалися формулювання «вміння зацікавити студента», «дохідливо пояснювати», «вміння чути студента» і т.п. — 85 %);

3) вміння поєднувати в методиці викладання теоретичні знання й практичний досвід («наводити приклади з життя»; «мати досвід практичної діяльності»; «орієнтувати на застосування знань на практиці» — 70 %);

4) широкий кругозір (70 %);

5) здатність і прагнення до саморозвитку, самовдосконалення (50 %).

Серед особистісних якостей студенти 3 і 5 курсів виділяють такі якості, що визначають міжособистісну взаємодію: доброзичливість, вимогливість, тактовність, комунікабельність, чесність, політкоректність, почуття гумору, зовнішній вигляд.

Таким чином, викладене дозволяє зробити висновки:

- сучасний викладач не може бути просто лектором, здатним викладати основи наукових знань. Навчально-виховний процес буде ефективним, якщо професійні якості викладача будуть гармонійно поєднуватися з його загальною ерудицією, всебічною культурою, гуманістичними проявами особистості;
- зміст професійної компетенції викладача технічного вишу містить декілька блоків якостей: індивідуально-психологічний, який характеризує особистість викладача, й професійний, який характеризує його педагогічну діяльність;

- в процесі навчання студентів їх уявлення про складові особистості викладача змінюються. На різних етапах навчання для студентів існують власні показники особистості викладача, які впливають на оцінку педагогів.

Література

1. *Зимняя И.А.* Педагогическая психология. — Москва : ЛОГОС, 2009. — 384с
2. Закон України «Про вищу освіту» №2145-УІІ від 05.09.2017р.
3. *Ортинський В.Л.* Педагогіка вищої школи : навч. посіб. — К. : Центр навч. літ., 2009. — 472 с.

4. *Крутецкий В.В.* Психология обучения и воспитания. — Москва, 2012.

6. *Пидласий И.П.* Педагогика. — Москва : ВЛАДОС, 2012. — Кн. 1. — 516 с.

7. *Руднева Т.И.* Основы педагогического профессионализма. — Самара, 2008.

8. *Сластенин В., Исаев И., Мищенко А., Шиянов Е.* Педагогика : учеб. пособие. — Москва : Школа — Пресс, 2015. — 512 с.

9. *Ткачева Т.М.* Роль личности в обеспечении качества профессиональной подготовки выпускников вуза : учеб. пособие. — Москва : МАДИ, 2015

10. *Харламов И.Ф.* Педагогика : учеб. пособие. — Изд. 4-е, перераб. и доп. — Москва : Гардарики, 2015. — 519с.

17.04.2018

АНОТАЦІЇ

Освіта та суспільство

УДК 378.093.5.091

Туренко А., Каслін М. Формування мережі університетів-лідерів як центрів досконалої освіти // Новий колегіум. — 2018. — №3. — С. 3–7.

Аналіз організаційних структур вищої школи, проведений на стику педагогіки і економіки, показує зв'язок розвитку системи професійної освіти і організації праці в суспільстві. На цій підставі визначено переваги та недоліки холдингу як адекватної сучасному ринку праці організації професійної освіти. Сформульовано цілі створення освітніх холдингів. Показано відмінності між освітнім холдингом і університетським комплексом. З можливих видів освітніх холдингів регіонально-галузевий у найближчому майбутньому може стати провідною інноваційної формою професійної освіти.

Ключові слова: регіональний, галузевий, освітній холдинг і університетський комплекс, горизонтальна і вертикальна інтеграція.

УДК 378.093.5.091

Туренко А., Каслін Н. Формирование сети университетов-лидеров как центров профессионального образования // Новый Коллегиум. — 2018. — №3. — С. 3–7.

Анализ организационных структур высшей школы, проведенный на стыке педагогики и экономики, показывает связь развития системы профессионального образования и организации труда в обществе. На этом основании определены преимущества и недостатки холдинга как адекватной современному рынку труда организации профессионального образования. Сформулированы цели создания образовательных холдингов. Показаны различия между образовательным холдингом и университетским комплексом. Из возможных видов образовательных холдингов регионально-отраслевой в ближайшем будущем может стать ведущей инновационной формой профессионального образования.

Ключевые слова: региональный, отраслевой, образовательный холдинг и университетский комплекс,

АНОТАЦИИ

горизонтальная и вертикальная интеграция.

УДК 378.093.5.091

Туренко А., Каслін М. Формування мережі університетів-лідерів як центрів досконалої освіти // Новий колегіум. — 2018. — №3. — С. 3–7.

The analysis at the junction of pedagogy and economics reveals the link between the development of educational system and labor organization in society. On this ground the educational holdings are considered to be the most adequate to the requirements of the modern labor market. The aims educational holdings are defined along with their advantages and disadvantages. The differences between the educational holding and university complex are pointed out. Out of the types of holding organization — regional, industrial — the regional one is most likely to become the dominant innovation educational form.

Key words: regional, industrial educational holding; university complex; horizontal and vertical integration.

УДК 37.018.1 (091)

Пономарьов О., Романовський О., Черемський М. Вчений, педагог, особистість // Новий Колегіум. — 2018. — №3. — С. 8–13.

Стаття присвячена 80-річчю видатного українського вченого-педагога Івана Андрійовича Зязюна. Наведено дані про його життєвий шлях та основні наукові здобутки. Показано його роль у розробці та впровадженні концепцій педагогічної майстерності і педагогіки добра. Розкрито характер взаємовідносин вченого з Національним технічним університетом «Харківський політехнічний інститут» та його сприяння формуванню в університеті наукової школи з педагогіки і психології лідерства.

Ключові слова: І.А. Зязюн, вчений, педагог, філософія освіти, педагогіка добра, педагогічна майстерність, педагогічна творчість.

УДК 37.018.1 (091)

Пономарев А., Романовский А., Черемский М. Ученый, педагог, личность // Новый Коллегиум. — 2018. — №3. — С. 8–13.

Статья посвящена 80-летию выдающегося украинского ученого-педагога Ивана Андреевича Зязюна. Приведены данные о его жизненном пути и основных научных достижениях. Показана его роль в разработке и внедрении концепций педагогического мастерства и педагогики добра. Раскрыт характер взаимоотношений ученого с Национальным техническим университетом «Харьковский политехнический институт» и его содействие формированию в университете научной школы по педагогике и психологии лидерства.

Ключевые слова: И. А. Зязюн, ученый, педагог, философия образования, педагогика добра, педагогическое мастерство, педагогическое творчество.

UDC 37.018.1 (091)

Ponomaryov O., Romanovskiy O., Cheremskiy M. Scientist, Pedagogue, Persona // New Collegium. — 2018. — №3. — P. 8–13.

The article is devoted to the 80th anniversary of the outstanding Ukrainian scientist-teacher Ivan Andreevich Zyazyun. The data on his life path and the main scientific achievements are given. His role in the development and implementation of the concepts of pedagogical mastery and good pedagogy is shown. The character of the relationship between the scientist and the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" and his assistance in the formation of a scientific school of pedagogy and psychology of leadership at the university are revealed.

Key words: I. A. Zyazyun, scientist, teacher, philosophy of education, pedagogy of good, pedagogical skill, pedagogical creativity.

УДК 304.5:130.2

Мошинська О. Мовні перипетії сучасності // Новий Колегіум. — 2018. — №3. — С. 14–19.

Розглядаються мовленеві перипетії в контексті концепції «мовленевого імперіалізму», оскільки домінування англійської мови стало реальністю: 80 % інформації у світі зберігається саме англійською мовою, 300-400 млн. осіб є його носіями. Розглядаються різновиди англійської мови, які раніше не існували: лінгва франка, глобіш, мак-мова, діалекти. Подано рівень володіння англійською мовою в Україні як вкрай низький. Аналізується освітній парадокс, коли у «суспільстві знань» має місце дефіцит розумної молоді, що досконало володіє як своєю рідною мовою, так і мовою міжнародного спілкування.

Ключові слова: мова, мовні перипетії, англійська мова, мовний імперіалізм, глобі, лінгва-франка.

УДК 304.5:130.2

Мошинська О. Мовні перипетії сучасності // Новий Колегіум. — 2018. — №3. — С. 14–19.

В современном мире насчитывается около 6909 языков. Языковые перипетии предстают как дихотомия моноязычия/однойязычия. Они обострились в связи с процессами глобализации и технологизации жизни общества и личности. Рассматриваются языковые перипетии в контексте концепции «языкового империализма», поскольку доминирование английского языка стало реальностью: 80% информации сохраняется именно на английском языке, от 300 до 400 миллионов человек являются его носителями.

Рассматриваются не существовавшие ранее разновидности английского языка: лингва франка, глобиш, мак-язык, диалекты. Представлен уровень владения английским языком в Украине как крайне низкий. Анализируется образовательный парадокс, когда в «обществе знаний» существует дефицит образованных молодых людей, досконально владеющих как своим родным языком, так и иностранными.

Ключевые слова: язык, языковые перипетии, английский язык, языковой империализм, мак-язык, язык глобиш, лингва франка

UDC 304.5:130.2

Moshynska O. Present Language Complexities // New Collegium. 2018. — №3. — P. 14–19.

In this article, language complexities are considered, which have appeared in modern world. According to the last statistic, there are nearly 6909 languages. Language complexities evolve as dichotomy multilanguage/singlelanguage. They have increased with globalisation and technology of all sides of society and individuals' life. Complicated and widespread connections in various spheres of international communication have aggravated the problem of language complexities. The foreign and national researches have examined such problem. The main tendency of scientific discussion is the analysis of language complexities in the context of the concept of "language imperialism" (Hobsbawm E., Cristal D., Chomenko A, etc). It is outlined, that in modern conditions English becomes dominating and acts as a global language, while it is the language of international dialog, cultural changes, international organisations, Internet, high education, etc. In the researches it is noted that 80 % of all information keeps in English and the amount of it is doubled every 8 months. There are 300-400 billions English speakers. Under the influence of globalisation and technology have appeared new varieties of English: lingva-franca, globish language, Mclanguage, dialects. Language collision has appeared in this sphere, which language, own or alien, native or foreign. As it is mentioned in foreign researches, just one from ten fluent in English, so the main part of the Earth inhabitants can't use new knowledge and information. The level of language proficiency in Ukraine is analysed, which is evaluated as low-level. As an example, the results of alumni exams are considered. Unfortunately, the results of Ukrainian language test are the same. The language proficiency nowadays is the indicator of educational capital, without which it is impossible further development of as a person as a society.

Key words: language, language complexities, English, language imperialism, Mclanguage, globish-language, lingva-franca.

Організація та управління

УДК 378.6.035.6 (477)

Нанка О., Моїсєєва Н. Національно-патріотичне виховання студентської молоді (з досвіду виховної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра

Василенка) // *Новий Колегіум*. — 2018. — №3. — С. 20–26.

Проаналізовано основні поняття і завдання патріотичного виховання студентської молоді. Визначено актуальність національно-патріотичного виховання в сучасних умовах, місце і роль національно-патріотичного виховання в системі освіти. Подано досвід роботи з національно-патріотичного виховання Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, патріотизм, особистість, зміст та завдання патріотичного виховання, студентська молодь.

УДК 378.6.035.6 (477)

Нанка А., Моисеева Н. Национально-патриотическое воспитание студенческой молодежи (из опыта воспитательной работы Харьковского национального технического университета сельского хозяйства имени Петра Василенко) // Новый Коллегиум. — 2018. — №3. — С. 20–26.

Проанализированы основные понятия и задачи патриотического воспитания студенческой молодежи. Определена актуальность и особое место национально-патриотического воспитания в системе образования. Рассматривается опыт воспитательной работы Харьковского национального технического университета сельского хозяйства имени Петра Василенка в сфере национально-патриотического воспитания.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, патриотизм, личность, смысл и задачи патриотического воспитания, студенческая молодежь.

UDC 378.6.035.6 (477)

Nanka O., Moiseeva N. The main concepts and tasks of the patriotic education of student youth // New Collegium. — 2018. — №3 — P. 20–26.

The article analyzes the main concepts and tasks of the patriotic education of student youth. It has been examined the importance of national-patriotic education in modern conditions, as well as its place and role in the educational system. The experience of national-patriotic education's realization at Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture is presented.

Key words: national patriotic upbringing, patriotism, personality, content and tasks of patriotic education, student youth.

УДК 378.091.046-021.64:159.9:316:378.4:61(477.54)

Капустник В., Завгородний І., Краснікова С., Лісова Г. та ін. Педагогічні, психологічні та соціологічні підходи щодо управління якістю додипломної освіти в ХНМУ // Новий Колегіум. — 2018. — №3. — С. 27–31.

Окреслено необхідність підвищення якості освіти у вищих навчальних закладах та розглянуто деякі педагогічні, психологічні та соціологічні підходи дослідження проблем якості освіти у вищому навчальному закладі та шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: якість вищої освіти, вищий навчальний заклад, ректорський контроль, педагогічний аспект, соціологічний аспект, психологічний аспект.

УДК 378.091.046-021.64:159.9:316:378.4:61(477.54)

Капустник В., Завгородний І., Краснікова С., Лісова А. и др. Педагогические, психологические и социологические подходы в улучшении менеджмента качества додипломного образования в ХНМУ // Новый Коллегиум. — 2018. — №3. — С. 27–31.

Обозначена необходимость повышения качества образования в высших учебных заведениях и рассмотрены некоторые педагогические, психологические и социологические подходы исследования проблем качества образования в высшем учебном заведении и пути их решения.

Ключевые слова: качество высшего образования, высшее учебное заведение, ректорский контроль, педагогический аспект, социологический аспект, психологический аспект.

UDC 378.091.046-021.64:159.9:316:378.4:61(477.54)

Kapustnyk V., Zavgorodniy I., Krasnikova S., Lisova G. and others. Pedagogical, psychological and sociological approaches in improving the quality management of pre-college education at KhNMU // New Collegium. — 2018. — №3. — P. 27–31.

In article the necessity of improving the quality of education in higher educational institutions is discussed. Also its considered some pedagogical, psychological and sociological approaches to studying the quality of education in higher educational institutions and ways of their solution.

Key words: higher education quality, higher educational institution, rector's control, pedagogical aspect, sociological aspect, psychological aspect.

УДК 378.146.3

Золотухіна С., Пташній О. Практичні заняття, як форма контролю навчальних досягнень студентів (історичний аспект) // Новий колегіум. — 2018. — №3. — С. 32–37.

Розглядається реалізація контролюючої функції практичних занять, які увійшли у навчальний процес у період активних освітніх реформ кінця першої й початку другої половини XIX ст., що сприяло послабленню існуючого на той час у вищих навчальних закладах «екзаменаційного напрямку» у навчанні.

Ключові слова: поточний контроль, практичні заняття, семінари, екзаменаційний напрям.

УДК 378.146.3

Zolotuhina S., Ptashniy O. Practical exercises, as a form of controlling of students' academic achievements (historical aspect) // New Collegium. — 2018. — №3. — P. 32–37.

The implementation of the monitoring function of practical exercises is considered. They were introduced to the educational process at the end of the first half and at the beginning of the second half of the nineteenth century. It was a time of active reforms in the education system. The introduction of practical exercises helped to embed current monitoring into the educational process. This reduced the level of the "examination direction" in high school education.

Key words: routine control, practical exercises, seminars, examination direction.

АНОТАЦІЇ

УДК 7.01

Северин В. Генеза виставкової діяльності в Україні // *Новий Колегіум*. — 2018. — №3. — С. 38–42.

Досліджено становлення виставкової діяльності в Україні. Підкреслено значення виставок у сучасному суспільстві.

Ключові слова: виставка, ярмарок, експозиція, експонент, експонат.

УДК 7.01

Северин В. Генезис выставочной деятельности в Украине // *Новый Коллегиум*. — 2018. — №3. — С. 38–42.

Исследовано становление выставочной деятельности в Украине. Подчеркнуто значение выставок в современном обществе.

Ключевые слова: выставка, ярмарка, экспозиция, экспонент, экспонат.

UDC 7.01

Severyn V. Genesis of Exhibition activity in Ukraine // *New Collegium*. — 2018. №3. — P. 38–42.

The article deals with the formation of exhibition activity in Ukraine. The importance of exhibitions in modern society is underlined. It was proved that the exhibition movement assist in advancing of goods to the markets, communication of representatives of different countries, demonstration of achievements in the field of industry, science and culture.

Key words: exhibition, fair, exposition, exhibitor, exhibit.

забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг // *Новий колегіум*. — 2018. — № 3. — С. 48–51.

Розглянуто комплекс традиційних інструментів моніторингу якості освіти у вітчизняних вишах; підкреслено необхідність переходу від предметно-інформаційного типу освіти до креативно-розвиваючого.

Ключові слова: якість освіти, Європейський освітній простір, показники якості освіти, моніторинг якості освіти, результати вищої освіти, конкурентоспроможність вітчизняної освіти.

UDC 378.9

Kolodyazhna M., Polova V. Continuous monitoring of quality of the university education as a factor of ensuring competitiveness of the higher educational institution in education market // *New Collegium*. — 2018. — № 3. — P. 48–51.

In article the complex of traditional instruments of education's quality monitoring in domestic higher education institutions is considered; need of transition from subject- informational to creative-developing type of education for the purpose of increase competitiveness of domestic education in the market of the European educational space and satisfaction not only educational needs of students, but also staff needs of employers and social requirements of society is emphasized; it is offered control of real feedback between students, their relatives and administration of higher education institutions on the basis of use of modern communication systems on the Internet for timely tracking and prevention of problem zones both in teaching activity, and at the level of separate faculties, departments, higher education institution in general.

Key words: quality of education, European educational space, indicators of quality of education, monitoring of quality of education, results of the higher education, competitiveness of domestic education.

УДК 378.14

Пакуліна А., Янченко Н., Благой В., Блага В. Формування професіонала з економіки в університеті в умовах трансформації освітніх систем // *Новий Колегіум*. — 2018. — №3. — С. 52–56.

Виявлено зміщення акценту до вимог сучасного працівника з формальних факторів його кваліфікації й освіти до соціальної цінності його особистісних якостей, здатності до саморозвитку особистості. Визначено поняття компетентність стосовно характеристики рівня професіоналізму особистості. Сформульовано основні підходи до моделювання процесу формування висококласного професіонала з економіки в університеті.

Ключові слова: освітні системи, якість освіти, компетентність, професіонал з економіки.

UDC 378.14

Pakulina A., Yanchenko N., Blagoy V., Blaga V. Formulation of the professional economics in the university in the transformation of the basic systems // *New Collegium*. — 2018. — №3. — P. 52–56.

The emphasis was shifted to the requirements of a modern worker from the formal factors of his qualification and education to the social value of his personal qualities, the ability to self-development of the individual. The notion of competence is defined

Методологія освіти

УДК 378.4

Череднік Д., Даньшева С. Інноваційні процеси в освіті // *Новий Колегіум*. — 2018. — №3. — С. 44–47.

Проаналізовано інноваційні процеси у сучасній вищій освіті, розкрито сутність та особливості інноваційних педагогічних технологій, розглянуто особливості їх використання при викладанні дисципліни «Фізика».

Ключові слова: інновації, педагогічні технології, освітній процес у вищих освітніх закладах.

UDC 378.4

Cherednik D., Dansheva S. the innovative processes in modern higher education // *New Collegium*. — 2018. — №3. — P. 44–47.

The transition of society to a new technological structure requires the modernization of the educational system. In the article discusses the innovative processes in modern higher education, reveal the essence and features of innovative pedagogical technologies and consider the features of their use in teaching the "physics".

Key words: innovations, pedagogical technologies, pedagogical process of higher school.

УДК 378.9

Колодяжна М., Польова В. Безперервний моніторинг якості університетської освіти як фактор

in relation to the characterization of the level of professionalism of the individual. The main approaches to modeling the formation of a high-class professional in economics at the university are formulated.

Key words: educational systems, quality of education, competence, professional in economics.

УДК 378.147

Калініченко Л., Смачило В., Халіна В., Колмакова О. Компетентності майбутніх підприємців: вітчизняний досвід та європейські тренди формування // Новий колегіум. — 2018. — №3. — С. 57–61.

Досліджено, що навчальна програма за спеціальністю "Підприємництво, торгівля та бухгалтерська діяльність" має бути спрямована не тільки на випускників економічних спеціальностей, але, насамперед, випускників неекономічних спеціальностей, які бажають придбати знання з сучасних тенденцій підприємницької та економічної діяльності в Україні і світ у короткостроковій перспективі, організувати власний бізнес та сформулювати міжнародну ділову діяльність, визначити перспективні сфери діяльності та особливості ведення бізнесу в них.

Ключові слова: сучасна бізнес-освіта, підприємництво, освітня програма,

UDC 378.147

Kalinichenko L., Smachylo V., Khalina V., Kolmakova O. Competences of future entrepreneurs: domestic experience and European trends of formation // New Collegium. — 2018. — №3. — P. 57–61.

The educational program on the specialty "Entrepreneurship, trade and stock-taking activity" is aimed not only at graduates of economic specialties, but above all graduates of non-economic specialties who wish to acquire knowledge on modern trends of entrepreneurial and economic activity in Ukraine and the world in the short term, to organize their own business and to formulate international business activities, to determine promising spheres of activity and features of doing business in them.

Key words: modern business education, entrepreneurship, educational program

УДК 378.026.016

Солошенко О. Використання методик ресурсно-орієнтованого навчання при викладанні дисциплін гуманітарного циклу: теоретичний аспект // Новий Колегіум. — 2018. — №3. — С. 62–67.

Аналізується методика ресурсно-орієнтованого навчання, виділяються елементи, які доцільно використовувати у межах вивчення гуманітарних дисциплін. Визначаються форми самостійної роботи студентів з використанням РОН для реалізації індивідуального та творчого вектору в процесі самоосвіти.

Ключові слова: ресурсно-орієнтоване навчання, гуманітарні дисципліни, освітній процес, електронний підручник, самоосвіта, веб-ресурс.

УДК 378.026.016

Солошенко Е. Использование методик ресурсно-ориентированного обучения при преподавании дисциплин гуманитарного цикла: теоретический аспект // Новый Коллегиум. — 2018. — №3. — С. 62–67.

Анализируется методика ресурсно-ориентированного обучения, выделяются элементы, которые можно использовать в рамках изучения гуманитарных дисциплин. Определяются формы самостоятельной работы студентов с использованием РОО для реализации индивидуального и творческого вектора в процессе самообразования.

Ключевые слова: ресурсно-ориентированное обучение, гуманитарные дисциплины, учебный процесс, электронный учебник, самообразование, веб-ресурс.

UDC 378.026.016

Soloshenko O. Using of the resource-oriented training methodology in humanitarian disciplines teaching: the theoretical aspect // New Collegium. — 2018. — №3. — P. 62–67.

One of the leading methods of educational process organization in higher educational institutions is considered in the article. The methodology of resource-oriented training is analyzed. The elements of this methodology that can be used in the study of humanitarian disciplines have been considered. The forms of students independent work with the methodology of resource-oriented training for realization of individual and creative vector in the process of self-education are determined.

Key words: Resource Based Learning, humanitarian disciplines, educational process, electronic textbook, self-education, web-resource.

УДК 675.1

Кошкіна О. Патріотичне та духовно-моральне виховання студентської молоді на сучасному етапі реформування системи освіти // Новий Колегіум. — 2018. — №3. — С. 68–73.

Розглядається значення викладання соціально-гуманітарних дисциплін у технічному ВНЗ як виконання складної виховної функції направлення і кореляції зростання особистості молоді людини, а також допомоги по подоланню вузького технократичного мислення і допомоги щодо сприйняття світу в його різноманітності, а також щодо розкриття особистісної багатогранності студента.

Ключові слова: виховання, патріотизм, духовно-моральне виховання, традиційні цінності, соціокультурна трансляція, конфліктність політична, соціальна, психологічна, ментальна, національна; виховна складова в освітньому процесі.

УДК 675.1

Кошкина О. Патриотическое и духовно-нравственное воспитание студенчества в вузе на современном этапе реформирования системы образования // Новый Коллегиум. — 2018. — №3. — С. 68–73.

Рассматривается значение преподавания социально-гуманитарных дисциплин в техническом вузе, как выполнение важной функции направления и корреляции развития личности молодого человека, а также функции помощи по преодолению узкого технократического мышления, а также помощи в восприятии мира в его многообразии и раскрытия личностной многогранности студента.

Ключевые слова: воспитание, патриотизм, духовно-нравственное воспитание, традиционные ценности, социокультурная трансляция, конфликтность политическая, социальная, психологическая,

ментальная, национальная; воспитательная составляющая в учебном процессе.

UDC 675.1

Koshkina O. Patriotic and spiritually-moral education of student in institution of higher learning on the modern stage of reformation of system educations // New Collegium. — 2018. — №3. — P. 68–73.

The article considers the value of teaching of socially-humanitarian disciplines is examined in technical institution of higher learning, as performing the important duty of direction development of personality of young man, and also to the function of help on overcoming of the narrow thinking, and also help in perception of the world in his variety and opening of personality many-sided nature of student.

Key words: education, patriotism, spiritually-moral education, traditional values, sociocultural translation, conflict political, social, psychological, mental, national; an educator constituent is in an educational process.

УДК 378.2

Бредіхін В., Гелеверя Є. Креативні педагогічні технології в епоху інноваційної економіки // Новий колегіум. — 2018. — №3. — С. 74–79.

Узагальнено і систематизовано теоретичні та практичні аспекти педагогічних технологій в епоху інноваційної економіки. Запропоновано креативні підходи щодо організації освітнього процесу в умовах інноваційного розвитку.

Ключові слова: освіта, педагогіка, педагогічні технології, інновації, креатив.

UDC 378.2

Bredihin V., Geleverya Y. Kreativ pedagogical technologies are in the epoch of innovative economy // New Collegium. — 2018. — №3. — С. 74–79.

Generalized and the theoretical and practical aspects of pedagogical technologies are systematized in the epoch of innovative economy. It offers kreatin approaches in relation to organization of educational process in the conditions of innovative development.

Key words: education, pedagogics, is pedagogical technologies, innovations, kreativ.

УДК 378.147.31

Волошок М., Проценко О., Печерцев О. Формування предметних компетенцій в умовах іншомовного навчального середовища // Новий Колегіум. — 2018. — №3. — С. 80–84.

Розвиток академічної мобільності в сучасному світі зробили особливо актуальною проблему формування мультимовного полікультурного академічного середовища в університетах. Викладачам, що проводять заняття в інтернаціональних групах, варто звертати особливу увагу на забезпечення не тільки предметних умінь і навичок студентів, але й на формування лексичної й термінологічної бази студентів-іноземців у україномовних потоках (особливо на молодших курсах), необхідної їм при вивченні природничо-наукових, професійних та практичних блоків дисциплін і при продовженні навчання на наступних курсах. Викладення навчального матеріалу з цих дисциплін у виші (особливо — технічному) повинне бути скоординоване з програмами вивчення суміжних дисциплін і адаптоване з урахуванням по-

тапного оволодіння студентами-іноземцями лексикою й конструкціями наукового стилю мовлення.

Ключові слова: мультимовне середовище, іноземні студенти, інтернаціональні групи, математика, нарисна геометрія, інженерна графіка.

UDC 378.147.31

Volosyk M., Protsenko E., Pechertcev A. Formation of subject competences under conditions of a foreign language learning environment // New Collegium. — 2018. — № 3. — P. 80–84.

The development of a collegiate mobility in the modern world has given the special actuality to the problem of a multi-language and multi-cultural academic environment in universities. The lecturers having lessons in international groups should give special attention to providing the students not only by the subject knowledge and attainments but also to the formation of a lexical and terminology base of foreign students in Ukrainian-language groups (especially at junior courses); that is necessary for them during learning the natural-science, professional, and practical disciplines, as well as for further training at senior courses. The teaching of these discipline's material in a higher school (especially in technical ones) should be coordinated with the programs of related subjects and adapted taking into consideration the step-by-step students' mastering the lexicon and constructions of a scientific style of conversation.

Key words: multi-language environment, foreign students, international groups, mathematics, descriptive geometry, civil engineering drawing.

УДК

Дитюк С., Тесаловська О. Особистість викладача як фактор оптимізації навчально-виховного процесу у виш // Новий Колегіум. — 2018. — №3. — С. 85–88.

Розглядаються структурні складові особистості викладача, його роль у формуванні професійно орієнтованої особистості. Оптимізація навчально-виховного процесу залежить від поєднання професійних якостей викладача з його загальною ерудицією, всебічною культурою, гуманістичними проявами особистості.

Ключові слова: особистість викладача, професіограма викладача, формування професійно орієнтованої особистості, навчально-виховний процес, професійні якості викладача.

UDC

Dutyuk S., Tesalovskaya O. Teacher's personality as a factor of education process optimization // New Collegium. — 2018. — №3. — P. 85–88.

The article examines lecturer's profессиogram, as well as its individual structural components, reflecting the aspects of lecturer's profession, its role in formation of a professionally oriented personality. The effectiveness of teaching and educational process depends on the combination of the lecturer's professional qualities with his general erudition, comprehensive culture, humanistic manifestations of personality.

Key words: lecturer's profессиogram, lecturer's personality, formation of professionally oriented personality, educational process, professional qualities of lecturer.